Tampereen yliopisto

Niko Jokinen

VERO-, KIRJANPITO- JA YHTIÖOIKEUDEN VÄLISET JÄNNITTEET KONSERNIAVUSTUKSEN SÄÄNTELYSSÄ

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2025

TIIVISTELMÄ

Niko Jokien: Vero-, kirjanpito- ja yhtiöoikeuden väliset jännitteet konserniavustuksen sääntelyssä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Tilintarkastuksen ja arvioinnin maisteriohjelma
Huhtikuu 2025

Vero-oikeudella, yhtiöoikeudella ja kirjanpito-oikeudella on vahva yhteys, mutta myös ristiriitoja, jotka voivat johtaa tulkintaongelmiin ja käytännön haasteisiin yritysten päätöksenteossa, erityisesti tilanteissa, joissa oikeudenalojen sääntelytavoitteet poikkeavat toisistaan.

Yksi keskeinen ristiriitoja ja käytännön haasteita tuottava järjestely on konserniavustus. Konserniavustus on voitonsiirtojärjestelmä, joka mahdollistaa voittojen siirron konserniyhtiöiden välillä. Sen tarkoituksena on varmistaa verotuksen neutraalisuus, jotta konsernirakenne ei vaikuttaisi verotuksen tasoon. Tämä perustuu verotuksen erillisyyden periaatteeseen, jonka mukaan konserniyhtiöt ovat itsenäisiä verovelvollisia. Konserniavustuksesta säädetään konserniavustuksesta annetussa laissa (825/1986).

Konserniavustus on vero-oikeudellinen käsite, jota ei ole säännelty osakeyhtiölaissa. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 todennut, että konserniavustus on vastikkeetonta varojen siirtoa toiselle konserniyhtiölle. Kun konserniavustuksen hyväksyttävyyttä tarkastellaan yhtiöoikeudellisesti, arviointi perustuu ensisijaisesti osakeyhtiölain 13 luvun varojen jakoa koskeviin säännöksiin. Osakeyhtiölain 13:3:n mukaan varojen jaolle on oltava liiketaloudellinen peruste, muuten kyseessä on laitonta varojen jakoa. Koska konserniavustusta ei ole erikseen mainittu osakeyhtiölaissa, sen sallittavuutta on arvioitava osakeyhtiölain yleisten periaatteiden mukaisesti.

Suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan konserniavustus kirjataan tuloslaskelmalle tilinpäätössiirtoihin. Kirjanpitolaki mahdollistaa kansainvälisten tilinpäätösstandardien käytön, jotka tarkoittavat IFRS-standardeja, koska ne ovat ainoat mahdolliset kansainväliset standardit, joita Suomessa saa lain mukaan käyttää. IFRS-standardien mukaan liiketapahtumat on kirjattava niiden todellisen taloudellisen luonteen mukaan. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2015:105 mukaan konserniavustus on taloudelliselta luonteeltaan osingon jakoa tai pääomasijoitus.

Konserniavustuslain mukaan konserniavustus on kirjattava tulosvaikutteisesti, jotta se olisi vähennyskelpoinen verotuksessa. Tämä tuottaa hankaluuksia, jos yritys tekee tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan, koska osinko ja pääomasijoitus ovat tasevaikutteisia lukuun ottamatta tilanteita, joissa konserniavustusta osinkona vastaanottava yhtiö kirjaa sen tulosvaikutteisesti.

Avainsanat: konserniavustus, konserniavustuslaki, liiketaloudellinen peruste, laiton varojen jako, IFRS-standardit, erillisyyden periaate

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

☒ Ei
☐ Kyllä

Sisällysluettelo

Lähteet IV
Oikeustapaukset IX
Lyhenteet X
1 Johdanto 1
1.1 Tutkimuskohde 1
1.2 Tutkimuksen rakenne 1
1.3 Tutkimuskysymykset ja rajaukset 3
1.4 Metodi ja tutkimuksessa käytetyt oikeuslähteet 4
2 Konserniavustusta koskeva sääntely 5
2.1 Konsernin määritelmä 5
2.2 Konserniavustuksen edellytykset 7
3 Osakeyhtiölain vaikutus konserniavustukseen 9
3.1 Vero- ja yhtiöoikeuden yhteensovittamisen haasteet 9
3.2 Konserniavustuksen suhde osakeyhtiölain varojenjakosäännöksiin 10
3.3 Osakeyhtiölain yleiset periaatteet 14
3.4 Toiminnan tarkoitus 16
3.5 Yhtiön etu 17
3.6 Liiketaloudellinen peruste 18
3.7 Yhdenvertaisuusperiaate 19
3.8 Vähemmistönoikeudet 21
3.9 Enemmistön ja vähemmistön väliset konfliktit osakeyhtiöissä 23
3.10 Enemmistöperiaate osakeyhtiön päätöksenteossa 25
4 Konserniavustus eri tilanteissa osakeyhtiön kannalta 27
4.1 Konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen sääntely ja oikeuskäytäntö 27
4.2 Konserniavustus emoyhtiöltä tytäryhtiölle (KKO 2015:105) 30
4.2.1 Konserniavustus investoinnin kaltaisen toimena 30
4.2.2 Poistojen vaikutus tapauksessa KKO 2015:105 31
4.2.3 Liiketaloudellinen peruste vai vähemmistöosakkaiden näännytys 33
4.2.4 Vähemmistöosakkaiden asema konserniavustuksen yhteydessä 36
4.2.5 Liiketaloudellisen perusteen arviointi oikeuskäytännössä 38
4.3 KKO 2015:105 kaltainen tilanne, mutta emoyhtiöllä on sisaryhtiöitä, jotka ovat voitollisia. 39
4.3.1 Konserni-intressi suhteessa yksittäisen yhtiön etuun 39
4.3.2 Näännyttämisen tunnusmerkit ja liiketaloudellinen peruste 44
4.4 Konserniavustus emoyhtiöltä tytäryhtiölle (tytäryhtiöllä vähemmistöosakkeenomistajia) 45
4.4.1 Konserniavustuksen luonne: pääomasijoitus, laina vai lahja? 45
4.4.2 Tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajien saama ilmainen etu 47
4.5 Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle 51
4.5.1 Vähemmistöosakkeenomistajien perusteeton etu tytäryhtiön antamassa konserniavustuksessa 51
4.5.2 Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle tilanteessa, jossa kaikki konserniyhtiöt ovat tappiollisia 53
5 Kirjanpitolain vaikutus konserniavustukseen 55
5.2 Konserniavustuksen kirjanpitokäsittely 57
5.3 Sisältöpainotteisuus (substance over form) 58
5.4 IFRS- ja suomalaisen tilinpäätöskäytännön erot konserniavustuksen näkökulmasta 59
5.5 Oikea ja riittävän kuvan saavuttaminen 60
5.6 Konserniavustus IFRS-tilinpäätöksessä ja sen vaikutus kirjanpitoon 61
5.7 Konserniavustuksen kirjaukset taloudellisen luonteen perusteella 62
5.8 Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu konserniavustuksen tulosvaikutteisuudesta KVL 2018/54 64
5.9 Konsernisavustuslain ja lainesitöiden välinen ristiriita 65
5.10 Konserniavustusjärjestelmän muutostarpeet ja kehitysehdotukset 66
5.10.1 Taustaa konserniavustusjärjestelmän kehittämistarpeille 66
5.10.2 Tulovaikutteisuuden poistaminen 67
5.10.3 IFRS-tilinpäätöstä laativille yhtiöille muista verovelvollisista poikkeava kirjaamistapa 67
5.10.4 Tuloksensiirtojärjestelmä ilman varojen siirtoa 68
5.10.5 Konsernin yhteisverotusmalli 68
5.10.6 Pohdintaa kehitysehdotuksista 69
6 Johtopäätökset 71

Lähteet

Aarnio 1989
Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY, Helsinki 1989.

Ahti – Tikkanen – Viljanen 2001
Ahti, Ari – Tikkanen, Reino – Viljanen, Juhani: Konsernitilinpäätös. Tietosanomat Pieksämäki 2001.

Airaksinen 2023
Airaksinen, Manne: Osakkeenomistajakeskeisyys, sidosryhmät ja yhteiskuntavastuu osakeyhtiö oikeuden järjestelmässä. Alma Talent Oy 2023.

Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021
Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I-II. Alma Talent Oy 2021.

Andersson – Penttilä 2014
Andersson, Edward – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. Alma Talent 2014.

Blomqvist – Malmivaara 2016
Blomqvist, Aki – Malmivaara, Tero: Osakeyhtiön varojenjako ja verotus. Talentum Pro 2016.

HE 92/1986 vp
Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi konserniavustuksesta verotuksessa.

HE 109/2005
Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

Hemmo 2007
Hemmo, Mika: Sopimusoikeus I. Talentum, 2007.

Hirvonen 2011
Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17 2011.

Honkamäki – Reponen 2022
Honkamäki, Tuomas - Reponen, Marko. Konsernitilinpäätöksen laadinta. Talentum Pro 2022.

Immonen – Ossa – Villa 2014
Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo: Osakeyhtiön pääoman hallinta. Talentum 2014.

Immonen – Villa 2019
Immonen, Raimo – Villa, Seppo: Osakeyhtiön varojen käyttö: kuka päättää, kuka vastaa? Alma Talent 2019.

Iivonen 2011
Iivonen, Seppo 2011: Verohallinnon muuttuva norminanto. Acta Wasaensia No 249. 2011.

Kaisanlahti 2024
Kaisanlahti, Timo: Kirjanpitolaki kommentaari. Alma Talent Oy 2024.

Kihn – Ihantola – Rönkkö – Filatov 2023
Kihn, Lili-Anne – Ihantola, Eeva-Mari – Rönkkö, Jaakko – Filatov, Mari: Hallinnon tarkastus asunto-osakeyhtiössä – laadullinen tutkimus.

KILA 2007
Kirjanpitolautakunnan yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista, 16.10.2007.

Kirjanpitolainsäädännön muutokset -työryhmän mietintiö 2014
Pienyrityshelpotukset ja vuoden 2013 tilinpäätösdirektiivi. Kirjanpitolainsäädännön muutokset – työryhmän mietintö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Työ ja yrittäjyys 48/2014.

Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2020
Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö II. Edita Publishing Oy 2020.

Leppiniemi 2016
Leppiniemi, Jarmo: Taseen ja tuloslaskelman muuttuneet erät. Tilisanomat 7.12.2016. Viitattu 25.2.2025.

Malmgrén – Myrsky 2020
Malmgrén, Marianne – Myrsky, Matti: Elinkeinotulon verotus. Alma Talent 2020.

Mäkelä – Alahuhta 2016
Mäkelä Jarno – Alahuhta Ville: Konsernitason kontrollin ja operatiivisen päätöksenteon rajapinnat siirtohinnoittelussa. Verotuslehti 1/2016 s. 65–75.

Mähönen – Villa 2015
Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Yhtiöoikeus I – Yleiset opit. Alma Talent

2015.

Mähönen – Villa 2020
Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II Pääomarakenne ja rahoitus. Alma Talent Oy 2020.

Mähönen – Villa 2019
Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö III Corporate governance. Alma Talent 2019.

Nyström 2016
Nyström, Patrik: Konserniavustus, vähemmistöosinko ja konserni-intressi. Teoksessa oikeustieto 1/2016. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan yksityisoikeuden tiedotuslehti 2016.

Ojantakainen 2013
Ojantakainen, Annika: Corporate benefit konserniyhtiöiden välisissä liiketoimissa 2013.

Pajunen 2010
Pajunen, Kati: The International Financial Reporting Standards from the Perspective of the Finnish Accounting Thought Three Eassays. University of Eastern Finland 2010.

Paukku 2024
Paukku, Eelis: Muoto ennen sisältöä? – Oikean ja riittävän kuvan vaatimuksesta Suomessa. Oikeustiede – Jurisprudentia LVII:2024 s. 177–246- Vertaisarvioitu asiantutija-artikkeli.

Penttilä 2018
Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolaki 50 vuotta - onnittelut. Verotus-lehti 3/2018.

Penttilä 2018
Milloin kirjanpitosidonnaisuus saa väistyä. Tilisanomat 2/2018.Viitattu 24.2.2025.

Penttilä 1998
Penttilä, Seppo. Verotus tietoyhteiskunnassa. Sitra 1998.

Penttilä – Vahtera 2019
Penttilä, Seppo – Vahtera, Veikko. Yhteisö- ja vero-oikeudellisen sääntelyn yhteensovittaminen – tyypillisiä kollisiotilanteita ja niiden ratkaiseminen de lege ferenda, s. 109–131. Teoksessa Martti Nieminen – Pekka Nykänen – Seppo Penttilä Parempaan yhteisverotukseen. Edita Publishing, 2019.

Pönkä 2013

Pönkä, Ville: Yhtiön etu – osakeyhtiöoikeudellinen näkökulma I. Lakimies 1/2013, s. 21–34.

Pönkä 2013
Pönkä, Ville: Yhtiön etu – osakeyhtiöoikeudellinen näkökulma I. Lakimies 2/2013, s. 215–229.

Pönkä 2012
Pönkä, Ville: Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Alma Talent Oy 2012.

Ranta-Lassila 2002
Ranta-Lassila, Hannele: Konsernit ja verotuksen neutraalisuus. Kauppakaari. Lakimiesliiton kustannus 2002.

Rasinaho 2013
Rasinaho, Vesa: Yhtiön etu ja sen sivuuttaminen kokonaan omistetussa tytäryhtiössä. Defensor Legis N:o 4/2013.

af Shulten 2004
af Shulten, Gerhard: Osakeyhtiölain kommentaari. Talentum 2004.

Sillanpää – Vahtera – Koski 2024
Sillanpää, Matti J. – Vahtera, Veikko – Koski, Pauli: Yhtiöoikeus. Alma Insights 2024.

Vahtera 2011
Vahtera, Veikko: Osakeomistuksen riski ja sääntely. Lakimiesliiton Kustannus 2011.

Vahtera 2016
Vahtera, Veikko: Konserniavustuksen antamiseen oli liiketaloudellinen peruste, eikä sen katsottu loukkaavan vähemmistöosinko-oikeutta (KKO 2015:105). Oikeustapauskommentti. Julkaistu Edilexissä 23.2.2016.

Vahtera 2007
Vahtera, Veikko: Vaikutusvallan väärinkäyttö ja sen seuraamukset osakeyhtiöissä. Edilex 15.4.2009. Julkaistu aiemmin teoksessa Yhtiöoikeudellisia kirjoituksia VI toim. Ari Saarnilehto Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2007.

Villa 2016
Villa, Seppo: Konserniavustus ja oikeus vähemmistöosinkoon: KKO 2015:105. Lakimies 2/2016 s. 321–335.

VM 4/2006
Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 4/2006: Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus.

VM 16/2013
Valtiovarainministeriön julkaisuja 16/2013: Elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistio.

Verohallinto 2024
Verohallinnon ohje: Konserniavustus, diaarinumero VH/1714/00.01.00/2024, antopäivä 3.4.2024.

Yritystutkimusneuvottelukunta ry 2006
IFRS-tilinpäätöksen keskeiset periaatteet. Yritystutkimusneuvottelukunta ry 2006.

Oikeustapaukset

KILA 1775/2006

KILA 2012/1882

KKO 2004:115

KKO 2004:69

KKO 2015:104

KKO 2015:105

KVL 2018/54

KVL 7/2022

KVL 79/2006

Itä-Suomen HO 28.08.2003 970

Helsingin HO 29.11.2011 3520

KVL 7/2022

Lyhenteet

EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1986/360)
KILA	kirjanpitolautakunta
KonsAvL	laki konserniavustuksesta verotuksessa (21.11.1986/825)
KPA	kirjanpitoasetus (1339/1997)
KPL	kirjanpitolaki (30.12.1997/1336)
KVL	keskusverolautakunta
OYL	osakeyhtiölaki (24.6.1968/360)
PMA	asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista 1753/2015
VML	laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558)
VOYL	osakeyhtiölaki (29.9.1978/734)

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskohde

Vero-oikeuden, yhtiöoikeuden ja kirjanpito-oikeuden välillä vallitsee läheinen yhteys, mutta myös ristiriitoja, jotka voivat vaikeuttaa yritysten käytännön toimintaa. Konserniavustus on yksi esimerkki toimenpiteestä, joka tuo esiin näitä oikeudenalojen välisiä jännitteitä.

Konserniavustus on vero-oikeudellinen järjestely, joka mahdollistaa voiton siirtämisen konserniyhtiöiden välillä. Se on verosuunnittelukeino, jonka käytössä on vero-oikeudellisten näkökulmien lisäksi otettava huomioon myös yhtiöoikeudelliset ja kirjanpito-oikeudelliset näkökulmat.

Yritykset joutuvat kohtaamaan monenlaisia juridisia haasteita toiminnassaan. Tarkasteltaessa yritysten käytännön päätöksentekoa ja arviointitilanteita voidaan havaita, että ratkaisut eivät välttämättä löydy suoraan jostakin tietystä laista tai edes jonkin tietyn oikeudenalan säädöksistä. Esimerkiksi vero-oikeudellisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää usein myös yhtiöoikeuden, kirjanpito-oikeuden tai sopimusoikeuden huomioon ottamista.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma jakautuu kahteen osaan: ensimmäisessä tarkastellaan konserniavustuksen ja osakeyhtiölain välisiä ristiriitoja, ja toisessa konserniavustuksen ja kirjanpitolain välisiä ristiriitoja. Tämän jälkeen tarkastelen vielä, miten konserniavustusjärjestelmää voisi kehittää ja minkälaisia haasteita eri ratkaisuvaihtoehdot voisivat aiheuttaa.

Konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen tarkastelu perustuu korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen KKO 2015:105, jonka rinnalle rakennan neljä erilaista tilannetta, joiden avulla konkretisoin oikeudellisia jännitteitä. Näitä tilanteita tarkastelen ennakkopäätöksen ja oikeuskirjallisuuden avulla, ja niiden kautta pyrin löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Konserniavustus on vero-oikeudellinen järjestely, jota ei ole säännelty osakeyhtiölaissa. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 todennut, että konserniavustus on vastikkeetonta varojen jakoa toiselle konserniyhtiölle. Kun konserniavustuksen hyväksyttävyyttä arvioidaan yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta, on ensisijaisesti tarkasteltava osakeyhtiölain 13 luvun säännöksiä, jotka koskevat yhtiön varojen jakamista. OYL 13:3:n mukaan varojen jaolle tulee olla liiketaloudellinen peruste, muuten se on laitonta varojen jakoa. Koska konserniavustusta ei mainita osakeyhtiölaissa, sitä on arvioitava osakeyhtiölain yleisten periaatteiden kautta.

Osakeyhtiölaki mahdollistaa varsin vapaan varojen jaon, jos siihen saadaan kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Tästä syystä konserniavustuksen osakeyhtiöoikeudelliset ongelmat nousevat esiin erityisesti silloin, kun emo- tai tytäryhtiöillä on vähemmistöosakkeenomistajia.

Kirjanpitolaki mahdollistaa kansainvälisten tilinpäätösstandardien käytön, jotka tarkoittavat IFRS-standardeja, koska ne ovat ainoat mahdolliset kansainväliset standardit, joita Suomessa saa lain mukaan käyttää. IFRS-standardien mukaan liiketapahtumat tulee kirjata niiden todellisen taloudellisen luonteen mukaan. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2015:105 mukaan konserniavustus on taloudelliselta luonteeltaan osingon jakoa tai pääomasijoitus. Konserniavustuslain mukaan konserniavustus on kirjattava tulosvaikutteisesti, jotta se on vähennyskelpoinen verotuksessa. Tämä tuottaa hankaluuksia, jos yritys laatii tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan, sillä osinko ja pääomasijoitus ovat yleensä tasevaikutteisia, paitsi silloin kun osingon kaltaista konserniavustusta saava yhtiö kirjaa sen tuloslaskelman rahoitustuottoihin.

Tutkielman toisessa luvussa määritellään, mitä konserniavustus on, ja käydään läpi vähennyskelpoisuuden edellytyksiä. Kolmannessa luvussa tarkastellaan vero- ja yhtiöoikeuden välisiä haasteita sekä niiden taustatekijöitä. Tämän jälkeen käsitellään osakeyhtiölain yleisiä periaatteita, joiden pohjalta konserniavustusta arvioidaan yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta. Koska osakeyhtiölaki ei sisällä säännöksiä konserniavustuksesta, tarkastelu perustuu osakeyhtiölain yleisiin periaatteisiin.

Neljännessä luvussa analysoidaan konserniavustuksen ja osakeyhtiöoikeuden välisiä jännitteitä eri konsernirakenteissa sekä niiden synnyttämiä ongelmakohtia. Viidennessä

luvussa tarkastellaan konserniavustuksen suhdetta kansainvälisiin tilinpäätösstandardeihin ja esitellään ehdotettuja ratkaisuja havaittuihin ongelmiin.

1.3 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkielmani keskittyy konserniavustuksen haasteisiin erityisesti yhtiöoikeuden ja kirjanpito-oikeuden näkökulmasta. Kaikki muu rajataan ulkopuolelle. Konserniavustusta voi antaa konserniavustuslain mukaisesti kotimainen osakeyhtiö tai osuuskunta. Lisäksi konserniavustuslain mukaan konserniavustusta voi antaa myös ulkomailla perustettu tai rekisteröity yhteisö, jonka tosiasiallinen johtopaikka sijaitsee Suomessa. Tässä tutkielmassa kuitenkin keskitytään yksinomaan kotimaisiin osakeyhtiöihin, minkä vuoksi osuuskunnat ja ulkomailla perustetut tai rekisteröidyt yhteisöt, joiden tosiasiallinen johtopaikka sijaitsee Suomessa, rajataan tarkastelun ulkopuolelle. OYL 1:5:n mukaan osakeyhtiön on tarkoitus tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Tässä tutkielmassa muut kuin voittoa tavoittelevat yhtiöt on rajattu ulkopuolelle.

Tässä tutkielmassa konserniavustusta tarkastellaan sekä yhtiöoikeudellisesta että kirjanpito-oikeudellisesta näkökulmasta. Tutkielmassa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- Pääkysymys: Mitä konserniavustus on yhtiöoikeudellisesti?
    - Alakysymys: Voiko konserniavustusta käyttää väärin vähemmistöosakkaita kohtaan, vaikka sen antamiseen olisi liiketaloudellinen peruste?
    - Alakysymys: Voiko konserniavustus olla osakeyhtiölain tarkoittamaa laitonta varojen jakoa?

Vuonna 2015 saatiin selvyyttä konserniavustuksen ja osakeyhtiölain välisiin haasteisiin, kun korkein oikeus antoi ennakkopäätöksen KKO 2015:105. Ennakkopäätöksen mukaan konserniavustukselle oli liiketaloudellinen peruste eikä se näin ollen ollut osakeyhtiölain tarkoittamaa laitonta varojen jakoa. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä oli kyse tietynlaisesta tilanteesta, ja korkein oikeus totesi, että konserniavustuksen yhtiöoikeudellisessa arvioinnissa on tehtävä tapauskohtaista harkintaa. Tämän vuoksi

haluan selvittää, onko mahdollista, että konserniavustuksen yhtiöoikeudellisessa tarkastelussa voitaisiin päätyä toisenlaiseen lopputulokseen.

- Pääkysymys: Miten konserniavustus käsitellään kirjanpidossa?
    - Alakysymys: Mitkä tilanteet jäivät avoimeksi KVL 2018/54-ratkaisussa?
    - Alakysymys: Miten oikeudellisen muodon ja sisältöpainotteisuuden periaatteet vaikuttavat konserniavustuksen arviointiin?

Vuonna 2018 saatiin selvyyttä konserniavustuksen ja kansainvälisten tilinpäätösstandardien välisiin haasteisiin, kun keskusverolautakunta antoi ennakkoratkaisun KVL 2018/54. Ennakkoratkaisu koski tilannetta, jossa konserniavustusta saava yhtiö laatii tilinpäätöksensä kansivälisten IFRS-standardein mukaisesti. Kyseisessä tilanteessa konserniavustus kirjattiin tuloslaskelmaan, mikä ei muodostanut ongelmaa konserniavustuslain näkökulmasta, koska konserniavustuslain mukaan konserniavustus tulee kirjata tuloslaskelmalle. Konserniavustuksen kirjanpito-oikeudelliset ongelmat syntyvät, jos konserniavustus kirjattaisiin taseeseen, koska tällöin konserniavustuslain vaatima tulosvaikutteisuus ei toteutuisi. Tämän vuoksi haluan selvittää, miten konserniavustukseen tulee suhtautua tilanteissa, jossa konserniavustus kirjataan taseeseen.

1.4 Metodi ja tutkimuksessa käytetyt oikeuslähteet

Tieteellisessä tutkimuksessa tutkimusmenetelmä on valittava niin, että sen avulla saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymykset pyrkivät selvittämään voimassa olevan oikeuden sisältöä sekä minkälaisia haasteita eri lakien väliset ristiriidat voivat aiheuttaa. Voimassa olevan oikeuden kysymyksiin vastataan tutkimalla lakia ja sen tulkintaa oikeusdogmaattisen eli lainopillisen menetelmän avulla[1].

Tämän vuoksi tässä tutkielmassa käytetään tutkimusmenetelmänä oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia, jonka kohteena on voimassa oleva oikeus. Lainopin keskeiset tehtävät ovat tulkinta ja systematisointi, eli oikeusnormien sisällön selvittäminen ja niiden jäsentäminen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.[2]

[1] Myllymäki 2025, s. 10.
[2] Hirvonen 2011, s. 21–22.

Tutkimuksessa viitataan eri oikeuslähteisiin, joten selkeyden kannalta on tarpeen tarkastella niiden oikeudellista sitovuutta ja keskinäistä järjestystä. Suomessa oikeuslähteet on perinteisesti jaoteltu vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin[3]. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä on laki, heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainvalmistelutyöt sekä tuomioistuinratkaisut ja sallittuja oikeuslähteitä on oikeustiede[4].

Tässä tutkielmassa keskeisimmät vahvasti velvoittavat oikeuslähteet ovat konserniavustuslaki, osakeyhtiölaki sekä kirjanpitolaki. Heikosti velvoittavista oikeuslähteistä keskeisempiä ovat edellä mainittujen lakien esityöt sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätökset KKO 2015:104 ja KKO 2015:105. Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisuiden oikeuslähdeopillinen asema ei ole täysin selkeä. Ne antavat vähintäänkin tulkintavaihtoehtoja, joiden merkitys riippuu pitkälti perusteluiden vahvuudesta[5]. Käytännön verotustyötä tekeville verojohtajille suunnatun kyselyn perusteella keskusverolautakunnan ennakkoratkaisuilla on nykyään lähes samanlainen painoarvo kuin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuilla. [6]. Sallittuja oikeuslähteitä on runsaasti. Edellä mainittujen korkeimman oikeuden ennakkopäätösten jälkeen konserniavustuksen yhtiöoikeudellisia haasteita on käsitelty laajasti oikeuskirjallisuudessa. Sen sijaan konserniavustuksen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välisiä haasteita on tarkasteltu huomattavasti vähemmän.

2 Konserniavustusta koskeva sääntely

2.1 Konsernin määritelmä

Liiketoimintaa voidaan harjoittaa joko yhtenä yrityksenä tai useampana yrityksenä. Kun liiketoiminta on pientä, keskittynyt tiettyihin tuotteisiin tai toimintaan tietyllä markkina-alueella, voi olla järkevä harjoittaa liiketoimintaa yhdellä yrityksellä. Yksinkertaisen

[3] Aarnio 1989, s. 220–221.
[4] Hirvonen 2011, s. 43.
[5] Nykänen 2023, s. 16.
[6] Iivonen 2011 s, 226.

juridisen rakenteen avulla säästetään hallinnollisissa kuluissa ja toiminnan tuloksen sekä taloudellisen aseman seuraaminen on helpompaa. Kun liiketoiminta laajenee, voi olla järkevä jakaa liiketoiminta useampaan yritykseen. Jakaminen helpottaa johtamista, kun tietynlaista liiketoimintaa harjoitetaan omana yrityksenään. Liiketoimintaan liittyy riskejä, joita voi olla järkevä hajauttaa eri yrityksiin. Tällä voi olla merkitystä esimerkiksi mahdollisessa konkurssitilanteessa.[7]

Konserni tarkoittaa taloudellista kokonaisuutta, joka koostuu kahdesta tai useammasta yrityksestä. Yksi yrityksistä toimii emoyrityksenä, jolla on määräysvallassaan yksi tai useampi tytäryritys. Tämä määräysvalta voi toteutua joko suoraan emoyrityksen kautta tai yhdessä muiden konserniin kuuluvien yritysten kanssa.[8]

Suomen lainsäädännössä konsernia koskevia säännöksiä on pääasiassa osakeyhtiölaissa ja kirjanpitolaissa. Näillä säännöksillä pyritään varmistamaan, että konsernista saatavilla olevat tiedot ovat riittäviä ja läpinäkyviä kaikille tahoille, jotka niitä tarvitsevat. Säädöksillä on myös tarkoitus estää osakeyhtiölain kiertäminen konsernirakenteen avulla. Konsernitilinpäätöstä koskevat tiedonantosäännökset takaavat tiedonsaannin konserneista ja muut säännökset suojelevat konserniin kytköksissä olevia tahoja kuten velkojia sekä vähemmistöosakkaita.[9]

KPL 1:5:n mukaan kirjanpitovelvollisella on määräysvalta toisessa kirjanpitovelvollisessa, kun kirjanpitovelvollisella on yli 50 prosenttia kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä ja äänten enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen. Määräysvalta toteutuu myös, jos kirjanpitovelvollisella on oikeus nimittää kohdeyrityksen hallitus tai kirjanpitovelvollinen käyttää tosiasiallisesti määräysvaltaa kohdeyrityksessä.

Osakeyhtiölaki lähtee siitä, että määräysvalta määritellään kirjanpitolaissa esitettyjen normien mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että määräysvallan käsitettä sovelletaan ja tulkitaan kirjanpitolain määritelmien perusteella. OYL 8:12:n mukaan konserni muodostuu, kun emoyhtiöllä on KPL 1:5:n mukainen määräysvalta tytäryhtiöstä. Osakeyhtiölain

[7] Honkamäki – Reponen 2022, s. 13.
[8] Honkamäki – Reponen 2022, s. 14.
[9] Sillanpää – Vahtera – Koski 2024, 13. Konserni. Vähemmistöosakkaiden lunastus.

konsernisäännös on yhdenmukainen kirjanpitolain konsernimääritelmän kanssa, jotta yritysten ei tarvitse käyttää kahta erilaista konsernikäsitettä. Osakeyhtiölain konsernisäännöksen tarkoituksena on toimia apuvälineenä Osakeyhtiölain kiertämistilanteiden ehkäisyssä. Osakeyhtiön oikeudet ja velvollisuudet ovat samat, toimivatpa ne itsenäisesti tai konsernimuodossa.[10]

Verotuksessa ei ole yhtenäistä konsernin määritelmää, eikä mikään verolaki varsinaisesti määrittele konsernia. Sen sijaan verotuksessa esiintyy erilaisia tilanteita, joissa konserneja koskevia erityissäännöksiä sovelletaan. Verolaeissa konsernin muodostama omistusosuus vaihtelee paljon. Alla on esimerkkejä verolaeissa löytyvistä konsernia koskevista säännöksistä.

KonsAvL:n sekä Euroopan talousalueella sijaitsevan tytäryhtiön lopullisen tappion konsernivähennyksestä annetun lain mukaan konserniin vaadittava omistusosuus on vähintään yhdeksän kymmenesosaa. EVL 6 a §:n mukaan osingot ovat verovapaita ja EVL 6 b §:n mukaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ovat verovapaita, jos emoyhtiön omistusosuus on vähintään 10 prosenttia. EVL 16 §:n mukaisen konsernituen omistusosuusvaatimus on myös vähintään 10 prosenttia. VML 31 §:n mukaisen siirtohinnoitteluoikaisun omistusosuusvaatimus on yli puolet toisen osapuolen pääomasta.

2.2 Konserniavustuksen edellytykset

Konserniavustus on voitonsiirtojärjestelmä, jonka avulla konsernin yhtiöt voivat siirtää voittoja keskenään. Sen tarkoituksena on turvata verotuksen neutraalisuus, eli varmistaa, että verotuksen taso pysyy samanlaisena riippumatta siitä, harjoitetaanko liiketoimintaa konsernimuodossa vai erillisinä yrityksinä. Konserniavustuksen taustalla on verotuksessa sovellettava erillisyyden periaate, jonka mukaan konserniyhtiöt ovat itsenäisiä verovelvollisia. Jos liiketoimintaa harjoitetaan yhtenä yhtiönä, yhtiölle muodostuu yksi verotettava tulos, vaikka sen sisällä olisi sekä tappiollisia että voitollisia toimintoja.[11]

Konserniavustuksen antamiseen liittyy useita vaatimuksia. KonsAvL 2 §:n mukaan sekä antajan että vastaanottajan tulee olla kotimaisia osakeyhtiöitä, joihin sovelletaan

[10] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Konserni 12 §.
11 Immonen – Villa 2019, s. 146–147.

elinkeinoverolakia. KonsAvL 3 §:n mukaan emoyhtiön on omistettava vähintään yhdeksän kymmenesosaa toisen yhtiön osakkeista. KonsAvL 5 §:n mukaan konserniavustus voidaan vähentää kuluna vain, jos meno- ja tulokirjaukset ovat tehty antavan ja saavan yhtiön kirjanpidossa. KonsAvL 6 §:n mukaan konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä. KonsAvL 7.1 § 1 kohdan mukaan konsernisuhteen, eli antajan ja saajan välisen suhteen, tulee olla voimassa koko verovuoden ajan. KonsAvL 7.1 § 2 kohdan molempien yhtiöiden tilikausien tulee päättyä samanaikaisesti, ellei kirjanpitolautakunta ole myöntänyt poikkeusta osakeyhtiölain mukaisesti. KonsAvL 7.1 § 3 kohdan antaja tai saaja ei saa olla talletuspankki, luottolaitos, vakuutusyhtiö tai eläkelaitos, kuten elinkeinotulon verottamisesta annetussa laissa on määritelty.

KonsAvL 3 §:n mukainen yhdeksän kymmenesosan omistusosuus tytäryhtiön osakepääomasta lasketaan osakepääomasta eikä äänimäärästä kuten KPL 1:5:ssä. Konserniavustuksen edellytyksenä on korkea omistusosuus, mikä perustuu tarpeeseen suojella vähemmistöosakkaita. Tällä varmistetaan, että konserniavustuksen siirtämisessä konsernin sisäinen päätösvalta on riittävä, eikä vähemmistöosakkaiden etuja vaaranneta.[12]

Konserniavustukseen vaadittava omistusosuus täyttyy, jos emoyhtiö omistaa suoraan yhdeksän kymmenesosaa tai jos emoyhtiö omistaa epäsuorasti yhden tai useamman tytäryhtiön kanssa vähintään yhdeksän kymmenesosaa osakepääomasta. Epäsuora omistus lasketaan niin, että emo- ja tytäryhtiöiden osakeomitukset otetaan huomioon täysimääräisinä eikä suhteellisina osuuksina. Huomion otetaan vain niiden yhtiöiden omistukset, jotka ovat itse 90 prosentin piirissä.[13]

Pienempikin omistusosuus on mahdollista, mikäli yhtiöllä on halussa sen omia osakkeita. Ratkaisussa KVL 79/2006 todettiin, että konserniavustuslain mukainen omistusosuusvaatimus täyttyi, kun emoyhtiö omisti 60 prosenttia tytäryhtiön osakkeista ja tytäryhtiö omisti loput 40 prosenttia omista osakkeistaan.[14] OYL 3:2.1 mukaan jos osake kuuluu yhtiölle itselleen se ei tuota oikeuksia yhtiössä, joten KVL:n 79/2006 ratkaisu voidaan katsoa perustuvan tähän. Emoyhtiöllä oli 100 prosenttia eli yli 90

[12] Andersson – Penttilä 2014, s. 903.
[13] Andersson – Penttilä 2014, s. 903.
[14] Andersson – Penttilä 2014, s. 903.

prosenttia osakkeista, jotka tuottivat oikeuksia yhtiössä. KVL 7/2022 on myös todennut, että yhtiön omia osakkeita ei lasketa omistusosuuteen, vaan laskennassa on otettava huomioon vain ulkona olevat osakkeet. Näistä ulkona olevista osakkeista lasketaan 90 prosentin omistusosuus.

3 Osakeyhtiölain vaikutus konserniavustukseen

3.1 Vero- ja yhtiöoikeuden yhteensovittamisen haasteet

Yhtiö- ja vero-oikeuden välillä vallitsee usein jännitteitä, jotka aiheuttavat haasteita yritysten käytännön toiminnassa. Toisinaan syntyy tilanteita, joissa vero-oikeudellisesti ongelmaa ei ole, mutta joissa rikotaan yhtiöoikeudellisia sääntöjä tai periaatteita. Vero-oikeus harvoin muodostaa ehdotonta estettä tai kieltoa, mutta verorasitus voi kasvaa niin suureksi, että toimenpiteen toteuttaminen ei ole käytännössä järkevää. Yhtiöoikeus sen sijaan voi herkemmin muodostaa ehdottoman esteen, esimerkiksi tilanteessa, jossa jokin toimenpide olisi osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaatteen tai vähemmistöosakkaiden oikeuksien vastainen.

Vaikka yhtiö- ja vero-oikeus liittyvät vahvasti toisiinsa voidaan niissä nähdä eroja. Yhtiöoikeudellinen lainsäädäntö on viimeisten kahden kymmenen vuoden aikana korostanut joustavuutta sekä taloudellisen tehokkuuden ja kilpailukyvyn kasvattamista. Tehoton yhtiöoikeudellinen lainsäädäntö aiheuttaa hankaluuksia, koska se on jatkuvan kansainvälisen kilpailun kohteena. Jos esimerkiksi velkojien tai vähemmistöosakkaiden asemaa heikennetään, se vähentäisi mahdollisten sijoittajien kiinnostusta sijoittaa varojaan yhtiöihin. Myös verojärjestelmän on oltava kilpailukykyinen ja tehokas, jotta yhtiöt voivat kilpailla sijoittajista, mutta sillä on myös fiskaalinen tehtävä.[15] Verotuksen fiskaalinen tavoite tarkoittaa, että verojen avulla kerätään varoja julkisyhteisöjen menojen rahoittamiseen[16].

Valtiot voivat kilpailla keskenään alentamalla yritysverotusta. Tässä tulee ero yhtiö- ja vero-oikeuden välille, koska kansallisen yhtiöoikeuden kilpailukykyä ei voi parantaa

[15] Penttilä – Vahtera 2019, s. 110–113.
[16] Penttilä 1998, s. 13.

heikentämällä esimerkiksi velkojien ja työntekijöiden oikeuksia. Tämä heikentäisi yhtiön sidosryhmien halukkuutta tehdä yhteistyötä yhtiön kanssa, joka johtaisi yhtiön kilpailukyvyn heikkenemiseen.[17]Vuonna 2024 kansainvälisten yritysten verokilpailu vaikeutui huomattavasti, kun suurten konsernien vähimmäisverosta annettu laki astui voimaan 28.12.2023. Suurten konsernien vähimmäisverosta annetun lain mukaan konsernien, joiden liikevaihto on vähintään 750 miljoonaa euroa, vähimmäisverokanta on 15 prosenttia.

Vero- ja yhtiöoikeuden yhteensovittaminen aiheuttaa hankaluuksia eri tilanteissa. Periaatteessa voisi olla järkevää, jos vero- ja yhtiöoikeudellisissa uudistuksissa otettaisiin huomioon molemmat sääntelyalueet. Sääntelyä voitaisiin kehittää samanaikaisesti esimerkiksi yhtiölainsäädännön yhteydessä.[18] Yhtiö- ja verolainsäädännön samanaikainen uudistaminen voisi olla hyödyllistä, mutta se tekisi sääntelyalueista toisistaan riippuvaisia. Tämä voisi hidastaa tai estää kummankin lainsäädännön kehityksen, jos toinen jäisi odottamaan toisen valmistumista[19].

Vero- ja yhtiöoikeuden yhteensovittamista vaikeuttaa entisestään se, että verolait valmistellaan valtiovarainministeriössä, kun taas yhtiölait oikeusministeriössä. Yhteensovittamista hankaloittaa myös se, että vero-oikeudelliset asiat käsitellään hallinto-oikeuksissa, kun taas yhtiöoikeudelliset asiat kuuluvat yleisten tuomioistuinten toimivaltaan.

3.2 Konserniavustuksen suhde osakeyhtiölain varojenjakosäännöksiin

Osakeyhtiö on oikeushenkilö, jonka varat kuuluvat yhtiölle. Osakeyhtiöstä poistuu varoja yhtiön ulkopuolelle joko varojen käytön yhteydessä tai varojen jakamisen yhteydessä. Varojen käyttöä on, kun yhtiö maksaa työntekijöiden palkkoja, lyhentää lainaa, maksaa korkoja tai ostaa yhtiöön liiketoimintaan liittyviä palveluita tai tavaroita. Edellä mainittuja varojen käyttötapoja yhdistää se, että yhtiö saa niistä jotain vastineeksi. Maksamalla työntekijöille palkkaa yritys saa työvoimaa. Lyhentämällä lainaa ja maksamalla korkoa yritys saa rahoitusta, jonka avulla se voi esimerkiksi investoida

[17] Penttilä – Vahtera 2019, s. 112.
[18] Penttilä – Vahtera 2019, s. 114.
[19] Penttilä – Vahtera 2019, s. 115.

toimintaansa. Ostamalla palveluita yritys voi hyödyntää konsulttipalveluita, ja hankkimalla tavaroita se saa liiketoimintaansa tarvittavia tuotteita. Edellä mainitut esimerkit ovat osakeyhtiön vastikkeellista käyttöä. Osakeyhtiöstä poistuu varoja myös varoja jakamalla. Varojen jaon ja varojen käytön erottaa se, että varojen käyttö on vastikkeellista ja varojen jako vastikkeetonta[20].

OYL 13:1:n mukaan varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille vain tietyissä tilanteissa, jotka on määritelty osakeyhtiölaissa. Näitä tilanteita ovat:

1. voiton eli osingon jakaminen ja sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta varojen jakaminen;
2. osakepääoman alentaminen;
3. omien osakkeiden hankkiminen tai lunastaminen; sekä
4. yhtiön purkaminen ja rekisteristä poistaminen.

Muut liiketapahtumat, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät velkoja ilman liiketaloudellista perustetta ovat laitonta varojen jakoa.

OYL 13:2:n mukaan varoja ei saa jakaa, jos yhtiö on maksukyvytön tai varojen jako aiheuttaa maksukyvyttömyyden. OYL 13:5:n mukaan yhtiö voi jakaa vapaan oman pääoman, josta vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat sekä varat, jotka on merkitty kehitysmenona taseeseen kirjanpitolain mukaisesti. OYL 13:5:n mukainen tasetesti on hyvin kaavamainen, jossa taseesta ilmenevillä luvuilla voidaan määritellä, onko yhtiöllä tarpeeksi vapaata omaa pääomaa varojen jakoa varten. OYL 13:2:en mukaisen maksukykyisyyden mittaaminen ei ole niin yksiselitteistä kuin OYL 13:5:n mukaisen tasetestin tekeminen.

Yhtiön johto arvioi maksukykyisyyttä kaiken taloudellisen informaation perusteella, jossa suuri merkitys on tilinpäätösinformaatiolla[21]. Maksukykyisyyttä on arvioittava mahdollisimman lähellä jakopäätöstä, mikä tarkoittaa sitä, että maksukykyisyyttä arvioidaan usein yhtiön uudemman tilinpäätöksen perusteella, mikä on asianmukaista, jos tilikauden jälkeiset asiat eivät ole muuttaneet yhtiön taloudellista tilannetta. Maksukykyisyyttä arvioitaessa tulee huomioida myös yhtiön tulevaisuutta koskevat

[20] Immonen – Villa 2019, s. 25.
[21] Immonen – Villa 2019, s. 89.

seikat kuten erääntyvät velat ja muut suoritukset ja arvioida niiden vaikutusta yhtiön rahoitusmahdollisuuksiin.[22] Tulevaisuuden maksukykyä arvioitaessa keskeistä on, mitä päätöksentekohetkellä tiedettiin tai olisi pitänyt tietää, ei se, mitä myöhemmin ilmi tulleiden asioiden perusteella on saatu selville. Jos yhtiö ajautuu maksukyvyttömäksi pian päätöksenteon jälkeen, viittaa se usein siihen, että hallituksen tai jonkun hallituksen jäsenen olisi pitänyt havaita yhtiön tuleva maksukyvyttömyys.[23]

Konserniavustus on vero-oikeudellinen käsite, josta ei löydy säännöksiä osakeyhtiölaista. Osakeyhtiölain esitöissä todetaan, että osakeyhtiölakiin ei ehdoteta sääntöjä konserniavustuksesta, mutta todetaan, että yhtiöoikeudellisesti konserniavustus muistuttaa osinkoa tai mahdollisesti lainaa.[24] KKO 2015:105 perusteluiden mukaan tytäryhtiön emoyhtiölle maksama konserniavustus on taloudelliselta luonteeltaan osingon jakoa ja emoyhtiön tytäryhtiölle maksamassa konserniavustuksessa on taloudelliselta kannalta pääomasijoituksen piirteitä.

Osakeyhtiölain esityöt ja korkeimman oikeus ovat samaa mieltä, että tytäryhtiön emoyhtiölle maksamassa konserniavustuksessa on osingonjaon piirteitä. Vaikka osakeyhtiölain esitöissä ei tarkemmin määritellä, mihin suuntaan konserniavustuksen tulee kohdistua, jotta se vertautuisi osingonjakoon, voidaan kuitenkin perustellusti väittää, että sillä viitataan samaan, mitä korkein oikeus on lausunut. Osinko on voitonjakoa omistajille, joten kun konserniavustusta maksetaan ylöspäin omistajille, katsotaan se todelliselta taloudelliselta luonteeltaan osingonjaoksi. Varsin yleinen kanta on, että konserniavustus on annettava voitonjakokelpoisten varojen rajoissa, ja mikäli antajana on emoyhtiö, tulee avustuksen enimmäismäärässä huomioida myös konsernitaseen jakokelpoiset varat[25].

Emoyhtiön tytäryhtiölle maksaman konserniavustuksen todellinen taloudellinen luonne on hankalampi määritellä kuin edellä mainittu tytäryhtiön emoyhtiölle maksama konserniavustus. Osakeyhtiölain esitöissä mainitaan, että konserniavustus voi mahdollisesti olla lainaa ja tulkitsen, että lainsäätäjä tarkoitti emoyhtiön tytäryhtiölle maksamaa konserniavustusta, koska edellä mainittu osingonjako oli selvästi

[22] HE 109/2005 s. 125.
[23] Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2020, s. 1090.
[24] HE 109/2005 s. 123–124.
[25] Ranta-Lassila 2002, s. 266.

ymmärrettävissä tytäryhtiön emoyhtiölle antamaksi konserniavustukseksi. Korkein oikeus taas toteaa, että emoyhtiön tytäryhtiölle antamalla konserniavustuksella on pääomasijoituksen piirteitä. Lain esityöt ja korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ovat heikosti velvoittavia oikeuslähteitä eli oikeuslähdeopillisesti saman arvoisia. Korkeimman oikeuden päätös on vuodelta 2015 ja osakeyhtiölain esityöt vuodelta 2005, joten korkein oikeus on ollut tietoinen osakeyhtiölain esitöissä mainitusta lainasta, mutta silti tulkinnut asiaa eri tavalla. Oman tulkintani mukaan pääomasijoitus kuvaa tilannetta paremmin, koska laina on tarkoitus maksaa takaisin, kun taas pääomasijoitusta ja konserniavustusta ei ole tarkoitettu palautettaviksi.

KonsAvL 3.2 § mukaan sisaryhtiöt voivat keskenään antaa konserniavustusta. Ehtona sisaryhtiöiden väliselle konserniavustukselle on se, että molempien sisaryhtiöiden suhde emoyhtiöön on täytettävä KonsAvL:ssä säädetyt edellytykset. Verohallinnon ohjeiden mukaan sisaryhtiöiden välisessä konserniavustuksessa konsernisuhde syntyy emoyhtiön välityksellä, joka toimii tässä yhteydessä passiivisessa roolissa[26]. Sisaryhtiöiden välisen konserniavustuksen todellinen taloudellinen muoto on vaikeampi määritellä kuin edellä mainittujen tapausten. Seppo Villan ja Raimo Immosen mukaan sisaryhtiöiden väliseen konserniavustukseen ei liittyy osingon jaon eikä pääomasijoituksen piirteitä[27]. Manne Airaksinen, Vesa Pulkkinen sekä Vesa Rasinaho näkevät sisaryhtiöiden välisen konserniavustuksen osingonjakoon rinnastettavana, koska avustuksena annetut varat siirtyvät pois avustuksen antajan suorasta tai epäsuorasta omistuksesta[28].

Mielestäni konserniavustukseen liittyy sekä osingon, että pääomasijoituksen piirteitä. Olen samaa mieltä siitä, että konserniavustus siirtyy pois avustuksen suorasta tai epäsuorasta omistuksesta, jolloin se muistuttaa osinkoa, mutta konserniavustuksen voi myös nähdä tapana, jolla tuetaan tai rahoitetaan koko konsernia, jolloin siinä olisi enemmän pääomasijoituksen piirteitä. Tällöin asiaa lähestyttäisiin niin sanotun konserni-intressin kautta, jossa konserni nähdään yhtenä kokonaisuutena, jota rahoitetaan. Yleensä pääomasijoitus tulee yhtiön ulkopuolelta, mutta jos asia tarkastellaan konserni-intressin näkökulmasta varat siirtyvät taloudellisen kokonaisuuden sisällä. Toisaalta, koska varat

[26] Verohallinnon ohje: Konserniavustus, kohta 3.1.
[27] Immonen – Villa 2019, s. 152.
[28] Airaksinen-Pulkkinen-Rasinaho 2021, IV osa, 13 luku.

tulevat toiselta yhtiöltä, ne voidaan myös nähdä ulkopuolisena sijoituksena. Näkökulma riippuu siitä, tarkastellaanko yhtiöitä osana konsernia vai itsenäisinä toimijoina.

Konserniavustus on tuloksentasauskeino, jolla konserniin kuuluvat yhtiö voivat välttyä veroilta tai pienentää koko konsernin verotaakkaa. Tämän takia konserniavustusta voidaan pitää merkittävänä verosuunnittelukeinona konserniyhtiöille. Käytännössä konserniavustus on tietyissä tilanteissa edellytys sillä, onko järkevää harjoittaa liiketoimintaa konsernimuodossa vai yhtenä yhtiönä. Yhtenä yhtiönä toimimisessa yhtiön sisällä olevien yksiköiden tai liiketoiminta-alueiden voitot ja tappiot tasaantuvat automaattisesti. Jos eri yksiköt tai liiketoiminta-alueet eriytetään omiksi yhtiöiksi, voittoa tekevät maksaisivat veroa, ilman konserniavusta.

Konserniavustusta ei voida täysin tarkastella vain tuloksentasauskeinona, jolla veroseuraamukset pienentyvät. KonsAvL:n esitöiden mukaan konserniavustuksen on yleensä tarkoitus turvata avustusta saavan yhtiön toiminnan jatkuvuus ja kannattavuus[29]. KKO 2015:105 ennakkopäätöksen mukaan konserniavustuksella on oltava liiketaloudellinen peruste. Konserniavustuslaki ei tunne liiketaloudellisen perusteen käsitettä, mutta OYL 13:1.3:n mukaan liiketapahtumat, jotka lisäävät yhtiön velkoja tai vähentävät yhtiön varoja ilman liiketaloudellista perustetta ovat laitonta varojen jakoa. Toiminnan jatkuvuuden ja kannattavuuden turvaaminen voidaan ajatella tarkoittavan samaa kuin liiketaloudellinen peruste. Liiketoiminnan on oltava liiketaloudellisesti kannattavaa ja toiminnan on tarkoitus olla jatkuvaa, jotta kannattavaa liiketoimintaa voidaan ylläpitää pitkällä aikavälillä. Konserniavustuksesta saadaan verotuksellista hyötyä, mutta aina ei liiketaloudellinen hyöty ole läheskään yhtä suuri kuin konserniavustuksena annettua määrä[30].

3.3 Osakeyhtiölain yleiset periaatteet

Konserniavustus on vero-oikeudellinen käsite, josta ei löydy säännöksiä osakeyhtiölaista. OYL 13:1:ssä luetellaan osakeyhtiölain mukaiset varojenjakotavat, eikä konserniavustus

[29] HE 92/1986 vp s. 2–3.
[30] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 161.

kuulu näihin. Tämän takia konserniavustusta tulee arvioida osakeyhtiölain yleisten periaatteiden kautta[31].

Osakeyhtiönlain ensimmäisessä luvussa säädetään osakeyhtiön toiminnan kannalta keskeisistä periaatteista, joita ovat osakkeenomistajan rajoitettu vastuu, pääoman pysyvyys, osakkeen luovutettavuus, toiminnan tarkoitus, enemmistöperiaate, yhdenvertaisuusperiaate sekä johdon huolellisuusvelvoite. Nämä periaatteet eivät ole uusia. Osakeyhtiölain periaatteet ovat sisältyneet jo 1895 säädettyyn osakeyhtiölakiin sekä 1978 säädettyyn osakeyhtiölakiin. Uudessa osakeyhtiölaissa keskeiset periaatteen on haluttu listata erikseen lain alkuun, kun vanhemmissa verisoissa ne sijaitsivat hajallaan lain eri osissa.[32]

Keskeiset periaatteet ovat kirjattu lain alkuun, koska on haluttu korostaa näiden periaatteiden merkitystä osakeyhtiöoikeudessa. Periaatteet auttavat ymmärtämään lain kokonaisuutta sekä yksittäisen lainkohdan merkitystä, koska yksittäiset lainkohdat ovat periaatteiden soveltamista yksittäisessä tapauksessa. Ensisijaisesti lain yksittäiset kohdat ovat ne, jotka tulevat sovellettavaksi ensimmäiseksi, mutta mitä heikommin lain yksittäiset kohdat kuvaavat yksittäistä oikeusongelmaa, sitä voimakkaampi merkitys on lain keskeisillä periaatteilla.[33] Konserniavustuksen kohdalla koko laki ei sisällä mainintaa konserniavustuksesta, joten ei jää muuta mahdollisuutta, kuin tarkastella asiaa osakeyhtiölain keskeisten periaatteiden avulla.

Konserniavustukseen liittyvät yhtiöoikeudelliset haasteet koskevat erityisesti vähemmistön oikeuksien toteutumista. Tästä syystä osakeyhtiölain keskeisistä periaatteista olennaisimpia ovat yhdenvertaisuusperiaate, enemmistöperiaate ja toiminnan tarkoitus. Lisäksi liiketaloudellinen peruste sekä yhtiön etu ovat kaksi tärkeää käsitettä, jotka on huomioitava konserniavustuksen antamiseen liittyvässä sääntelyssä.

Liiketaloudellista perustetta ei ole määritelty osakeyhtiölaissa, mutta se liittyy olennaisesti toiminnan tarkoitukseen. OYL 1:8:n mukaan johdon on edistettävä huolellisesti yhtiön etua. Yhtiön edun mukainen toiminta liittyy myös tiiviisti toiminnan tarkoitukseen.

---

[31] Immonen – Villa 2019, s.149.
[32] Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2020, s. 8.
[33] HE 109/2005 s. 36–37.

3.4 Toiminnan tarkoitus

OYL 1:5:n mukaan osakeyhtiön on tarkoitus tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Tässä tutkielmassa muut kuin voittoa tavoittelevat yhtiöt on rajattu pois, joten en tarkastele enempää, minkälainen toiminnan tarkoitus näillä yhtiöillä voisi olla. Vaikka toiminnan tarkoitus on tuottaa voittoa se ei tarkoita, sitä, että voittoa tulisi tehdä mahdollisimman paljon mahdollisimman lyhyessä ajassa. Hallituksen esityksen mukaan yhtiöt voivat investoida esimerkiksi tuotantokoneisiin tai henkilöstön kouluttamiseen, vaikka ne voivat aiheuttaa lyhyelle aikavälillä tappioita yhtiölle. Investointien tulee pitkällä aikavälillä tähdätä voitontuottamiskyvyn parantamiseen, jotta ne olisivat yhtiön edun mukaisia.[34] Lyhyen aikavälin voitontavoittelu voi olla jopa toiminnan tarkoituksen vastaista, jos se on ristiriidassa pitkä aikavälin kannattavuuden kanssa[35].

Liiketoimintaan liittyy aina riskejä, mikä tarkoittaa, että toiminnan tarkoituksen eli voiton tuottamisen saavuttamiseksi on otettava riskejä. Riskin ottaminen kuuluu voittoa tavoittelevan yhtiön toimintaan, koska ilman riskejä ei voittoja voida saavuttaa. Yhtiön tulee määrittää optimaalinen riskitaso, jotta se voi maksimoida osakkeenomistajille tuotetun voiton mahdollisimman pienellä riskillä.[36] Riskien arviointi on vaikeaa ja jälkikäteen saattaa olla helppo arvioida olisiko tiettyä riskiä kannattanut ottaa. Osakeyhtiö voi osallistua hankkeisiin, joiden odotusarvo päätöksentekohetkellä on positiivinen, mikä tarkoittaa, että hankkeen odotettu tuotto on tappioriskiä suurempi. Jos hankkeen onnistumisen odotusarvo on suurempi kuin epäonnistumisen, liiketoimi voidaan toteuttaa.[37]

Toiminnan tarkoitusta voidaan toteuttaa maksimoimalla jakokelpoisia varoja, josta osakkeenomistajat hyötyvät varojen jaon muodossa. Jakokelpoiset varat näkyvät yhtiön taseessa, josta ne yhtiökokouksen päätöksellä jaetaan osakkeenomistajalle. Tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan tarkoitusta toteutetaan yhtiön kautta. Aina toiminnan tarkoitus ei tapahdu jakokelpoisten varojen muodossa. Osakkeenomistajien voittoa

[34] HE 109/2005 s. 38–39.
[35] Hemmo 2007 s. 51.
[36] Vahtera 2011 s. 179–181.
[37] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Toiminnan tarkoitus 1:5§.

voidaan pyrkiä maksimoimaan myös osakkeen arvon nousun muodossa. Tämä ei ole ristiriidassa sen kanssa, että voitto tuotetaan ensiksi yhtiölle, josta se jaetaan osakkeenomistajille, koska osakkeen arvon kasvattaminen tarkoittaa lähtökohtaisesti yhtiön omaisuuden ja tulevien kassavirtojen nousua.[38]

Voiton tuottaminen ei oikeuta sivuuttamaan osakeyhtiön pakottavia velkojien suojasäännöksiä erityisesti OYL 13 luvun varojen jakosäännöksiä. Toiminaan tarkoituksen toteuttaminen on kuitenkin velkojien edunkin kannalta parempi kuin olla tavoittelematta voittoa. Toiminnan tarkoitus ei ole velkojiensuojasäännös, mikä johtaa siihen, että velkojat eivät voi vedota sen rikkomiseen, ellei samalla rikota OYL 13 luvun varojenjakosäännöksiä.[39]

3.5 Yhtiön etu

OYL 1:8:n mukaan yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiö etua. Osakeyhtiölain esitöiden mukaan yhtiön edun mukainen toiminta sisältää toimimisen toiminnan tarkoituksen mukaisesti. Kaikkia omistajia on kohdeltava yhdenvertaisesti, mikä tarkoittaa sitä, että tiettyjä omistajia tai omistajaryhmiä ei voida suosia. Tietyn omistajan suosiminen ei ole sallittua edes silloin, jos hallituksen jäsen on nimetty tämän omistajan toimesta.[40]

Johdon on toimittava yhtiön edun mukaisesti ja yhtiön edun katsottiin liittyvän kaikkien osakkeenomistajien etuun eli toiminnan tarkoitukseen. Jos liiketoimintaa harjoitetaan konsernimuodossa, yhtiön edulla ja osakkeenomistajan edulla on tietynlainen ristiriita, koska molemmilla konserniyhtiöillä sekä emoyhtiöllä, että tytäryhtiöllä on oma yhtiön etu, mutta toiminnan tarkoitus eli osakkeenomistajan etu tarkoittaa emoyhtiön etua, koska emoyhtiö omistaa tytäryhtiötä. Emoyhtiöllä on omat omistajat, mutta ne eivät kuulu konserniin, joten en tarkastele niitä tässä.

Yhtiön etua ja osakkeenomistajan etua konserniyhtiöiden kohdalla tulee tarkastella niin sanotun konserni-intressi-ajattelun kautta. Konserni-intressi tarkoittaa konsernin muodostaman taloudellisen kokonaisuuden intressiä, jota ei voida verrata emoyhtiön tai

[38] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Toiminnan tarkoitus 1:5§.
[39] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Toiminnan tarkoitus 1:5§.
[40] HE 109/2005 s. 41.

tytäryhtiöiden intressiin. Kysymys konserni-intressistä tulee esille, kun tytäryhtiön johto asettaa konsernin edun tytäryhtiön edun edellä. Jos emoyhtiö omistaa tytäryhtiön 100-prosenttisesti, on tytäryhtiön etu helpompi määritellä myös omistajien eduksi. Ongelmaksi muodostuu tilanne, jossa tytäryhtiöllä on myös vähemmistöomistajia, joiden intressit voivat olla erilaiset kuin määräysvaltaa käyttävän emoyhtiön. Yksittäisen konserniyhtiön edun syrjäyttäminen konserni-intressin avulla on ongelmallista, koska OYL 1:7:n mukaan yhdenvertaisuusperiaate kieltää tässä osakkeenomistajan tapauksessa emoyhtiön epäoikeutetun edun toisen osakkeenomistajan tässä tapauksessa tytäryhtiön vähemmistöomistajien kustannuksella.[41]

3.6 Liiketaloudellinen peruste

Osakeyhtiölaissa ei määritellä liiketaloudellista perustetta ja se mainitaan laissa vain kerran. OYL 13:1.3:n mukaan muut liiketapahtumat, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät velkoja ilman liiketaloudellista perustetta ovat laitonta varojen jakoa. Osakeyhtiölain esitöiden mukaan, jos liiketapahtumalle löytyy, liiketaloudellinen peruste on se myös osakeyhtiön toiminnan tarkoituksen mukainen[42]. Tältä osin liiketaloudellinen peruste ja osakeyhtiön toiminnan tarkoitus voidaan pitää läheisesti toisiinsa liittyvinä käsitteinä.

Liiketaloudellisen perusteen ja toiminnan tarkoituksen kytköstä voidaan tarkastella vielä laajemmin. Seppo Villan ja Raimo Immosen mukaan yhtiön varojen käytön osakeyhtiölainmukaisuutta sekä yhtiön edun ja kaikkien osakkeenomistajien hyväksyttävyyttä voidaan arvioida tarkastelemalla seuraavia kysymyksiä. 1) Onko liiketoimella ollut perusteltu ja hyväksyttävä liiketaloudellinen syy yhtiön näkökulmasta? 2) Edistääkö liiketoimi yhtiön tarkoitusta ja onko se yhtiön edun mukainen? 3) Sijoittuuko liiketoimi yhtiön toimialan puitteisiin? 4) Loukkaako liiketoimi yhtiön yhdenvertaisuusperiaatetta?[43]

[41] Pönkä 2013 s. 30–31.
[42] HE 109/2005 s. 124.
[43] Immonen – Villa 2019, s. 81–82.

Osakeyhtiölain esitöiden mukaan liiketaloudellista perustetta arvioitaessa keskeistä ei ole se, johtaako liiketoimi myöhemmin tappioihin, vaan se, millä perusteilla päätös on tehty. Tärkeää on, oliko toimenpiteen taustalla liiketaloudellinen tarkoitus. Olennaista on myös arvioida, olisiko päätöksentekijöiden pitänyt ymmärtää, ettei päätös ollut liiketaloudellisesti perusteltu.[44]

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 täsmentänyt liiketaloudellisen perusteen määritelmää konserniavutsuksen kohdalla. Korkeimman oikeuden mukaan liiketaloudellinen peruste puuttuu, jos konserniavustus ei missään muodossa hyödytä sen antanutta yhtiötä. Liiketaloudellinen peruste puuttuu myös silloin, kun konserniavustusta saavan yhtiön toiminta on ilman avustusta voitollista, eikä yhtiön toiminnan kannalta konserniavustuksen saaminen ole välttämätöntä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä voi todeta yhteenvetona, että liiketaloudellinen perusteen täyttyminen on arvioitava tapauskohtaisesti, eikä siihen löydy yksisellitteistä määritelmää, milloin liiketaloudellinen peruste täyttyy. Liiketaloudellisen perusteen täyttyminen edellyttää myös, että konserniavustus hyödyttää sekä avustuksen antavaa että vastaanottavaa yhtiötä, eli koko konsernia kokonaisuutena.

3.7 Yhdenvertaisuusperiaate

OYL 1:7:ssä säädetään osakkeenomistajien yhdenvertaisuudesta. Pykälä jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisen virkkeen mukaan osakkeet tuottavat yhtäläiset oikeudet, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Tällä halutaan turvata osakkeenomistajien luottamus siihen, että hänen omistamansa osakkeet tuottavat samat oikeudet kuin muutkin osakkeet. Osakkeenomistajat voivat samalla luottaa siihen, että yhtiöjärjestyksessä määrätyt osakeoikeudet ovat pysyviä.[45]

Toisessa virkkeessä säädetään niin sanotusta yleislausekkeesta, joka vanhassa osakeyhtiölaissa oli jaettu kahteen osaan. VOYL 8:14.1:n mukaan yhtiön johto ei saa aiheuttaa osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. VOYL 9:16:n mukaan yhtiökokouksessa ei saa tehdä

[44] HE 109/2005 s. 124.
[45] HE 109/2005 s. 39.

päätöstä, joka tuottaa osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. OYL 1:7:ssa kaksi edellä mainittua pykälää yhdistettiin ja tuotiin osakeyhtiölain ensimmäiseen lukuun.

Säännös kieltää kaikenlaisen epäoikeutetun taloudellisen edun myöntämisen, kuten enemmistöosakkeenomistajien suosimisen vähemmistöosakkeenomistajien kustannuksella. Epäoikeutettu etu voi olla osakkeenomistajaa hyödyttävä, mutta yhtiölle epäedullinen liiketoimi. Yhdenvertaisuusperiaate ei estä yhtiötä tekemästä osakkeenomistajien kanssa näille edullisia liiketoimia, kunhan ne ovat yhtiön edun mukaisia.[46]

Yleislauseke on osa yhdenvertaisuusperiaatetta, mutta tarkemmin tarkasteltuna se kattaa myös osakeyhtiölain muihin yleisiin periaatteisiin liittyviä seikkoja. Yleislauseke kieltää epäoikeutetun edun tuottamisen joko yhtiön tai osakkeenomistajan kustannuksella. Osakkeenomistajan kustannuksella tapahtuva epäoikeutettu etu rikkoo yhdenvertaisuusperiaatetta, koska jos joku osakkeenomistaja kärsii, toinen hyötyy, mikä merkitsee osakkeenomistajien eriarvoista kohtelua. Sen sijaan yhtiön kustannuksella saatu epäoikeutettu etu liittyy enemmän toiminnan tarkoituksen loukkaamiseen, koska tällöin yhtiön etu vahingoittuu. Yhtiön etu voidaan puolestaan nähdä yhtiön toiminnan tarkoituksena.

Yhdenvertaisuusperiaatetta voidaan pitää osana vähemmistönsuojaa, joka täydentää osakeyhtiölain vähemmistöä suojaavia säännöksiä. Toisaalta vähemmistösuojasäännökset voidaan nähdä yhdenvertaisuusperiaatteen tarkennuksina yksittäisissä tilanteissa. Sekä yhdenvertaisuusperiaatteen että muiden vähemmistönsuojasäännösten tavoitteena on turvata sijoittajia, joilla ei ole määräysvaltaa yhtiössä. Käytännössä yhdenvertaisuusperiaatteen vastakohta on enemmistöperiaate.[47]

Yhdenvertaisuusperiaate ei tarkoita, että kaikki osakkeenomistajia tulee kaikissa tilanteissa kohdella yhdenvertaisesti. Joskus päätös, joka kohtelee osakkeenomistajia eri tavoin, on yhdenvertaisuusperiaatteen mukainen. Päätös, jossa osakkeenomistajia kohdellaan eri tavalla, mutta päätös on silti osakkeenomistajien etujen mukainen ei loukkaa yhdenvertaisuusperiaatetta. Aina ei päästää täysin tasapuoliseen päätökseen,

[46] HE 109/2005 s. 39.
[47] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Yhdenvertaisuus 1:7§.

joten on tyydyttävä siihen, joka kohtelee osakkeenomistajia mahdollisimman tasapuolisesti.[48]

Osakkeenomistajien yhdenvertaisuudesta voidaan poiketa, jos siihen löytyy hyväksyttävä syy. Hyväksyttävää syy voi perustua osakkeenomistajan suostumukseen, yhtiöjärjestyksen määräykseen tai osakassopimukseen, mutta näiden lisäksi välillä yhdenvertaisuutta joudutaan punnitsemaan yhtiön edun kanssa. Jos yhtiön johto tekee päätöksen, joka kohtelee osakkeita tai osakkeenomistajia eri tavalla, eikä päätös ole yhtiön edun mukainen kyseessä saattaa olla yhdenvertaisuusperiaatteen rikkomisesta. Jos päätökseen löytyy liiketaloudellinen peruste, voi olla, että yhtiön edulle annettaan etusija.[49]

3.8 Vähemmistönoikeudet

Osakeyhtiö tekee päätöksensä enemmistöperiaatetta noudattaen, mutta sääntelyssä on huomioitu myös vähemmistön oikeudet. Vähemmistön oikeuksia suojaa tietyt tilanteet, joissa osakeyhtiölaki vaatii enemmistöpäätöksen sijaan määräenemmistön päätöstä. Määräenemmistöä vaaditaan esimerkiksi silloin, kun muutettaan yhtiöjärjestystä tai päätetään tietyistä yritysjärjestelyistä.[50] OYL 5:27.1:n mukaan määräenemmistö tarkoittaa vähintään kahta kolmasosaa annetuista äänistä tai kokouksessa edustetuista äänistä.

Vähemmistöosakkeenomistajia suojaavat myös osakkeenomistajan erityiset vähemmistöoikeudet, joiden edellytyksenä on OYL 13:7:n mukaan kymmenesosan osakkeenomistus tai yhtiöjärjestyksessä määrätty pienempi osuus yhtiön osakkeista. Omistusraja on asetettu kymmenesosaan, koska on haluttu rajoittaa enemmistön valtaa, mutta ei ole haluttu laskea rajaa liian alas, jolloin olisi annettu oikeus myös kaikista pienimille omistusosuuksille. On katsottu, ettei kaikista pienimmät omistusosuudet tarvitse vähemmistön oikeuksia, jonka takia on valittu eräänlainen keskitie.[51]

---

[48] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Yhdenvertaisuus 1:7§.
[49] Pönkä 2012 s. 319–320.
[50] Vahtera 2011 s. 278.
[51] Vahtera 2011 s. 278.

Osakeyhtiön varojen jaosta päättää yhtiökokous enemmistöperiaatteella. OYL 13:7 antaa osakkeenomistajalle, joilla on vähintään yksi kymmenesosa kaikista osakkeista mahdollisuuden vaatia vähemmistöosinkoa. Vähemmistöosinkoa on jaettava vähintään puolet tilikauden voitosta, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat. Osakkeenomistaja ei voi vaatia vähemmistöosinkoa, jos se loukkaa velkojia, eikä se saa olla yli kahdeksan prosenttia yhtiön omasta pääomasta. Jos ennen varsinaista yhtiökokousta, jossa vähemmistöosingosta päätetään, on jo jaettu osinkoa, tulee nämä osingot vähentää vähemmistöosingon jaettavasta määrästä.

Vähemmistöosinkoa koskee käytännössä samat vaatimukset kuin muutakin osakeyhtiölain mukaista varojen jakoa. Taseessa on oltava tarpeeksi varoja, jotta varoja voidaan jakaa. Vähemmistöosingon kohdalla tämä tarkoittaa tilikauden voittoa, koska edellisten tilikausien voitosta vähemmistöosinkoa ei voida jakaa. Vähemmistöosingon jakaminen ei saa myöskään loukata yhtiön velkojia, eikä se saa vaarantaa yhtiön maksukykyä. On myös huomioitava yhtiön osakepääoman alentamisesta johtuva jakokielto. Kun yhtiö on rekisteröinyt osakepääoman alentamisen, seuraa siitä kolmen vuoden jakso, jolloin vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa vain noudattaen velkojien suojamenettelyä, ellei osakepääomaa koroteta yhtä paljon kuin sitä on korotettu.[52]

OYL 13:6.1:n mukaan vähemmistöosinkoon ei vaadita hallituksen esitystä tai suostumusta. Jos vähemmistöosinkoon vaadittaisiin hallituksen suostumus, poistaisi se vähemmistöosingon vähemmistöä suojaavan ominaisuuden käytännössä kokonaan, koska hallitus on valittu enemmistöperiaatteella, joten vähemmistöosakkeenomistajat eivät ole voineet vaikutta hallituksen kokoonpanoon. Osakkeenomistajan, joka vaatii vähemmistöosinkoa, on esitettävä vaatimus yhtiökokouksessa ennen voiton käyttämistä koskevan päätöksen tekemistä[53]. Mikään ei estää vähemmistöosakkeenomistajia vaatimasta pienempää määrää kuin, vähemmistöosingosta osakeyhtiölaissa säädetty puolet tilikauden voitosta ja enintään kahdeksan prosenttia omasta pääomasta. Vaikka vähemmistöosinko on nimensä mukaisesti vähemmistöä suojaava keino, jaetaan se myös kaikille muille osinkoon oikeutteille osakkeenomistajille.

[52] Immonen – Ossa – Villa s. 196.
[53] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 13:7.

3.9 Enemmistön ja vähemmistön väliset konfliktit osakeyhtiöissä

Osakeyhtiön toimintaa voidaan tarkastella agenttiteorian näkökulmasta, jolloin yhtiöstä voidaan tunnistaa erilaisia päämies-agentti-suhteita. Kolme keskeistä päämies-agenttisuhdetta ovat: 1) johto – osakkeenomistajat, 2) osakkeenomistajat – velkojat sekä 3) enemmistö osakkeenomistajat – vähemmistö osakkeenomistajat.[54]

Agenttiteoria lähtee siitä, että päämies antaa omistamansa resurssina agentin hallinoitavaksi ja käytettäväksi päämiehen edun mukaisesti. Päämiehen ja agentin oletetaan toimivan rationaalisesti ja pyrkivän maksimoimaan omaa etuaan. Tämä luo tilanteen, jossa päämies ei voi täysin luottaa siihen, että agentti hoitaa annetut tehtävät päämiehen tavoitteiden ja etujen mukaisesti.[55]

Agenttiteoreettinen lähestymistapa sopii parhaiten laajasti omistettuihin yhtiöihin, joissa johto ja omistus ovat eriytyneet. Pienemmissä yhtiöissä omistus ja johto ovat yleensä samoja, mikä estää omistajien ja johdon välisten konfliktien syntymisen. Lisäksi pienemmissä yhtiöissä omistajien vähäisempi määrä vähentää konfliktien riskiä enemmistö- ja vähemmistöosakkeenomistajien välillä.

Konserniavustuksen kohdalla päämies-agentti-konfliktit liittyvät yleensä enemmistön ja vähemmistön välisiin ristiriitoihin, koska konserniavustuksen yhtiöoikeudelliset ongelmat tulevat esille silloin kun yhtiöllä on vähemmistöomistajia. Konserniavustuksen edellytyksiin kuuluu 90 prosentin omistusosuus, joten vähemmistön omistusosuus on yleensä hyvin pieni. Toki pitää muistaa, että emoyhtiön omistuksen kohdalla 90 prosentin vaatimuksen ei tarvitse täyttyä, joten vähemmistön omistusosuus voi olla suurempi.

Vähemmistö- ja enemmistöosakkeenomistajien välissä konflikteissa kyse yhdenvertaisuusperiaatteen noudattamisesta unohtamatta yhtiön etua. Yhtiön etu ja yhdenvertaisuusperiaate kattavat pitkälti samat tilanteet. Vähemmistöosakkeenomistajien kannalta tärkeintä on se, että tulot tuloutetaan yhtiöllä ja sieltä saatava voitto jaetaan osakkeenomistuksen ja yhtiöjärjestyksen mukaisesti kaikille osakkeenomistajille.[56]

---

[54] Vahtera 2011 s. 55.
[55] Kihn – Ihantola – Rönkkö - Filatov s. 122.
[56] Airaksinen 2023 s. 384.

Enemmistöosakkeenomistajille voi olla erilaiset intressit kuin vähemmistöosakkeenomistajilla. Enemmistöperiaatteen tuoma valta antaa mahdollisuuden toimia vähemmistön haitaksi, vaikka se on yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista. Puhutaan niin sanotusta vähemmistön näännyttämisestä. Osakeyhtiölaki ei tunne näännyttämistä, mutta oikeuskirjallisuudessa asiaa on käsitelty. Näännyttäminen on tilanne, jossa vähemmistöosakkeenomistajat eivät enemmistön toimien vuoksi saa taloudellista hyötyä yhtiöstä, mutta eivät myöskään voi myydä omistustaan, koska markkinoita ei käytännössä ole[57].Näännyttäminen tulee kysymykseen todennäköisemmin listaamattomissa osakeyhtiöissä, koska osakkeiden myynti on markkinoiden rajallisuuden vuoksi vaikeaa tai jopa mahdotonta. Listatuissa osakeyhtiöissä osakkeiden jälkimarkkinat ovat suuret, koska osakkeet ovat julkisen kaupankäynnin kohteena.

Tilinpäätöksessä ei ole sallittua esittää tappiota tai liian pientä voittoa, jos tarkoituksena vähemmistön osinko-oikeuden loukkaaminen, vaikka kirjanpitolain ja osakeyhtiölain säännöksiä olisi noudatettu[58]. Edellä mainittu perustuu vuoden 1978 osakeyhtiölain tulkintaan, mutta on sovellettavissa myös nykyiseen vuonna 2006 voimaan tulleeseen osakeyhtiölakiin, sillä osakeyhtiöoikeuden perusperiaatteet ovat säilyneet pääosin ennallaan. Voidaan ajatella, että edellä mainittu jopa korostuu uuden osakeyhtiölain myötä, koska osakeyhtiölain yleisiä periaatteita on haluttu korostaa entisestään uudessa osakeyhtiölaissa luettelemalla ne heti osakeyhtiölain alussa.

OYL 13:7:n mukaisen vähemmistöosingon tarkoitus on estää vähemmistöosakkeenomistajien näännyttäminen[59]. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2015:105 mukaan näännyttämisen tunnusmerkkeihin kuuluu menettelyn jatkuvuus tai toistuvuus sekä liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuus. Vähemmistöosinko on tärkeä vähemmistöä suojaava keino, jolla annettaan vähemmistölle oikeus osinkoon, vaikka enemmistö ei sitä haluaisi jakaa. Konserniavustuksella siirretty voitto vie tämänkin mahdollisuuden pois vähemmistöltä. Toki konserniavustukselle on oltava liiketaloudellinen peruste eikä konserniavustusta

[57] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Yhdenvertaisuus 1:7§.
[58] af Shulten 2004 s. 340.
[59] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Vähemmistöosinko 13:7§.

voida jakaa jatkuvasti niin, että vähemmistöltä viedään mahdollisuus vähemmistöosinkoon.

3.10 Enemmistöperiaate osakeyhtiön päätöksenteossa

Osakeyhtiöissä ylintä päätösvaltaa käyttää yhtiökokous eli yhtiön osakkeenomistajat. Osakeyhtiölaki määrittelee, mitkä päätökset kuuluvat yhtiökokoukselle[60]. OYL 13:6:n mukaan päätös varojen jaosta kuuluu yhtiökokoukselle. Yhtiökokous voi myös valtuuttaa hallituksen päättämään varojen jaosta.

OYL 6:1:n mukaan yhtiön johtoon kuuluu hallitus, mutta sillä voi lisäksi olla toimitusjohtaja ja hallintoneuvosto. Hallitukselle kuuluvat kaikki ne asiat, jotka osakeyhtiölain mukaan eivät kuulu yhtiökokouksen päätettäviksi[61]. Hallituksella on niin sanottu yleistoimivalta, ja sen tehtävänä on huolehtia yhtiön hallinnosta sekä toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Hallituksen tehtävät on haluttu määritellä hyvin yleisluontoisesti, sillä tämä lähestymistapa oli osoittautunut toimivaksi jo vanhan osakeyhtiölain aikana. Osakeyhtiöt toimivat monilla eri toimialoilla, mikä vaikuttaa siihen, että hallituksen tehtävät voivat vaihdella merkittävästi yhtiön toimialan mukaan.[62]

Osakeyhtiöllä voi olla toimitusjohtaja, mutta sen nimittäminen ei ole pakollista. Toimitusjohtaja vastaa pääasiassa yhtiön juoksevasta hallinnosta, kun taas hallitus keskittyy yleensä epätavallisiin ja laajakantoisiin asioihin. Toimitusjohtajan tehtävät kuuluvat hallituksen yleistoimivaltaan. Toimitusjohtajalla on usein merkittävä rooli, sillä hänellä on yleensä paras kokonaiskuva yhtiön toiminnasta. Tämä johtuu siitä, että toimitusjohtajalla on enemmän tietoa saatavilla kuin hallituksella, koska toimitusjohtaja on läsnä yhtiön jokapäiväisessä toiminnassa. Toimitusjohtajalla on. myös mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä tietoa hallitus saa toimitusjohtajalta. Hallitus valvoo toimitusjohtajaa ja voidaan ajatella, että hallituksen tärkein tehtävä on mahdollisuus toimitusjohtajan erottamiseen.[63]

---

[60] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Yhtiökokous, 5 luku.
[61] HE 109/2005 s. 79.
[62] HE 109/2005 s. 79.
[63] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Yhtiökokous, 5 luku.

Päätös konserniavustuksesta kuuluu osakeyhtiön hallitukselle. Koska osakeyhtiölaki ei sisällä säännöksiä konserniavustuksesta, konserniavustus ei myöskään sisälly asioihin, jotka osakeyhtiölain mukaan kuuluvat yhtiökokouksen päätösvaltaan. Aiemmin on jo todettu, että päätökset, jotka eivät kuulu yhtiökokoukselle, kuuluvat hallitukselle. Lisäksi KonsAvL:n esitöissä todetaan, että konserniavustuksesta päättää konserniyhtiön hallinto[64].

Aiemmin on jo mainittu, että konserniavustuksessa on osingon jaon piirteitä, kun tytäryhtiö antaa konserniavustusta emoyhtiöllä ja myös sisaryhtiöiden välisessä konserniavustuksessa on enemmän osingon jaon, kun pääomasijoituksen piirteitä. Periaatteessa kun konserniavustus rinnastuu varojen jakoon, tulisi sitä tarkastella osakeyhtiölain varojenjakosäännösten kautta. OYL 13:6.1:n mukaan varojen jakamisesta päätetään yhtiökokouksessa ja OYL 13:6.4:n mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa myös muulla tavalla kuin, mitä OYL 13:1.1:ssa mainitaan, jos siihen saadaan kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Tästä syystä, jos yhtiökokous päättää konserniavustuksen antamisesta tulisi siihen saada kaikkien osakkeenomistajien suostumus.

Käytännössä konserniavustuksesta päättää hallitus, joka tekee siitä nopean ja kätevän tavan siirtää varoja konserniyhtiöstä toiseen, koska siihen ei tarvitse yhtiökokouksen päätöstä. Jos konserniavustusta tarkastellaan 13:6.4:n kautta tekisi se siitä huomattavasti vaikeammin toteutettavan. OYL 5:26:n mukaan yhtiökokouksessa äänestetään enemmistöperiaatetta noudattaen, ellei laissa toisin säädetä. OYL 5:3.2 kohdan 4 mukaan varsinainen yhtiökokous päättää hallituksen vallinnasta. Osakeyhtiölaista ei löydy mainintaa, että hallituksen valinnasta päätettäisiin muulla tavalla kuin enemmistöperiaatetta noudattaen, joten hallituksen valintaan riittää yli puolet yhtiökokouksessa edustetuista äänistä. OYL 6:3.1:n mukaan hallituksen päätös tapahtuu enemmistöperiaatteella, jollei yhtiöjärjestyksessä edellytetä määräenemmistöä.

Tämä tarkoittaa, sitä, että hallitus on valittu enemmistöperiaatteella, joka voi olla alle puolet äänivallasta, jos kaikki eivät ole paikalla yhtiökokouksessa. Yhtiökokouksen valitsema hallitus äänestää enemmistöperiaatteella. Jos äänet menevät tasan OYL 6:3.2:n mukaan puheenjohtajan ääni ratkaisee. Yhteenvetona voidaan todeta, että kun

[64] HE 92/1986 vp s. 2.

konserniavuavustuksesta päätetään sille ei välttämättä ole osakkeenomistajien eikä yhtiökokouksen enemmistön kannatusta.

Päätös konserniavustuksesta on tehtävä sen tilikauden aikana, jona konserniavustusta halutaan antaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että päätös on tehtävä ennen tilinpäätöksen valmistumista. Koska lopullista tulosta ei vielä tiedetä päätöksentekohetkellä, voidaan päätös tehdä konserniavustuksen enimmäismäärästä ja lopullinen päätös vasta kun tilinpäätös on valmis.[65] Konserniavustukseen sovelletaan elinkeinoverolain tulosta, joten päätös konserniavustuksesta kannattaa tehdä vasta kun elinkeinotoiminnan tulos on valmis, eikä silloin kun tilinpäätös on valmis. Tilinpäätöksen tulos tulee kirjanpidosta, jota säätelee kirjanpitolaki ja elinkeinotoiminnan tulos tulee elinkeinoverolaista. KonsAvl 6§:n mukaan konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta ennen kuin siitä on vähennetty konserniavustus. Pykälän tarkoitus on estää verotuksessa vahvistettujen tappioiden tekeminen konserniavustuksen avulla. Jos konserniavustus ylittä elinkeinotoiminnan tuloksen ja syntyy tappioita ovat nämä tappiota saajalleen kokonaan veronalaista tuloa. Antajalle ylittävä osa konserniavustuksesta on vähennyskelvotonta.[66]

4 Konserniavustus eri tilanteissa osakeyhtiön kannalta

4.1 Konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen sääntely ja oikeuskäytäntö

Kuten edellä on todettu, konserniavustus siirtyy helposti yhtiöltä toiselle konsernin sisällä. Konsernin sisällä emoyhtiö voi antaa konserniavustusta tytäryhtiölle, tytäryhtiö voi antaa konserniavustusta emoyhtiölle ja sisaryhtiöt voivat antaa konserniavustusta toisilleen[67]. Osakeyhtiölaki ei tunne konserniavustusta, mutta osakeyhtiölaista löytyy pykälä, joka sopii konserniavustuksen kaltaisiin tilanteisiin. Pykälän sääntöihin voi soveltua moni muukin osakeyhtiölain varojen jakoa muistuttava tapa, mutta tarkastelen asia konserniavustuksen näkökulmasta.

[65] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 173.
[66] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 173.
[67] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 169.

OYL 13:6.4:n mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa myös muulla tavalla kuin, mitä OYL 13:1.1:ssa mainitaan, jos vapaa oman pääoman jakoon saadaan kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Tämä voidaan nähdä syynä sille, ettei osakeyhtiölaissa mainita konserniavustusta yhtenä varojenjakotapana[68]. Konserniavustus voidaan nähdä muuna varojenjakotapana kuin osakeyhtiölain 13:1.1:ssä mainitut perinteiset varojenjakomuodot. OYL 13:6.4 sopii tilanteisiin, joissa emoyhtiö omistaa 100-prosenttisesti tytäryhtiön osakepääoman, mutta konserniavustusta voidaan antaa myös, vaikka omistus jäisi alle 100 prosentin. Osakeyhtiölain esitöiden mukaan konserniavustusta ei ole mahdollista antaa, jollei vähemmistöosakkaita hyvitettäisi tai heiltä saataisi suostumusta konserniavustuksen antamiseen[69].

Seuraavaksi tarkastelen erilaisia konserniavustustilanteita ja niistä mahdollisesti syntyviä yhtiöoikeudellisia jännitteitä. Konserniavustuksen suhde osakeyhtiölakiin on ollut pitkään epäselvä. Vuonna 2015 korkein oikeus antoi kaksi ennakkopäätöstä KKO 2015:104 sekä KKO 2015:105, jotka antoivat vastauksia tiettyihin kysymyksiin, mutta moni asia jäi vielä epäselväksi. Molemmissa tapauksissa emoyhtiö antoi konserniavustuksena lähes koko voiton pois, jonka takia emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien vaatima vähemmistöosinko pieneni huomattavasti.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2015:104 kyse oli siitä pitääkö vähemmistöosinkoa vaativien osakkeenomistajien moittia osingon määrää koskevaa yhtiökokouksen päätöstä sekä tilinpäätöksen vahvistamista koskevaa päätöstä vai riittääkö vain osingonjako päätöksen moittiminen. Korkeimman oikeuden mielestä osakkeenomistajan tulisi moittia molempia päätöksiä, joten se hylkäsi vaatimuksen konserniavustuksen huomioimisesta vähemmistöosingon määrään laskussa. Koska korkeimman oikeuden KKO 2015:104 ennakkopäätöksessä ei päästy tarkastelemaan löytyykö konserniavustuksen antamiselle liiketaloudellinen peruste, en tarkastele kyseistä ennakkopäätöstä enempää.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2015:105 päästin tarkastelemaan konserniavustuksen suhdetta osakeyhtiölain varojenjakosäännöksiin. Ennakkopäätös antoi vastauksia emoyhtiön tytäryhtiölleen antaman konserniavustuksen vaikutuksista

[68] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 160.
[69] HE 109/2005 s. 124.

emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien vaatimaan vähemmistöosinkoon. Konserniavustusta voidaan antaa myös muihin suuntiin konsernin sisällä ja sen antamisessa joudutaan huomioimaan muitakin asioita. Tarkastelen seuraavaksi erilaisia variaatioita konserniavustuksen antamisessa ja tarkastelen niiden suhdetta osakeyhtiölakiin. Vaikka korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 2015:105 käsittelee vain yhtä variaatiota, voidaan sitä vetää johtopäätöksiä muihinkin tilanteisiin.

Yksi korkeimman oikeuden linjaus, joka koskee kaikkia konserniavustukseen liittyviä tilanteita, on selkeä, vaikka konserniavustus olisi vero-oikeudellisesti hyväksyttävä tai asianmukaisesti käsitelty kirjanpidossa, ei se tarkoita sitä, että se automaattisesti täyttäisi osakeyhtiöoikeudelliset vaatimukset. Linjaus on selkeä ja asia oli periaatteessa selvä jo ennen korkeimman oikeuden päätöstä. Korkein oikeus perustelee linjausta sillä, että konserniavustus on varojen vastikkeetonta luovutusta, jonka takia yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä arvioitaessa on huomioitava myös OYL 13 luvun varojenjakosäännökset. Onko konserniavustus aina vastikkeetonta varojen jakoa? Asiaan voi ottaa myös toisenlaisen näkökannan.

Ajatellaan tilannetta, jossa emoyhtiö antaa konserniavustuksen täysin omistetulle tytäryhtiölleen. Tällainen avustus ei varsinaisesti merkitse pysyvää menetystä emoyhtiölle, vaikka se kirjataan tälle kuluksi. Tytäryhtiö saa konserniavustuksen, joka vahvistaa sen omaa pääomaa, joka periaatteessa vahvistaa emoyhtiön omistamia tytäryhtiön osakkeita, vaikka se ei suoraan näy tytäryhtiön osakkeiden arvon nousuna emoyhtiön taseessa. Tästä voidaankin vetää johtopäätös, että konserniavustus ei välttämättä aina ole vastikkeetonta varojen jakoa, vaikka korkein oikeus on näin linjannut.

Emoyhtiön antama konserniavustus tytäryhtiölle muistuttaa vastikkeellista pääomasijoitusta ja voidaan ajatella, että vastike, jota emoyhtiö saa on vahvempi tytäryhtiö, joka on konsernin kannalta parempi. Oikeuskirjallisuudesta löytyy myös esimerkkejä, että konserniavustus ei ole aina vastikkeeton ja on katsottu, ettei emoyhtiön vapaa oma pääoma rajoita konserniavustuksen antamista[70]. Myös Jukka Mähösen ja Seppo Villan mielestä konserniavustus voi olla myös vastikkeellisten palvelujen

[70] Blomqvist – Malmivaara 2016 s. 161–162.

hankkimista toiselta konserniyhtiöltä, jos konserniavustus katsotaan yhtiön edun mukaiseksi ja näin ollen sillä saadaan etuja yhtiöille konsernin sisällä[71].

4.2 Konserniavustus emoyhtiöltä tytäryhtiölle (KKO 2015:105)

4.2.1 Konserniavustus investoinnin kaltaisen toimena

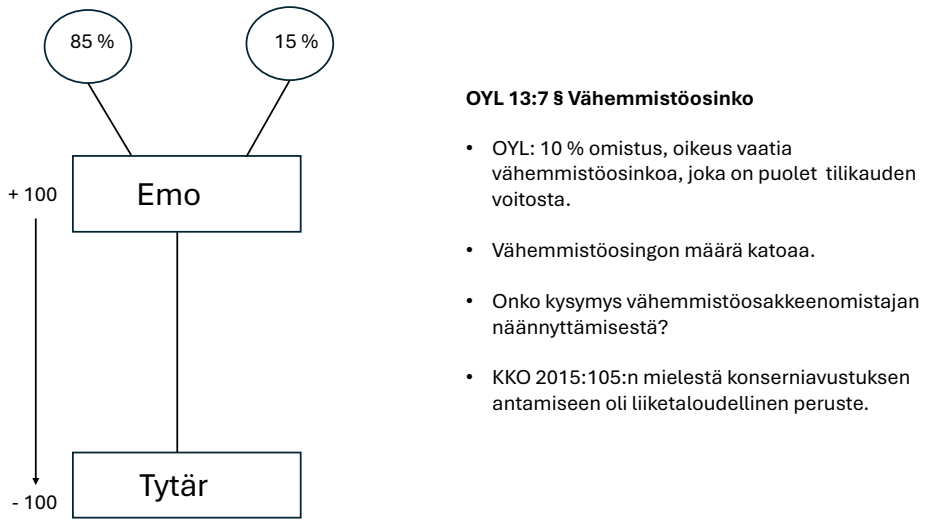

Kuvio 1. KKO 2015:105 kaltainen tilanne, mutta luvut on muutettu.

OYL 13:1.3:n mukaan varojen jako, jolle ei ole liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojen jakoa. Näin ollen konserniavustuksella tulee olla liiketaloudellinen peruste, jotta se on osakeyhtiöoikeudellisesti hyväksyttävä. Konserniavustuksen tavoitteena on keventää konsernin verorasitusta, mikä pienentää konsernin kokonaiskuluja. Konsernin kulujen väheneminen voidaan katsoa täyttävän liiketaloudellisen perusteen, koska OYL 1:5:n mukaan osakeyhtiön tarkoituksena on tuottaa voittoa omistajilleen. Kun konsernin kulut pienenevät, emoyhtiölle jää enemmän vapaata omaa pääomaa, joka voidaan jakaa osakkeenomistajille. Tämä edistää yhtiön toiminnan tarkoitusta, mikä käytännössä vastaa pitkälti liiketaloudellisen perusteen toteutumista[72].

[71] Mähönen – Villa 2015 s. 43.
[72] HE 109/2005 s. 41, 124.

Hallituksen esityksen mukaan osakeyhtiön voiton ei tarvitse syntyä välittömästi, vaan yhtiö voi tehdä tappiota esimerkiksi investointien takia, jotka myöhemmin tuottavat voittoa yhtiölle[73]. Emoyhtiön antaman konserniavustuksen voi tulkita olevan investoinnin kaltainen toimi, koska molempien on tulevaisuudessa tarkoitus tuottaa tuloja yhtiölle. Korkeimman oikeuden mukaan konserniavustus voi olla yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävää, jos se annettaan tytäryhtiön investointien rahoittamiseksi.

Kyseisessä tapauksessa tytäryhtiöt olivat tehneet mittavia investointeja, joilla emoyhtiö perusteli konserniavustusta[74]. Tietyillä toimialoilla investointien tekeminen on välttämätöntä, jotta liiketoimintaa voidaan harjoittaa. Investointien on tarkoitus tuottaa tuloja tulevaisuudessa. Voidaan ajatella, että jos investoinnista syntyvä mahdollinen tuotto-odotus ei täytä liiketaloudellista perusteetta, ovat kaikki investoinnit laitonta varojen jakoa. Tietysti kaikki investoinnit eivät ole yhtä hyviä, mutta investointien liiketaloudellisen perusteen arvioinnissa täytyy tarkastella, mikä on ollut alkuperäinen tarkoitus ja mikä on ollut todennäköisyys investoinnin onnistumiselle. Voidaan kysyäkin kuinka hyvin korkeimman oikeuden tuomarit, jotka ovat saaneet oikeustieteellisen koulutuksen, pystyvät arvioimaan, onko jokin investointi ollut jollekin konsernille kannattava.

Korkein oikeus katsoo, että konserniavustus on yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävä, jos se on emoyhtiön ja emoyhtiön osakkeenomistajien edun mukainen. Tämän edun arvioiminen voi olla tietyissä tilanteissa lähes mahdotonta, koska yhtiön ja sen osakkeenomistajien etu perustuu siihen, että yhtiö tuottaa voittoa. Kuitenkin paras tapa tämän tavoitteen saavuttamiseksi on kysymys, johon jokaisessa osakeyhtiössä pyritään löytämään vastaus.

4.2.2 Poistojen vaikutus tapauksessa KKO 2015:105

Investoinneista seuraa aina myös poistoja, jotka ovat tilikaudelle kuuluvia kuluja. Poistojen tarkoituksena on jaksottaa investoinnista syntynyt meno niille vuosille, joiden aikana investoinnin arvioidaan tuottavan yritykselle tuloa. KPL 5:5.1:n mukaan hyödykkeet, joiden arvioidaan tuotavan tuloa useana vuonna, aktivoidaan taseeseen ja

[73] HE 109/2005 s. 38–39.
[74] Helsingin HO 29.11.2011 3520.

poistetaan suunnitelman mukaisina poistoina. Poistot voidaan vähentää myös verotuksessa ja niiden enimmäismäärä vaihtelee hyödykkeittäin. EVL 30.3:n mukaan koneiden, kaluston ja muun niihin verrattavan irtaimen käyttöomaisuuden verovuoden poisto saa olla enintään 25 prosenttia menojäännöksestä. EVL 34 §:n mukaan rakennusten ja rakennelmien poisto vaihtele 4–20 prosentin välillä, sen mukaan minkälaisesta rakennuksesta ja rakennelmasta on kyse. EVL 54.2:n mukaan poistoina saa vähentää enintään sen, mitä verovuonna tai aikaisemmin on kirjanpidossa vähennetty.

Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2015:105 tytäryhtiöt olivat tehneet suunnitelman mukaisia poistoja suurempia poistoja, jotka aiheuttivat sen, että tytäryhtiöiden tulokset olivat tappiollisia. KILA:n lausunnon mukaan poistosuunnitelmaa tulee muuttaa, jos pysyviin vastaaviin merkityn hyödykkeen tulonodotukset muuttuvat olennaisesti[75]. Verotuksessa poistoihin suhtaudutaan joustavammin kuin kirjanpidossa. Jos EVL:n maksimipoistojen ja KPL:n suunnitelman mukaisten poistojen välille syntyy ero, kirjataan se poistoerona kirjanpitoon[76]. Tämä tarkoittaa sitä, että verotuksessa ei tarvitse noudattaa ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. KonsAvL 3 §:n mukaan konserniavustus on saajalle verotettavaa elinkeinotuloa, ja antaja voi vähentää sen omasta elinkeinotulostaan. Tämän vuoksi konserniavustuksen kohdalla tarkastellaan EVL:n mukaisia poistoja.

Kuten edellisessä kappaleessa tulee ilmi, mikäli poistot eivät ylitä EVL:n sallimia maksimipoistoja, ne ovat hyväksyttäviä. Tällöin olennaista on arvioida, ovatko poistot myös liiketaloudellisesti perusteltuja, koska ilman poistoja yhtiöillä ei olisi ollut tarvetta konserniavustukselle. Poistojen kasvattaminen pienentää tilikauden tulosta, mikä puolestaan vähentää maksettavan veron määrää. Liiketaloudellista perustetta voidaan perustella sillä, että säästetään verotuksessa, mutta se ei periaatteessa pidä paikkaansa, koska nyt tehdyt suuremmat poistot ovat pois tulevien vuosien poistoista. Poistot yhteensä ovat aina se summa, joka on aluksi aktivoitu taseeseen. Suunnitelman mukaisia poistoja suuremmat poistot tarkoittavat vain sitä, että hyödyke poistetaan nopeammin. Nopeammin poistetun hyödykkeen verohyödyt näkyvät nopeammin, mutta verot tullaan

[75] KILA 2007 s.18.
[76] Malmgrén – Myrsky 2020 s. 297.

maksamaan myöhemmin, koska myöhempinä vuosina yhtiöllä ei ole käytettävissä samaa poistopohjaa.

Poistojen tulisi hyödyttää kaikkia osakkeenomistajia. Tässä tilanteessa suunnitelman mukaisia poistoja korottaneilla tytäryhtiöillä oli vain yksi omistaja eli emoyhtiö. Emoyhtiöllä oli taas enemmän omistajia, ja omistus jakautui enemmistö- ja vähemmistöosakkeenomistajiin. Vähemmistöosakkaiden etu tulee myös huomioida, kun asiaa tarkastellaan koko konsernin näkökulmasta. Tietyissä tilanteissa konserni-intressi-ajattelu saattaa johtaa siihen, että koko konsernin edun ajaminen on pitkällä tähtäimellä myös vähemmistöosakkeenomistajien etu[77]. Vähemmistöosakkeenomistajat voivat hyötyä suuremmista poistoista pitkällä aikavälillä, koska ne alentavat tytäryhtiöiden poistopohjaa. Kun poistot ovat tulevaisuudessa pienemmät, tytäryhtiöt voivat tuottaa enemmän voittoa, mikä parantaa emoyhtiön tulosta. Tämä puolestaan mahdollista suurempien osinkojen jakamisen emoyhtiön osakkeenomistajille.

4.2.3 Liiketaloudellinen peruste vai vähemmistöosakkaiden näännytys

Kuten aikaisemmin totesin, emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajat voivat hyötyä tulevaisuudessa konserniavustuksen antamisesta. OYL 5 §:n mukaan yhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen. Vaikka voittoa ei tarvitse tavoitella mahdollisimman nopeasti, voi olla tilanteita, joissa jokin osakkeenomistaja tarvitsee osinkotuloja lyhyellä aikavälillä. Osakkeenomistaja on voinut ostaa osakkeet, koska on katsonut yhtiön olevan hyvä osingonmaksaja. Tämä antaa mahdollisuuden konserniavustuksen väärinkäyttämiselle, jos osinkoa haluava omistaja kuuluu vähemmistöön eikä näin ollen pääse vaikuttamaan konserniavustuksen antamiseen.

Hyvänä esimerkkinä valtaa käyttävien enemmistöosakkeenomistajien väärinkäytöksestä on vähemmistöosakkeenomistajien näännyttäminen. Näännyttämisellä enemmistö pyrkii samaan vähemmistön osakkeet alempaan hintaan kuin, mikä niiden todellinen arvo on. Konsernirakenne tarjoaa otolliset mahdollisuudet väärinkäytöksille, kuten esimerkiksi

[77] Pönkä 2013 s. 32.

ylisuurten poistojen tekemiselle tai voiton siirtämiselle erilaisilla voitonhävittämismekanismeilla.[78]

Konserniavustus luo mahdollisuuden vähemmistöosakkeenomistajien aseman heikentämiseen, esimerkiksi pidättäytymällä pitkäaikaisesti osingonjaosta. Tällainen toiminta voi merkitä vähemmistöosakkeenomistajien näännyttämistä. Konserniavustuksen käyttö on kuitenkin helpommin perusteltavissa silloin, kun siitä saadaan merkittävää verohyötyä koko konsernille.[79] Näännyttämisen osoittamisen tekee vaikeaksi se, että konserniavustuksesta saadaan lähes aina lyhytaikainen verotuksellinen hyöty, joka voidaan jollain tavalla nähdä liiketaloudellisen perusteen täyttäväksi.

Korkein oikeus KKO 2015:105 katsoi, että konserniavustus on osakeyhtiölain vastainen ja näin ollen täyttää näännyttämisen tunnusmerkit, jos sillä pyritään tarkoituksellisesti estämään voiton näyttäminen ja välttämään vähemmistöosingon maksu. Näännyttämisen tunnusmerkkeihin usein kuuluu menettelyn jatkuvuus tai toistuvuus sekä liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuus.

Tavallaan konserniavustuksella aina pyritään tarkoituksellisesti estämään voiton näyttäminen, koska konserniavustus on voitonsiirtojärjestelmä. Tässä korkein oikeus viittaa todennäköisesti siihen, kun konserniavustusta siirretään tarkoituksellisesti yhtiölle, joka sitä ei tarvitse. Siinä tapauksessa konserniavustus voidaan nähdä osakeyhtiölain vastaisena. Vähemmistöosingon tarkoituksellinen välttäminen on tietysti osakeyhtiölain vastaista, koska konserniavustuksen tarkoituksena on konserniyhtiöiden verotuksen minimoiminen. Näin ollen, jos vähemmistöltä viedään osakeyhtiölain suoma tärkeä suojakeino, on selvää, että menettely ei ole osakeyhtiölain mukainen.

Korkein oikeus otti kantaa näännyttämiseen yleisellä tasolla, mutta tarkastelen asiaa tapauksessa käsitellyn emoyhtiön tytäryhtiölleen jakaman konserniavustuksen välityksellä. Näännyttämisestä on kyse, jos liiketaloudellinen peruste on kyseenalainen ja menettely on jatkuvaa tai toistuvaa. Eli liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuus ja jompikumpi jatkuvaa tai toistuvaa on toteuduttava, jotta konserniavustus täyttää näännyttämisen tunnusmerkistön. Tässä kohtaa ei puhuta, että liiketaloudellista perustetta ei ole, vaan todetaan vaan, että se on kyseenalainen. Ehkä korkein oikeus tarkoittaa

[78] Vahtera 2007 s. 109.
[79] Mähönen–Villa 2012, s. 431.

näännyttämistä ylipäätänsä, koska korkein oikeus toteaa myös samassa ennakkopäätöksessä, että konserniavustuksen osakeyhtiöoikeudellisen hyväksyttävyyden keskeinen näkökulma on liiketaloudellisen perusteen täyttyminen. Tämän takia tulkitsen, että konserniavustuksen kohdalla liiketaloudellisen perusteen on täytyttävä täysin, jotta se on osakeyhtiölain mukainen.

Menettelyn jatkuvuuden tai toistuvuuden määrittely on hankalaa. Kyseisessä tapauksessa voidaan tarkastella konserniavustuksen antamisen, poistojen sekä osingonmaksun jatkuvuutta ja toistuvuutta. Poistot ja konserniavustus liittyvät tässä tapauksessa toisiinsa, koska konserniavustuksella katettiin suunnitelman mukaisista poistoista aiheutunut tappio. Konserniavustusta voidaan tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta. Onko konserniavustusta jaettu muihin suuntiin konsernin sisällä, ja miten sen määrä on vaihdellut vuosittain? Poistoihin nähden on syytä analysoida niiden vuotuista vaihtelua ja arvioida, onko vaihtelulle ollut perusteltuja liiketaloudellisia syitä. Osingon maksunkin kohdalla on tarkasteltava kuinka usein ja paljon osinkoa on maksettu ja onko se vaihdellut tilikausittain.

Jatkuvuuden tai toistuvuuden määrittely on haastavaa, sillä on vaikea tarkasti määrittää, kuinka usein jokin tapahtuma on riittävän jatkuvaa tai toistuvaa. Mielestäni ei tule antaa suurta painoarvoa sillä, kuinka useasti jokin edellä mainituista asioista tapahtuu. Keskeinen kysymys on, onko toimille ollut liiketaloudellinen peruste, vaikka yhtenä vuonna poistoja tehdään suunnitelman mukaisia poistoja enemmän ja tämän takia annettaan konserniavusta. On tärkeintä arvioida, löytyikö toimiin liiketaloudellinen peruste. Ei voida olettaa, että konserniavustusta voidaan antaa yhdellä tilikaudella ilman liiketaloudellista perustetta ja silti se olisi osakeyhtiölain mukainen toimi.

Ehkä tässä tulee kysymykseen liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuus, jonka korkein oikeus mainitsi. Jos konserniavustusta annetaan kyseenalaisin liiketaloudellisin perustein, ja se tapahtuu jatkuvasti tai toistuvasti, se on osakeyhtiölain vastaista. Tämän mukaan, jos konserniavustukselle löytyisi liiketaloudellinen peruste, vaikkakin kyseenalainen, toiminta ei olisi osakeyhtiölain mukaista, jos se olisi jatkuvaa tai toistuvaa. Korkein oikeus jättää kysymyksen liiketaloudellisen perusteen vaatimuksesta hieman auki toteamalla, että kyse voi olla näännyttämisestä eli osakeyhtiölain vastaisesta toimesta, vaikka liiketaloudellinen peruste täyttyisi. Tämä pätee, jos liiketaloudellinen peruste on

kyseenalainen ja toimi, jota tarkastellaan eli tässä tapauksessa konserniavustuksen antaminen, on jatkuvaa tai toistuvaa.

4.2.4 Vähemmistöosakkaiden asema konserniavustuksen yhteydessä

Konserniavustusta voidaan antaa KonsAvL 3 §:n mukaan, kun emoyhtiöllä on vähintään yhdeksän kymmenesosaa toisen yhtiön osakkeista. Tämä tarkoittaa sitä, että konserniavustusta annettaessa vähemmistön omistusosuus jää hyvin pieneksi. Vaadittu omistusosuus koskee vain emoyhtiön ja tytäryhtiön välistä omistusta, eli sitä, joka muodostaa konsernin. Emoyhtiöllä on myös omat omistajansa, jotka ovat kiinnostuneita omistamansa yhtiön mahdollisesta osingosta.

Jos konserniavustusta antava yhtiö omistetaan 100-prosenttisesti ei ongelmaa ole, koska OYL 13:6.4 mahdollistaa konserniavustuksen kaltaisen varojen jaon kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella. Aina emoyhtiön omistusosuus ei ole 100 prosenttia, jolloin omistus voi olla jakautunut enemmistöomistajiin ja vähemmistöomistajiin. Jos konserniavustusta antavalla yhtiöllä on enemmistöosakkeenomistajia antaa se enemmistölle mahdollisuuden päättää konserniavustuksen antamisesta. Konserniavustus on toimi, joka vaikuttaa osakeyhtiön elinkeinotoiminnan tulokseen ja sillä on mahdollisuus siirtää koko tulos tytäryhtiölle. Jos tulos on nolla, ei vähemmistöllä ole mahdollisuutta vaatia vähemmistöosinkoa. Tämä herättää kysymyksen, onko enemmistön valtaa käytetty väärin ja onko tarkoituksellisesti pyritty estämään vähemmistöosingon jakaminen, mikä voitaisiin tulkita vähemmistöosakkeenomistajien näännyttämiseksi.

Konserniavustuslaki tuli voimaan vuonna 1986 ja siitä asti on ollut epäselvää, mikä on konserniavustuksen suhde osakeyhtiölain mukaiseen varojen jakoon sekä millä tavalla konserniavustus vaikuttaa osakeyhtiölain mukaiseen vähemmistöosingon määrään. Korkein oikeus antoi kaksi ennakkopäätöstä KKO 2015:104 ja KKO 2015:105, jotka selvensivät konserniavutsuksen antamista ainakin tilanteessa, jossa emoyhtiö antaa konserniavustusta tytäryhtiölle ja emoyhtiöllä on vähemmistöosakkeenomistajia.

Tapauksessa KKO 2015:105 oli kyse emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien sekä enemmistöosakkeenomistajien välisestä erimielisyydestä, jossa emoyhtiö antoi

konserniavustuksena pois lähes koko tilikauden tuloksensa. Emoyhtiön yhtiökokouksessa vähemmistöosakkeenomistajat vaativat osakeyhtiölain OYL 13:7:n mukaista vähemmistöosinkoa. Lisäksi he esittivät, että vähemmistöosingon laskentaperusteena käytettävään tilikauden tulokseen tulee lisätä konserniavustuksena annettu määrä, koska avustus oli olennaisesti vähentänyt tilikauden jakokelpoista tulosta.

Korkeimman oikeuden KKO 2015:105 tapauksen hovioikeusvaiheessa kuultiin todistajana professori Risto Nuolimaata. Nuolimaan mukaan vähemmistöosinko on Suomen osakeyhtiöoikeuden peruskiveä, jonka syrjäyttämiseen on oltava asianmukaiset ja hyväksyttävät perusteet. Pelkän veroedun saaminen ja mahdollinen osakkeen arvonnousu ei ole hyväksyttävä syy vähemmistöosingon pienentämiseen. Nuolimaan mukaan edes suuret investoinnit tai vastaavan kaltaiset muut perustelut eivät ole riittävä peruste sillä, että konserniavustusta ei lisättäisi tilikauden tulokseen, josta lasketaan vähemmistöosingon määrä.[80]

Veikko Vahteran mukaan enemmistöperiaatteen ei tulisi olla niin vahva, että se mahdollistaisi vähemmistöoikeuksien heikentämisen. Muuten enemmistö voisi konserniavustusten avulla käytännössä mitätöidä vähemmistöosingon tuoman suojan kokonaan[81]. Vahtera nostaa esille myös vähemmistöosakkaiden oikeussuojan. Liiketaloudellisen perusteen kyseenalaistaminen ja näytön hankkiminen voi olla hyvinkin vaativaa, jonka takia yhtiökokouspäätöksen moittiminen voi olla korkean kynnyksen takana.[82]

Seppo Villa korostaa yhtiön edun ja liiketaloudellisen perusteen merkitystä enemmän kuin edellä mainitut professorit. Hän vertaa konserniavustuksen antamista investoinneista johtuviin poistoihin ja katsoo, että yhtiö ei voi jättää antamatta konserniavustusta tai investoimatta tuotannontekijöihin vain sillä perusteella, että tilikauden tulos pienenisi ja sen myötä myös mahdollinen vähemmistöosinko vähenisi.[83]

Seppo Villa on myös todennut, että konserniavustus voi loukata emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien yhdenvertaisuutta. Hän on myös esittänyt, että yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta vähemmistöosakkaita olisi perusteltua

[80] Helsingin HO 29.11.2011 3520. Risto Nuolimaan lausunto käräjäoikeudessa.
[81] Vahtera 2011 s. 264–265.
[82] Vahtera 2016 s. 4.
[83] Villa 2016 s. 332.

kompensoida menetetyn osinkotuoton osalta. Kompensaatio tulee kuitenkin mitoittaa oikein, ettei vähemmistöä suosita liian paljon.[84]

4.2.5 Liiketaloudellisen perusteen arviointi oikeuskäytännössä

Oikeuskäytännössä on myös esimerkki, jossa liiketaloudellinen peruste ei täyttynyt. Itä-Suomen hovioikeudessa oli vuonna 2003 hyvin samanlainen tapaus kuin KKO 2015:104 ja KKO 2015:105, jossa emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajat vaativat konserniavustuksen huomioimista vähemmistöosingon laskennassa. Hovioikeus katsoi, ettei liiketaloudellinen peruste ei täyttynyt ja perusteli asia sillä, että tytäryhtiö ei tarvinnut konserniavustusta. Lisäksi hovioikeus katsoi, ettei vähemmistöosakkeenomistajat hyötyneet konserniavustuksesta eikä heitä ollut kompensoitu asiasta.

Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on esimerkkejä siitä, miten tämä kaltaisia tapauksia voi tulkita vähemmistöosakkeenomistajien hyväksi, joten on mielenkiintoista, että Korkein oikeus katsoi asiaa enemmistön hyväksi. Toki Itä-Suomen hovioikeuden päätöksestä HO 28.08.2003 970 olisi hyvä nähdä tarkempia tietoja, jotta pystysi analysoiman liiketaloudellisen perusteen täyttymistä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2015:104, jossa ei käsitelty liiketaloudellisen perusteen täyttymistä hovioikeus oli myös päätynyt siihen, että liiketaloudellinen peruste täyttyi.

Mihin korkein oikeus olisi päätynyt, jos liiketaloudellista perustetta olisi päästy arvioimaan, siihen emme saa vastausta. Kyseisestä tapauksesta jäi kuitenkin vaikutelma, että vähemmistön suojalle ei haluttu antaa kovin suurta merkitystä. OYL 21:1:n mukaan yhtiökokouksen päätöstä voi moittia, jos päätöstä pidetään osakeyhtiölain vastaisena. Mutta kuinka merkittävää on, onko moitittu sekä osingon määrästä päättävää yhtiökokouksen päätöstä sekä tilinpäätöksen vahvistamista koskevaa päätöstä? Kumpikin on juridisesti oma erillinen päätöksensä, mutta jos moittii osingonjakoa koskevaa päätöstä mielestäni samalla, moititaan myös tilinpäätöksen vahvistamista koskevaa päätöstä. Tapaus ei ollut kovin selkeä korkeimmalle oikeudellekaan, koska tapaus ratkesi äänin 3–2.

[84] Mähönen – Villa 2015 s. 431–432.

Molemmat korkeimman oikeuden tapaukset osoittavat, että korkein oikeus näyttää painottavan enemmistöperiaatteen merkitystä hieman enemmän kuin vähemmistön oikeuksia, erityisesti konserniavustusta koskevissa tilanteissa. Tämä on yllättävää, koska vähemmistönsuoja on ollut tärkeä periaate suomalaisessa yhtiöoikeudessa. Jo edellisen osakeyhtiölain esitöissä todettiin, että vähemmistöosingon maksamista ei saa estää perusteettomasti[85]. Toki pitää muistaa, että korkein oikeus näki asiassa liiketaloudellisen perusteen, joten periaatteessa asiassa ei ole epäselvyyttä. Koska liiketaloudellisen perusteen arviointi on usein monitulkintaista, tuomioistuimille jää huomattavaa harkintavaltaa sen suhteen, mitä pidetään hyväksyttävänä.

OYL 1:7:n mukaisen yhdenvertaisuusperiaatteen OYL 13:7:n vähemmistöosingon tuomaa suojaa ei tule unohtaa, koska ne ovat tärkeitä suojakeinoja, jota mahdolliset tulevat sijoittajat miettivät. Varsinkin listaamattomien osakeyhtiöiden osakkeiden osto on suuri riski, sillä osakkeista eroon pääseminen ei aina ole niin helppoa, koska osakkeet eivät julkisen kaupankäynnin kohteena. Monet sijoittajat miettivät mahdollista osinkoa tehdessään päätöstä osakkeiden ostosta. Tulevat sijoittajat saattavat jättää sijoittamatta, jos osinko voidaan siirtää näin helposti pois konserniavustuksen välityksellä. Toki voidaan ajatella, että jos konserniavustuksella oikeasti on liiketaloudellinen peruste, osingonmenetykset tulevat, takasin tulevaisuudessa, koska yhtiön voitontuottamiskyky parantuu[86].

4.3 KKO 2015:105 kaltainen tilanne, mutta emoyhtiöllä on sisaryhtiöitä, jotka ovat voitollisia.

4.3.1 Konserni-intressi suhteessa yksittäisen yhtiön etuun

Korkein oikeus totesi ennakkopäätöksessään KKO 2015:105, että ossa on otettava huomioon sekä yksittäisen yhtiön että koko konsernin etu, unohtamatta vähemmistöosakkeenomistajien suojaa. Sen sijaan avoimeksi jäi, tulisiko liiketaloudellista perustetta arvioida ensisijaisesti yksittäisen yhtiön vai koko konsernin näkökulmasta.[87]

[85] Vahtera 2016 s. 3.
[86] Pönkä 2012 s. 394.
[87] Nyström 2016 s. 7.

Suomalaisessa oikeuskäytännössä konserni-intressiä ei ole yleisesti tunnustettu vaan ajattelu lähtee siitä yhtiöt ovat erillisiä kokonaisuuksia. Korkein oikeus totesi ennakkopäätöksessään KKO 2004:115, että vaikka konserniyhtiöt kuuluvat samaan yritysryhmään, ne ovat silti itsenäisiä oikeushenkilöitä. Vaikka konsernin yhtiöt ovat erillisiä kokonaisuuksia ja jokaiselle yhtiöllä on oma etunsa ja tarkoituksensa, silti tytäryhtiön edun voidaan ajatella tietyissä tilanteissa olevan myös emoyhtiön etu.

Jos emoyhtiö on tytäryhtiön ainoa osakkeenomistaja ja tytäryhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa emoyhtiölle, seuraa tästä se, että tytäryhtiön etu on myös emoyhtiön etu. Emoyhtiön on tarkoitus tuottaa voittoa taas sen osakkeenomistajille, joten tästä seuraa se, että emoyhtiön etu on sen osakkeenomistajien etu. Tämä johtaa taas siihen, että loppujen lopuksi tytäryhtiön etu on myös emoyhtiön osakkeenomistajien etu.[88] Jos osakkeenomistajia on paljon, voi osakkeenomistajilla olla erilainen intressi. Se johtaa siihen, että yhteinen intressi joudutaan määrittämään.[89]

Tietysti voidaan ajatella, että osakkeenomistajan intressit olisivat OYL 1.5:n mukainen toiminnan tarkoitus, jonka mukaan yhtiön on tuotettava voittoa osakkeenomistajilleen. Osakkeenomistaja sitoutuu toiminnan tarkoituksen mukaiseen toimintaan hankkiessaan yhtiön osakkeita. Tietysti aina toiminnan tarkoitus ei ole se, että voittoa tuotetaan suoraan yhtiölle. Osakeyhtiölain esitöissä todetaan, että yhtiö voi toteuttaa tarkoitustaan pyrkimällä mahdollisimman korkeaan osakkeen arvoon, joka tarkoittaa sitä, että toiminnan tarkoitusta toteutetaan yhtiön välityksellä[90].

Vaikka edellä mainitun mukaan yhtiön etu voidaan nähdä myös koko konsernin etuna, on suomalaisessa oikeuskäytännössä pitkään vallinnut ajatus siitä, että kullakin yhtiöllä on oma etunsa. Tästä osoituksena tapaukset KKO 2004:69 sekä KKO 2004:115, jossa korkein oikeus korosti konsernin yhtiöiden itsenäisyyttä ja sitä, että yhtiöillä on omat varat ja velat. Korkeimman oikeuden tapausten korostama konserniyhtiöiden itsenäisyys ja lain esitöiden tuoma epäselvyys, johtaa siihen, että konserni-intressistä olisi hyvä olla oma säännöksensä. Konserni-intressi säännöksen puuttuminen on johtanut siihen, että

[88] Rasinaho 2016 s. 550.
[89] Rasinaho 2016 s. 564–565.
[90] Rasinaho 2016 s. 555.

tytäryhtiöiden johdon on ajettava omaa etua ja emoyhtiön oma etuaan, joka saattaa johtaa intressikonfliktiin yhtiöiden väillä[91].

Näkisin kuitenkin, että korkeimman oikeuden tapauksissa KKO 2015:104 ja KKO 2015:105 tultiin lähemmäksi koko konsernin etua kuin yhden yhtiön etua. Pelkän emoyhtiön edun mukaista olisi ollut jättää konserniavustukset antamatta, jolloin vähemmistöosakkaat olisivat saaneet oman osuutensa emoyhtiön voitosta. Emoyhtiön johto, päättäessään konserniavustuksen antamisesta, on arvioinut, että koko konsernin näkökulmasta on järkevämpää tukea tytäryhtiötä nyt, sillä myöhemmin tuki voidaan saada takaisin osinkojen muodossa.

Korkeimman oikeuden KKO 2015:105 ennakkopäätöksessä oli kyse tietynlaisen omistusrakenteen konserniyhtiöstä, jossa korkein oikeus poikkesi ajatuksesta, että johdon on ajateltava yhtiön etua eikä konsernin tai osakkeenomistajien etua[92]. Koskeeko tämä vain ennakkopäätöksen kaltaisia konserni- ja yhtiörakenteita vai sovelletaanko tätä konserni-intressiä lähellä olevaa tapaa myös muihin tilanteisiin? Korkein oikeus totesi kohdissa 21 ja 24, että konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen arviointi tulee perustaa tapauskohtaiseen harkintaan. Tämä jättää tulevaisuuteen paljon avoimia kysymyksiä, koska jokaista tapausta on arvioitava tapauskohtaisesta. Toki aina oikeustapauksia arvioidaan tapauskohtaisesti, mutta näkisin, että korkein oikeus halusi tällä korostaa tapauksen monimutkaisuutta. Konserniavustuksen yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon useita eri seikkoja, sillä konsernirakenteet voivat vaihdella suuresti. Lisäksi liiketaloudellisen perusteen toteutuminen ja toteutumatta jättäminen voi johtua lukuisista eri syistä.

Korkein oikeus otti kannan, jossa poikettiin vallitsevasta tilanteesta, jossa konserniyhtiöiden omat edut ovat tärkeämpiä kuin konsernin yhteinen etu. Mielenkiintoista on pohtia, miten konserniavustuksen antamiseen suhtauduttaisiin kuvion 2 kaltaisessa tilanteessa, jossa olosuhteet olisivat samankaltaiset kuin KKO 2015:105 tapauksessa, mutta emoyhtiöllä olisi lisäksi voitollisia tytäryhtiöitä. Ovatko nämä sisaryhtiöt velvollisia antamaan konserniavustusta, jotta emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajilta ei vietäisi mahdollisuutta vaatia. vähemmistöosinkoa?

[91] Mäkelä – Alahuhta 2016 s. 70.
[92] Nyström 2016 s. 7.

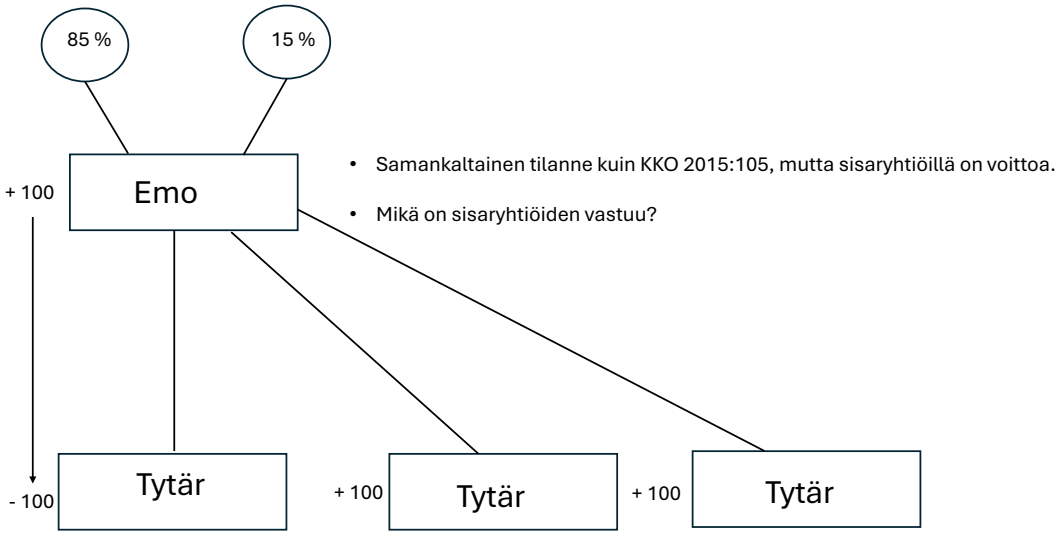

Kuvio 2. KKO 2015:105 kaltainen tilanne, mutta sisaret ovat voitollisia.

Edellä mainitussa tilanteessa tulee tarkastella asiaa kahdesta lähtökohdasta. Tärkein kysymys on liiketaloudellinen peruste, jota KKO 2015:105 tapauksessa käsiteltiin. En tarkastele liiketaloudellisen perusteen arviointia tässä yhteydessä laajemmin, sillä käsittelin sitä jo aiemmassa luvussa. Liiketaloudellisen perusteen arviointi edellyttää perehtymistä yhtiön tilinpäätökseen ja sen perusteella laskettaviin tunnuslukuihin. Kuvitteellisessa tilanteessa joutuisin itse luomaan yhtiön taloudelliset luvut ja toteutetut toimenpiteet voidakseni tarkastella liiketaloudellista perustetta. Liiketaloudellisesta perusteesta tulee huomioida kumminkin se, että tulevaisuudessa konserniavustuksen yhtiöoikeudellista asemaa käsittelevissä oikeustapauksissa saatetaan päätyä myös siihen, ettei liiketaloudellinen peruste täyty. Siihen löytyy syy korkeimman oikeuden KKO 2015:105 ennakkopäätöksen arvioinneissa mainituista syistä.

Ensimmäisenä on se, että konserniavustuksen yhtiöoikeudellista asemaa tulee arvioida tapauskohtaisesti. Toisena se, että kyseenalainen liiketaloudellinen peruste voi olla osakeyhtiölain vastainen. Kolmanneksi tulee huomioida Itä-Suomen hovioikeuden päätös HO 28.08.2003 970, jossa liiketaloudellinen peruste ei täyttynyt. Nämä kolme seikkaa kertovat siitä, että tulevaisuudessa konserniavustuksen liiketaloudellinen perusteen arviointi voi kääntyä kumpaan suuntaan tahansa.

Toinen asia, joka edellä esitetyssä tilanteessa tulee ottaa huomioon, on konserni-intressin merkitys ja tarkemmin sanottuna, mikä on voitollisten tytäryhtiöiden vastuu avustaa tappiollisia konserniavustuksia. Tytäryhtiöt ovat emoyhtiön hallinnassa, koska emoyhtiö käyttää OYL 1:6:n mukaisen enemmistöperiaatteen tuomaa valtaa sekä valitsee tytäryhtiön hallituksen. Konserniavustuksesta päättäminen kuuluu hallitukselle, joten emoyhtiö voi päättää, antaako tytäryhtiö toiselle tytäryhtiölle eli sisaryhtiölle konserniavustusta. Emoyhtiön ei tarvitse kuin huomioida mahdolliset velkojat, koska konserniin kuuluvan tytäryhtiön velkojien suoja ei eroa yksittäisen yhtiön velkojien suojantarpeesta[93].

Vaikka lähtökohtaisesti konserni-intressi ei aja yksittäisen yhtiön intressin edellä, voi asian nähdä myös toisella tapaa. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että pitkällä tähtäimellä konsernin kokonaisetu voi ajaa edelle, jos yksittäiselle konserniyhtiölle aiheutuu tästä lyhytaikaista tappiota. Tämä on sallittua, jos päätöstä tehdessä on selvää, että toimenpide tulee pitkällä aikavälillä olemaan parempi ratkaisu kuin yksittäisen yhtiön edun ajaminen.[94]

Kun päätetään toteuttaa jokin toimenpide konserni-intressin nimissä, on tärkeää toimia erityisen huolellisesti ja varovaisesti. Sen arvioiminen, mikä toimenpide on koko konsernin kannalta paras, voi olla monimutkaista ja täynnä epävarmuustekijöitä. Arvioinnissa tulisi huomioida kaikki olennaiset konsernitoimet sekä niiden vaikutukset. Lisäksi on tärkeää tarkastella, kuinka hyödyllisiä tai haitallisia kyseiset toimenpiteet ovat yksittäisten yhtiöiden näkökulmasta.[95]

Koko konsernin pitkän tähtäimen etu ja konserniyhtiöiden kärsimien vahinkojen arvioiminen on käytännössä mahdotonta. Arviointi riippuu paljolti informaation määrästä ja laadusta, mutta myös siitä kuka arviointia tekee. Arvioijan oma asema voi määritellä kuinka hän asian näkee.[96] Tässä tullaan taas siihen, mitä aikaisemmin käsiteltiin, konsernin etu ja liiketaloudellinen peruste voidaan tulkita useilla eri tavoilla, mikä tekee niistä monimutkaisia ja tulkinnanvaraisia.

[93] Rasinaho 2016 s. 552.
[94] Pönkä 2013 s. 218.
[95] Pönkä 2013 s. 218.
[96] Pönkä 2013 s. 218.

Palataan taas tilanteeseen, jossa KKO 2015:105 kaltaisessa tilanteessa tappiollisten tytäryhtiöiden lisäksi on vielä voitollisia tytäryhtiöitä. Tässähän liiketaloudellinen peruste periaatteessa täyttyy emoyhtiön antamalle konserniavustukselle, jos tytäryhtiöt nähdään vain erillisinä yhtiöinä, joilla ei ole vastuusta sisaryhtiöistään. Näkisin, että tytäryhtiöiden tulle kantaa vastuu jollain tavalla sisaryhtiöidensä tappioista. Varsinkin, jos tytäryhtiöt ovat 100-prosenttisessa omistuksessa, koska silloin emoyhtiön enemmistöosakkeenomistajat käytännössä päättävät täysin tytäryhtiön asioista. Ei voi olla emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajille oikein, että emoyhtiö siirtää koko voiton konserniavustuksen välityksellä pois, ja samalla heillä olisi varoja tytäryhtiöillä, joilla ei olisi mitään syytä olla antamatta näitä varoja sisaryhtiölleen.

4.3.2 Näännyttämisen tunnusmerkit ja liiketaloudellinen peruste

Tässä kohtaa voisi kyseeseen tulla emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien näännyttäminen, jonka tunnusmerkeiksi korkein oikeus linjasi jatkuvuuden tai toistuvuuden sekä liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuuden. Tässä kohtaa tietysti toistuvuus eikä jatkuvuus tule kyseeseen, koska ne eivät täyttynyt myöskään KKO 2015:105 tapauksessa. Vaikka liiketaloudellisen perusteen kyseenalaisuus täyttyisi, näännyttäminen ei välttämättä tule kysymykseen, koska myös jatkuvuuden tai toistuvuuden tulee täyttyä

Tosin oikeus linjasi, että näännyttämisen tunnusmerkit ovat usein nämä edellä mainitut. Tunnusmerkkien ei siis ole pakko täyttyä, mutta ne esiintyvät usein tällaisissa tilanteissa. Tämä sekä se, että konserniavustuksen yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä tulee arvioida tapauskohtaisesti, puoltavat sitä, että näännyttäminen voisi tulla kyseeseen kyseisessä tapauksessa. Toki pitää muistaa, että näännyttämisen kohdalla puhuttiin kyseenalaisesta liiketaloudellisesta perusteesta. Tilanteen voi nähdä myös niin, että liiketaloudellinen peruste ei täyty ollenkaan, jolloin tapaus ei olisi yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävä ja täyttäisi OYL 13:1.3:n mukaisen laittoman varojen jaon tunnusmerkistön.

Emoyhtiöllä olisi tilanteessa mahdollisuus jakaa konserniavustus joko kokonaan sisaryhtiöiden kautta tai siten, että osa avustuksesta annetaan suoraan emoyhtiöltä ja osa sisaryhtiöiden välityksellä. Tällöin konserniavustus jakaantuisi tasapuolisesti yhtiöiden kesken, mikä periaatteessa olisi reilua. Olen kuitenkin sitä mieltä, että konserniavustus

tulisi antaa pelkästään sisaryhtiöiden kautta, koska kuten aiemmin todettiin, OYL 1:7:n mukainen yhdenvertaisuusperiaate ja osakeyhtiölain vähemmistön suojakeinot ovat keskeisiä periaatteita suomalaisessa yhtiöoikeudessa, ja niitä on aina suojeltava, kun se on mahdollista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että jos KKO 2015:105 tapauksessa haluttiin korostaa konserni-intressin merkitystä vähemmistön suojaa tärkeämpänä tekijänä, tässä tapauksessa konserni-intressi ja vähemmistön suoja eivät olleet samalla tavalla vastakkaisessa asemassa kuin korkeimman oikeuden tapauksessa. Näin ollen tilanne oli periaatteessa sekä konserni-intressin että emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajien etujen mukainen. Konsernin edun kannalta ei ole mielestäni väliä antako emoyhtiö vai sisaryhtiöt konserniavustusta, mutta vähemmistön oikeuksien kannalta tämä oli oikeudenmukainen ratkaisu.

4.4 Konserniavustus emoyhtiöltä tytäryhtiölle (tytäryhtiöllä vähemmistöosakkeenomistajia)

4.4.1 Konserniavustuksen luonne: pääomasijoitus, laina vai lahja?

Aikaisemmin tarkastelin konserniavustuksen yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä kahdessa eri tilanteessa. Ensimmäisessä tilanteessa emoyhtiö antaa konserniavustusta tytäryhtiölle, ja emoyhtiössä on vähemmistöomistajia, jotka vaativat vähemmistöosinkoa. Toisessa tilanteessa arvioin samanlaista tilannetta, sillä erotuksella että konserniavustuksen saaneella yhtiöllä oli voitollisia sisaryhtiöitä.

Kolmas tilanne, jota tarkastelen, on esitetty kuviossa 3. Konserniavustuksen antajana, on emoyhtiö, mutta nyt tytäryhtiö ei ole 100-prosenttisesti omistettu vaan tytäryhtiöllä on vähemmistöosakkeenomistajia. Vähemmistöosakkeenomistajien suurin mahdollinen omistusosuus on 10 prosenttia, koska KonsAvL 3 §:n mukaan emoyhtiön on omistettava 90 prosenttia tytäryhtiön osakkeista, jotta konserniavustusta voidaan antaa.

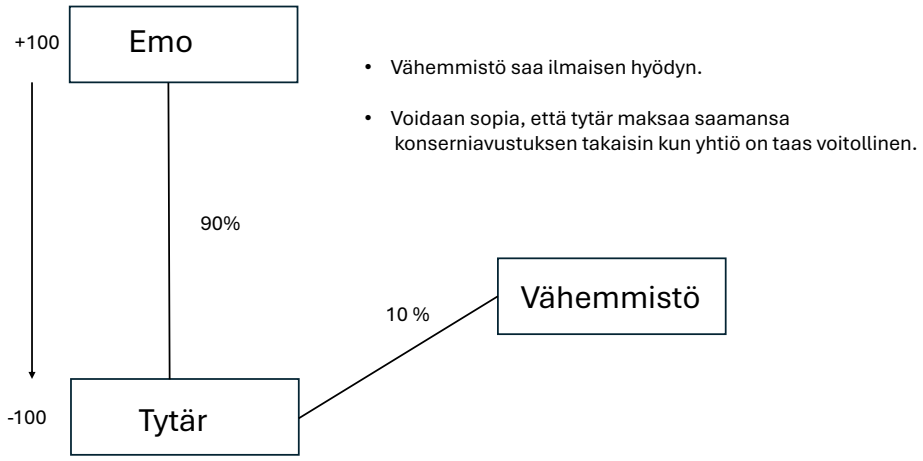

Kuvio 3. Konserniavustus emoyhtiöltä tytäryhtiölle (tytäryhtiöllä vähemmistöosakkeenomistajia).

Tarkastelen edellisessä kappaleessa mainittua tilannetta, jossa emoyhtiö antaa konserniavustusta tytäryhtiölle, jolla on vähemmistöosakkeenomistajia. Samalla pohdin, miten tämä vaikuttaa koko konserniin ja konserniyhtiöihin. Lisäksi tarkastelen, miten kyseinen järjestely vaikuttaa tilanteeseen riippuen siitä, omistaako emoyhtiön 100-prosenttisesti yksi taho vai onko emoyhtiöllä myös vähemmistöosakkeenomistajia.

Kuten olen aikaisemmin todennut, emoyhtiön antamalla konserniavustuksella, on korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2015:105 mukaan pääomasijoituksen ja osakeyhtiölain esitöiden mukaan lainan piirteitä [97]. Yleensä konserniavustuksen voidaan ajatella muistuttavan pääomasijoitusta, koska siihen ei liity takaisinmaksuvelvollisuutta. Ei kuitenkaan ole estettä sille, että konserniavustuksen yhteydessä sovitaan esimerkiksi siitä, että tytäryhtiö saa konserniavustuksen emoyhtiöltä. Mikäli tytäryhtiön toiminta muuttuu voitolliseksi, se maksaa konserniavustuksen takaisin.

Osakkeenomistajilla on laaja sopimusvapaus sopia itseensä kohdistuvista riskeistä, mikä hyödyttää sekä vähemmistöosakkaita että enemmistöosakkaita. Enemmistöllä tulee olla mahdollisuus käyttää enemmistöosakkuuden tuomaa valtaansa ja päättää asioista, jotka edistävät toiminnan tarkoitusta, sillä edellytyksellä, että vähemmistöllä on myös

[97] HE 109/2005 s. 124.

mahdollisuus osallistua päätöksentekoon.[98] On huomattava, että osakkaiden välisellä sopimuksella, johon voi kuulua myös yhtiö, ei ole yhtiöoikeudellista sitovuutta[99]. Jos konserniavustuksen antamiseen yhteydessä sovitaan takaisinmaksusta voi emoyhtiön tytäryhtiölle antamaa konserniavustusta tarkastella lainana eikä pääomasijoituksena. Tässä tilanteessa osakeyhtiön esitöissä mainittu laina voidaan nähdä konserniavustuksen todellisena taloudellisena luonteena[100].

Valtiovarainministeriön kehittämistyöryhmä on tarkastellut konserniavustuksen mahdollista luonnetta lainana ja todennut, että avustusta voidaan pitää lainanluonteisena vain poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa sen antamiseen liittyy nimenomainen tarkoitus takaisinmaksusta. Työryhmän mukaan oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemyksiä siitä, että konserniavustus voitaisiin nähdä myös lahjana. Lahjan antaminen liiketoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden kesken on tosin epäluontevaa.[101] Kuten työryhmä totesi konserniavustusta, voidaan pitää poikkeuksellisesti lainan luonteisena, joten lähtökohtana voidaan pitää sitä, että emoyhtiön antama konserniavustus muistuttaa pääomasijoitusta.

Lahjan luonteisena konserniavustusta ei mielestäni tule tarkastella, koska konserniavustusta voidaan antaa vain, mikäli sille löytyy liiketaloudellinen peruste. Lahjan antamisessa ei ole kysy liiketoiminnasta, joten sille ei voi löytyä liiketaloudellista perustetta. OYL 13:8:n mukaan yhtiökokous voi päättää lahjan antamisesta yleishyödylliseen tai siihen rinnastettavaan toimintaan, mikäli lahja on kohtuullinen ja hallitus voi käyttää varoja edellä mainittuun tarkoitukseen, jos lahjoituksen merkitys yhtiölle on vähäinen. Konserniavustusta ei anneta yleishyödylliseen tarkoitukseen, joten OYL 13:8:n mukaisena sitä ei voi pitää. Konserniavustukset eivät myöskään yleensä ole OYL 13:8:n kaltaisia kohtuullisia tai vähäisiä.

4.4.2 Tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajien saama ilmainen etu

Emoyhtiön antaman konserniavustuksen voidaan ajatella olevan enemmän sijoitetun oman pääoman rahastoon kirjattava vapaaehtoinen pääomasijoitus kuin varojen jaon

[98] Vahtera 2011 s. 283.
[99] Mähönen–Villa 2015, s. 143–144.
[100] HE 109/2005 s. 124.
[101] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2006, 123.

kaltainen toimi, koska se vahvistaa tytäryhtiön maksukykyä ja on näin ollen myös tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajien ja velkojien kannalta hyödyllinen[102]. Velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien etua ei voi kiistää. Konserniavustus vahvistaa tytäryhtiön tasetta, mikä lisää pankkien luottamusta siihen, että lainat maksetaan takaisin, sillä parempi tase osoittaa taloudellista vakautta ja maksuvalmiutta. Vähemmistöosakkeenomistajien saama etu on ilmeinen, mutta onko se oikeudenmukainen? Lisäksi on tärkeää tarkastella, ketkä tästä edusta hyötyvät ja kenelle siitä koituu haittaa.

Jos tarkastellaan edellä mainittua tilannetta, jossa emoyhtiö, jolla on vähemmistöosakkeenomistajia, antaa konserniavustusta tytäryhtiölle, jolla on myös vähemmistöosakkeenomistajia. Vähemmistöosakkaat saavat tällöin omaa omistusosuuttaan vastaavan hyödyn käytännössä ilmaiseksi. Tässä tilanteessa on samankaltaisia piirteitä kuin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2015:105. Kun tytäryhtiön vähemmistöosakkaat saavat ilmaisen hyödyn, on se emoyhtiön edun vastainen ja samalla sen omistajille haitallinen. Emoyhtiön hallitus on päättänyt konserniavustuksesta ja hallitus on valittu yhtiökokouksen enemmistöperiaatetta noudattaen, joten vähemmistöosakkaat eivät ole voineet vaikuttaa konserniavustuksen antamiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että emoyhtiön vähemmistöosakkaat ovat ne, joiden konserniavustuksen antamisesta aiheutuvaa haittaa tulee tarkastella OYL 1:7 mukaisen yhdenvertaisuusperiaatteen ja liiketaloudellisen perusteen välillä.

Jos verrataan nyt käsittelyssä tilanteessa vähemmistöosakkeenomistajille aiheutunutta haittaa korkeimman oikeuden KKO 2015:105 tapauksessa käsiteltyyn haittaan, voidaan niissä havaita eroja. Korkeimman oikeuden KKO 2015:105 tapauksessa perusteltiin, että emoyhtiön antama konserniavustus ei käytännössä katoa kokonaan emoyhtiön hallinnasta, koska emoyhtiö omistaa tytäryhtiönsä 100-prosenttisesti. Näin ollen konserniavustus jää konsernin sisälle, ja mahdollisesti myös vähemmistöosakkeenomistajat voivat tulevaisuudessa saada menetetyt varat takaisin esimerkiksi osinkoina. Nyt käsitellyssä tilanteessa taas osa konserniavustuksen hyödystä katoa tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajille, mikä ei ole oikeudenmukaista emoyhtiön vähemmistöosakkeenomistajille, koska he eivät ole voineet osallistua

[102] Mähönen–Villa 2015, s. 432.

konserniavustuksesta päättämiseen. Tässä kohtaa liiketaloudellinen peruste ei välttämättä täyty, koska emoyhtiö ei tule hyötymään menetetystä konserniavustuksesta tulevaisuudessa ainakaan samalla tavalla kuin jos emoyhtiöllä olisi vain yksi omistaja. Tässä kohtaa ei myöskään sopimus konserniavustuksen takaisinmaksusta välttämättä tulisi kysymykseen, koska tähänkään vähemmistöosakkeenomistajat eivät pääsisi osallistumaan. Toki jos konserniavustuksen takaisinmaksusta tehtäisiin sopimus, voisivat vähemmistöosakkeenomistajat olla sopimuksessa mukana ja tällöin asiassa ei periaatteessa olisi pitäisi olla mitään ongelmaa.

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 linjannut, että konserniavustuksen antamiseen tulee olla liiketaloudellinen peruste, jos avustus loukkaa osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta. OYL 13:6.4:n mukaan vapaan oman pääoman jakaminen onnistuu muullakin tavalla kuin osakeyhtiölaissa säädetään varojen jaosta, jos siihen on kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Jos emoyhtiö on 100-prosenttisesti omistettu, liiketaloudellista perustetta ei periaatteessa tarvitse huomioida, koska osakeyhtiölain mukaan yksimieliset osakkeenomistajat voivat käyttää aika vapaasti osakeyhtiön varoja, kunhan se ei loukkaa yhtiön velkojia. Toinen kysymys on tietysti, kuinka järkevää on antaa tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajille ilmainen hyöty? Se on hallituksen päätös eli täysin omistetussa yhtiössä osakkeenomistajien päätös. He voivat tietysti katsoa, että enintään kymmenen prosentin menetys voi olla pitkällä aikavälillä koko konsernin etu.

Täysin omistetun yhtiön on huomioitava liiketaloudellinen peruste erityisesti silloin, kun yhtiöllä on velkojia. Osakeyhtiölain mukaan varoja voidaan jakaa melko vapaasti, kunhan velkojien etuja ei vaaranneta. Mikäli yhtiöllä on velkojia, konserniavustukselle on oltava perusteltu liiketaloudellinen peruste. Tätä tilannetta voidaan arvioida korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2015:105 perusteella. Korkein oikeus lähti siitä, että liiketaloudellinen peruste voisi puuttua, jos tytäryhtiön tilikauden tuloslaskelma osoittaa voittoa konserniavustuksen antamisen jälkeen, jolloin konserniavustus ei vähennä koko konsernin verorasitusta[103]. Konserniavustuksen antaminen myös taloudellisissa

[103] Mähönen–Villa 2012, s. 431.

vaikeuksissa olevalle tytäryhtiölle voi olla suuri riski, koska konserniavustuksen antamisesta satava hyöty ei välttämättä toteudu tulevaisuudessa[104].

Edellä esitetyssä esimerkissä emoyhtiöllä oli vähemmistöosakkeenomistajia, ja se antoi konserniavustusta tytäryhtiölle, jolla oli myös vähemmistöosakkeenomistajia. Samalla voi olla mahdollista, että emoyhtiöllä on käytettävissään vanhoja tappioita. TVL 119.1:n mukaan elinkeinotoiminnan tappio voidaan vähentää 10 verovuoden aikana sitä mukaa, kun yhtiö tekee voittoa. Mikä on emoyhtiön vähemmistöosakkaiden asema, kun emoyhtiöllä on vanhoja tappioita käytettävissä ja se päättää antaa konserniavustusta tytäryhtiölle, jolla on vähemmistöosakkaita?

Verotuksen on oltava neutraalia, joka käytännössä tarkoittaa, että verotus ei saa ohjata verovelvollisen valintoja siitä, mitä ne olisivat verottomassa taloudessa[105]. Konserniavustus järjestelmä on luotu, jotta verotus olisi neutraalia, kun yritystoimintaa harjoitetaan konsernimuodossa. Verotuksen neutraalisuus olisi ristiriidassa, jos yritystoiminnan harjoittamista verotettaisiin ankarammin tai lievemmin kuin vastaavan toiminnan harjoittamista yhtenä yrityksenä[106]. Tämä tarkoittaa sitä, että konserniavustuksen tarkoituksena on tukea konsernin toimintaa mahdollistamalla konserniyhtiöiden ja koko konsernin tarvitsemat verosäästöt.

Jos emoyhtiö antaa konserniavustusta tytäryhtiölle tilanteessa, jossa sillä on käyttämättömiä tappioita, mutta ei ehdi hyödyntää näitä tappioita ennen avustuksen antamista, konserniavustuksen alkuperäinen tavoite ei toteudu. Konserniavustuksen tarkoituksena on edistää konsernin liiketoimintaa ja mahdollistaa verosäästöt. Jos tappioita ei voida hyödyntää, konserniavustus ei tuota sitä taloudellista hyötyä, jota varten se on suunniteltu. Tällöin liiketaloudellinen peruste ei välttämättä täyty.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että tappiot ovat voimassa 10 vuotta, mikä tarkoittaa, että osakeyhtiölain vastainen tilanne voi toteutua vasta silloin, kun tappiot ovat vanhentuneet. Jos konserniavustus annetaan ja yhtiöllä on vanhoja tappioita käytettävissään, mutta ne eivät ole vielä vanhentuneet, ei asiassa ole osakeyhtiölain

[104] Blomqvist – Malmivaara 2016, s. 162.
[105] Penttilä 1998, s. 12.
[106] Andersson – Penttilä 2014, s. 897.

näkökulmasta ongelmaa. Ongelmat syntyvät vasta, kun tappiot vanhenevat, eikä niitä voida enää hyödyntää.

4.5 Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle

4.5.1 Vähemmistöosakkeenomistajien perusteeton etu tytäryhtiön antamassa konserniavustuksessa

Aikaisemmissa luvuissa tarkastelin konserniavustusta, jonka emoyhtiö antaa tytäryhtiölle, sekä konserniavustusta, joka annetaan sisaryhtiöiden välillä. Nyt tarkastelen kuvion 4 kaltaista tilannetta, jossa tytäryhtiö antaa konserniavustusta emoyhtiölle. Tytäryhtiön antama konserniavustus on osakeyhtiöoikeudellisesta näkökulmasta helpompi määritellä. Sekä osakeyhtiölain esityöt että korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 2015:105 pitävät tytäryhtiön antamaa konserniavustusta osingonjaon kaltaisena toimena.

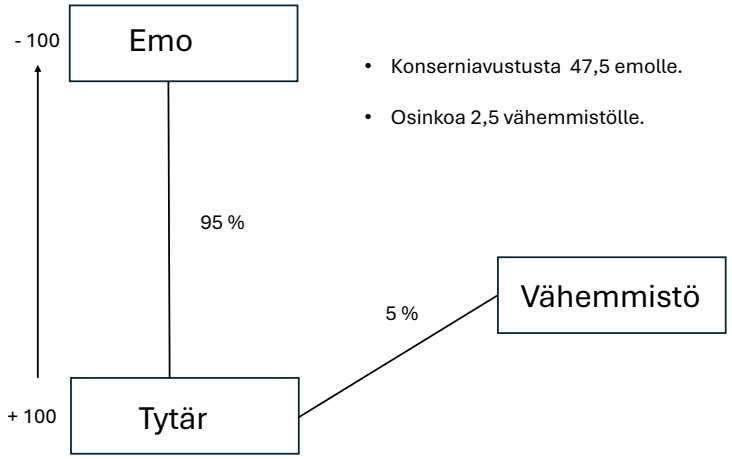

Kuvio 4. Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle ja vähemmistön saama perusteeton etu.

Konserniavustuksen osakeyhtiöoikeudelliset ongelmat tulevat esille, kun emo- tai tytäryhtiöllä on vähemmistöosakkeenomistajia. Tarkastelemme tilannetta, jossa tytäryhtiö antaa konserniavustusta emoyhtiölle ja tytäryhtiöllä on myös vähemmistöosakkeenomistajia. Tässä tilanteessa tytäryhtiön

vähemmistöosakkeenomistajia ei kohdella yhdenvertaisesti. Osakeyhtiölain esitöissä todetaan, ettei ole yhtiöoikeudellisesti sallittua, että tytäryhtiö antaisi emoyhtiölleen vastikkeetonta konserniavustusta ilman, että samalla hyvitettäisiin vähemmistöosakkaita asianmukaisella tavalla tai saadaan heidän suostumuksensa tällaiseen menettelyyn[107].

Vähemmistöosakkeenomistajien suostumuksen hankkiminen menee OYL 13:6.4:n soveltamisalaan, koska yksimieleiset osakkeenomistajat voivat jakaa vapaata omaa pääomaa myös muulla tavalla kuin mitä OYL 13:1.1:ssa säädetään. Jos suostumusta ei saada tulisi, vähemmistöosakkeenomistajia menetys hyvittää jollain keinolla. Yhtiöoikeuden näkökulmasta tytäryhtiön vähemmistöosakkeenomistajia ei saa asettaa epäedulliseen asemaan siirtämällä varoja, kuten konserniavustusta, emoyhtiölle[108]. Jos varainsiirto tehdään, vähemmistöosakkeenomistajia on hyvitettävä heidän osuutensa mukaisesti esimerkiksi osingolla[109].

Tytäryhtiön emoyhtiölle antama konserniavustus, joka voidaan rinnastaa osinkoon, saattaa konserniavustuslain mukaan loukata tytäryhtiön sidotun oman pääoman suojaa. Konserniavustuslain perusteella konserniavustuksen antaminen on sallittua vain elinkeinotoiminnan tuloksen puitteissa. Osakeyhtiölain mukaan varojen jakaminen ei kuitenkaan ole mahdollista samalla tavalla, vaan se on sidottu yhtiön jakokelpoisiin varoihin.[110]

OYL 13:5:n mukaan yhtiö voi jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat sekä kirjanpitolain mukaan taseeseen merkityt kehitysmenot. KonsAvL:n 6 §:n mukaan konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta. Konserniavustuksesta päätettäessä kumpikaan näistä ei ole selvillä, koska konserniavustus on päätettävä tilikauden aikana. Tämä vuoksi konserniavustus päätetään yleensä enimmäismääränä ja kun tarkka tulos selviää, vahvistetaan konserniavustuksen lopullinen määrä[111].

Tilinpäätöksen tulos ei vielä suoraan osoita elinkeinotoiminnan tulosta, sillä verotuksessa tehtävät oikaisut, kuten verotuksessa vähennyskelvottomat erät ja verotukselliset poistot,

[107] HE 109/2005 s. 122.
[108] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.
[109] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.
[110] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.
[111] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.

vaikuttavat lopulliseen elinkeinotoiminnan tulokseen. OYL 13:5:n mukainen vapaa oma pääoma lasketaan tilinpäätöksessä osoitettavasta omasta pääomasta eikä verotus tuo siihen muutosta. Jos koko elinkeinotoiminnan tulos annettaan konserniavustuksena pois, mutta yhtiöllä ei ole yhtä paljon jakokelpoisia varoja, ei konserniavustus täytä osakeyhtiölain tuomia vaatimuksia.

Tietysti pitää muistaa, että tilikauden tulos siirtyy taseen vapaaseen omaan pääomaan, joten jos yhtiö tekee tulosta tarkoittaa se samalla sitä, että yhtiöjakokelpoiset varat myös kasvavat. Tietysti on mahdollista, että yhtiöllä jakokelpoisissa varoissa vain tappiota aikaisemmilta vuosilta. Tällöin ei koko tulosta voida antaa konserniavustuksena, koska yhtiöllä ei ole tarpeeksi jakokelpoisia varoja. Pitää tietysti muistaa, että taseen vapaaseen omaan pääomaan siirtyvä voitto ei tietysti ole se elinkeinotoiminnan tulos, josta konserniavustus lasketaan vaan kirjanpidon osoittama tulos.

Elinkeinotoiminnan tulos selviää vasta tilinpäätöksen jälkeen, joten konserniavustuksen lopullinen määrä voidaan vahvistaa vasta, kun elinkeinotoiminnan tulos on selvillä. Jos näin tehdään, on yhtiön jakokelpoiset varatkin oltava selvillä, koska tilinpäätöksenkin on oltava tällöin valmis. Manne Airaksisen, Pekka Pulkkisen ja Vesa Rasinahon mukaan konserniavustuksen lopullinen määrä vahvistetaan, kun tilikauden tulos on selvinnyt[112]. Tilikauden tulos viittaa kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä esitettyyn tulokseen, eikä se ole sama kuin elinkeinotoiminnan tulos. Tilinpäätöksen tuloksen perusteella annetun konserniavustuksen riskinä on, että tilikauden tulos voi muuttua merkittävästi ennen kuin elinkeinotoiminnan lopullinen tulos selviää.

4.5.2 Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle tilanteessa, jossa kaikki konserniyhtiöt ovat tappiollisia

Seuraavassa tarkastelen vielä tilannetta, joka synnyttää haasteita konserniavustuksen ja osakeyhtiölain välille. Kuviossa 5 esitetyn konsernirakenteen muodostaa emoyhtiö, joka omistaa sataprosenttisesti kolme tytäryhtiötä. Kaikki neljä yhtiötä ovat tappiollisia. Yhdellä tytäryhtiöistä on pysyviin vastaaviin kirjattua sijoitusomaisuutta, jonka se myy ja saa aikaan merkittävän luovutusvoiton.

[112] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.

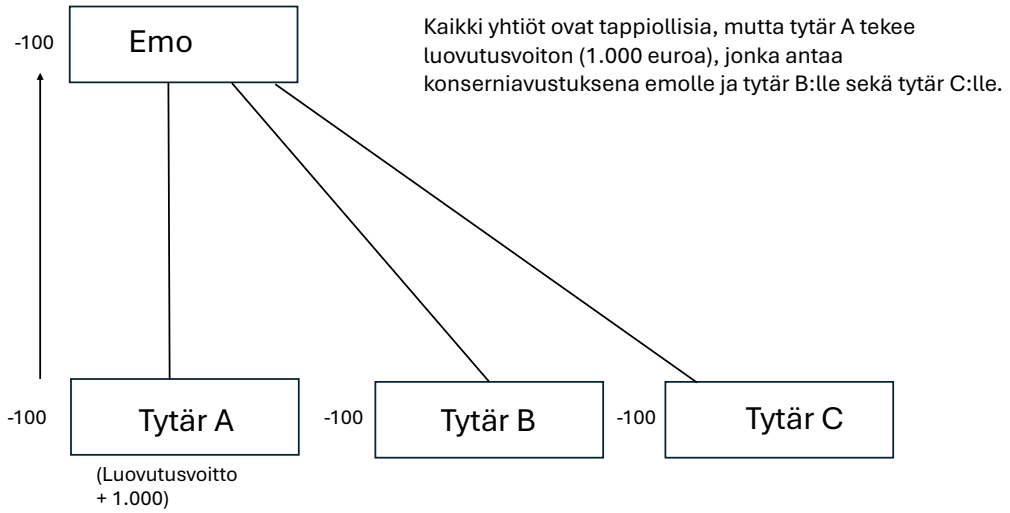

Kuvio 5. Konserniavustus tytäryhtiöltä emoyhtiölle tilanteessa, jossa kaikki konserniyhtiöt ovat tappiollisia.

KPL 4:3:n mukaan pysyvät erät on tarkoitettu tuottamaan tulos useana tilikautena. Jos yhtiöllä on sijoitusomaisuutta pysyvissä vastaavissa, tarkoittaa se, sitä, että yhtiö on saattanut omistaa ne pitkään. Kun esimerkiksi pörssiosakkeita on omistettu vuosia saattaa ne olla huomattavasti arvokkaampia kuin, mitä niiden hankintameno on. Pysyviin vastaaviin kuuluva arvopaperi kirjataan lähtökohtaisesti hankintamenoon. Alimman arvon periaatteen mukaan, jos saamisen todennäköinen arvo on hankintamenoa alempi, kirjataan se alempaan arvoon.[113]

Tytäryhtiö tekee ison luovutusvoiton ja siirtää koko voiton konserniavustuksena emoyhtiölle sekä kahdelle sisaryhtiölle. Luovutusvoiton saanut tytäryhtiö menee konserniavustuksen antamisen jälkeen konkurssiin, eikä sen velkojat saa suorituksia kaikista saatavistaan. Onko konserniavustus ollut yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävää tässä tilanteessa?

Kuten korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 todennut konserniavustuksen yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä tulee arvioida tapauskohtaisesti, ja arvioinnissa huomioitava koko konsernin etu sekä yhtiön oma etu. Kyseisessä tapauksessa voidaan argumentoida, että koko konsernin etu tietyissä määrin toteutuu,

[113] Kaisanlahti 2024, 216–219.

koska kolme neljästä yhtiöstä hyötyy konserniavustuksesta oman pääoman vahvistumisen kautta. Mutta koska lähtökohtana on antavan yhtiön oma etu ei tietenkään voidaan perustellusti väittää, että antava yhtiö hyötysi konserniavustuksesta, koska antamisen jälkeen yhtiö meni konkurssiin.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2015:105 mukaan konserniavustukselle tulee olla liiketaloudellinen peruste. Liiketaloudellinen peruste täyttyy, jos konserniavustuksen antamista voidaan pitää toiminnan tarkoituksen mukaisena. OYL 1:5:n mukaan yhtiön on tarkoitus tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Kyseisessä tapauksessa toiminnan tarkoitus toteutuu tai ainakaan se ei ole toiminnan tarkoituksen vastainen, koska varoja siirtyy yhtiön osakkeenomistajalle. Osakeyhtiölain mukaan varojen jako ei kuitenkaan ole sallittua, mikäli se loukkaa yhtiön velkojien etuja[114]. Yhtiön ajautuminen konkurssiin pian konserniavustuksen myöntämisen jälkeen. herättää kysymyksen siitä, oliko konserniavustukselle todellista liiketaloudellista perustetta, jos avustus myönnettiin tilanteessa, jossa maksukyky oli jo merkittävästi heikentynyt. Tällaisessa tilanteessa konserniavustusta voitaisiin arvioida osakeyhtiölain tarkoittamaksi laittomaksi varojen jaoksi, mikäli sen katsotaan loukanneen yhtiön velkojien etua.

5 Kirjanpitolain vaikutus konserniavustukseen

5.1 Yleistä

Konserniavustuksen kohdalla tulee huomioida osakeyhtiölakiin liittyvien haasteiden lisäksi myös kirjanpitolakiin liittyviä haasteita. KonsAvL 5 §:n mukaan verovelvollinen voi vähentää konserniavustuksen kuluna vain, jos sekä avustuksen antaja että saaja ovat kirjanneet sen kirjanpitoonsa asianmukaisesti meno- ja tulokirjauksina. KonsAvL 5 § on esimerkki vero-oikeuden ja kirjanpitolain välisestä kirjanpitosidonnaisuudesta. Suomen verolainsäädännössä ei ole yleissääntöä, joka määrittäisi verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuuden, joten tulon ja menon veronalaisuus ja jaksottaminen määräytyvät

[114] Mähönen–Villa 2012, s. 431.

elinkeinoverolain mukaan[115]. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että EVL 54 § olisi verotuksen kirjanpitosidonnaisuuden yleissääntö. Seppo Penttilän mukaan tätä säännöstä ei voida kuitenkaan pitää kirjanpidon ja verotuksen välistä sidonnaisuutta määrittävänä yleissääntönä.[116]

Verotuksen ja kirjanpidon keskeinen lainsäädännöllinen yhteys perustuu EVL 54 §:ään, joka määrittää niiden sidonnaisuuden erityisesti tulojen ja menojen jaksottamisessa[117], mutta myös EVL 25 § sekä EVL 26 § ovat vertouksen ja kirjanpidon sitovia pykäliä. EVL 54.1 §:n mukaan verovelvollinen voi jaksottaa tuloja useille verovuosille sekä vähentää hankintamenot ja varaukset kuluina vain, jos ne on kirjattu kirjanpitoon. EVL 54.2 § mukaan poistojen sekä EVL 25 § ja 26 § mukaisten kulujen vähennys verotuksessa ei saa ylittää kirjanpidossa tehtyjä vähennyksiä. Kirjanpitosidonnaisuuden voisi määritellä niin että verotuksen tulos määräytyy kirjanpidon perusteella, ellei verolaissa toisin säädetä.

KPL 7a:2.1:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka arvopapereilla käydään kauppaa Euroopan talousalueen säännellyillä markkinoilla, tulee laatia konsernitilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti. Konsernitilinpäätös ei ole verotuksen perusteena, joten tämä ei tuota ongelmia konserniavustuksen käsittelyssä[118]. KPL 7a:2.2:n mukaan, jos KPL 7a:2.1:n mukainen kirjanpitovelvollinen ei tarvitse kirjanpitolain mukaan laatia konsernitilinpäätöstä, tulee sen laatia tilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti. KPL 7a:3.2:n mukaan muut kuin edellä mainitut kirjanpitovelvolliset voivat laatia tilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan, jos kirjanpitovelvollisen kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus ja hallinto tarkastetaan tilintarkastuslain mukaisesti.

Tutkielmani on rajattu osakeyhtiöihin, joten kaikilla tutkielmani liittyvillä yhtiöillä on mahdollisuus valita, laativatko ne tilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti vai kirjanpitolain säännösten mukaan. Kirjanpitolain mainitsemat

[115] Penttilä 2018, 278.
[116] Penttilä 2018, Milloin kirjanpitosidonnaisuus saa väistyä.
[117] Malmgrén – Myrsky 2020, 70.
[118] Andersson – Penttilä 2014, 912.

kansainväliset tilinpäätösstandardit tarkoittavat IFRS-standardeja, koska ne ovat ainoat kansainväliset tilinpäätösstandardit, joita Suomessa voi noudattaa[119].

IFRS-tilinpäätös tuo haasteita konserniavustuksen kohdalla, koska IFRS-tilinpäätöksessä liiketapahtumat on kirjattava niiden todellisen taloudellisen sisällön mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että konserniavustusta ei voi merkitä kirjanpitoon automaattisesti kuluksi konserniavustuslain perusteella, vaan se on käsiteltävä sen todellisen luonteen mukaan, esimerkiksi voitonjakona tai pääomasijoituksena.[120] Jos verolainsäädäntö haluttaisiin sovittaa yhteen kansainvälisten tilinpäätösstandardien kanssa, tulisi konserniavustuslain KonsAvL 5 §:n vaatimus konserniavustuksen kirjaamisesta antajan kuluksi ja saajan tuotoksi kirjanpidossa poistaa[121].

5.2 Konserniavustuksen kirjanpitokäsittely

Liiketapahtumat voidaan kirjata kirjanpidossa joko niiden oikeudellisen muodon mukaisesti tai niiden todellista taloudellista sisältöä vastaavasti[122]. Oikeudellinen muoto tarkoittaa sitä, miten laki määrittelee liiketapahtuman kirjaamisen toisin sanoen lainsäätäjän asettamaa tapaa käsitellä tiettyä tapahtumaa kirjanpidossa. Tämä tapa ei kuitenkaan aina heijasta liiketapahtuman todellista taloudellista luonnetta, eikä se välttämättä anna oikeaa kuvaa yrityksen taloudellisesta tilanteesta.

Konserniavustuksesta ei ole säännelty kirjanpitolainsäädännössä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2015:105 kohdassa 11 korostetaan, että konserniavustus ei saa olla vastiketta suoritteesta, vaan sen on oltava luonteeltaan vastikkeetonta. Tämä tarkastelutapa liittyy vero-oikeuteen. Vero-oikeudessa konserniavustuksen hyväksymisen edellytyksenä on pidetty erityisesti sitä, että liiketapahtuma on vastikkeeton. Tämän takia konserniavustusta ei kirjata liiketoiminnan muihin kuluihin tai tuottoihin, vaan sitä tulee käsitellä kirjanpitoasetuksen (1339/1997, KPA) 1:1.1:n kululajikohtaisen tuloslaskelman kaavan 12 kohdan c alakohdan mukaisesti

[119] Kaisanlahti 2024, KPL 7a luku Kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittava tilinpäätös ja konsernitilinpäätös.
[120] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2006, 124.
[121] Mähönen – Villa 2019, 320.
[122] Torkkel 2022, 547.

tilinpäätössiirtona (1752/2016) 1.1.2016 alkaen ja satunnaisena tulona ja kuluna 31.12.2015 asti.[123]

Kirjanpitolakia uudistettiin vuonna 2013 annetun tilinpäätösdirektiivin myötä. Satunnaiset tuotot ja kulut poistettiin, koska direktiivin myötä, muusta kuin tavanomaisesta toiminnasta syntyvät tuotot ja kulut on ilmoitettava erissä "muun kuin varsinaisen toiminnan tuotot" ja "muun kuin varsinaisen toiminnan kulut". Poikkeuksena tälle konserniavustukselle tehtiin oma erä tilinpäätössiirtoihin.[124] Konserniavustuksen esittäminen tilinpäätössiiroissa on KPL 3:2:n oikean ja riittävän kuvan kannalta parempi ratkaisu, koska konserniavustus ei ole liiketoiminnasta tai edes muusta kuin varsinaisesta toiminnasta syntyvää kulua tai tuottoa. Tilinpäätössiirtoihin kirjataan muitakin verotukseen liittyviä eriä kuten poistoeroa ja vapaaehtoisia varauksia, joten konserniavustuksen kirjaaminen tilinpäätössiirtoihin antaa oikean kuvan sen tarkoituksesta.

Jarmo Leppiniemen mukaan satunnaisissa tuotoissa esitettiin kertaluontoisia kuluja kuten konserniavustus. Nyt konserniavustus esitetään erillisenä tilinpäätössiiroissa. Tämä saattaa parantaa yrityksen tunnuslukuja tilanteissa, jossa pysyvien vastaavien myyneillä on suuri merkitys, vaikka KPL 3:2:n oikean ja riittävän kuvan vaatimus edellyttää poikkeuksellisten erien avaamista liitetiedoissa. Tämän takia uudistus ei vaikuta huolellisen tilinpäätöksen lukijan mielipiteeseen, jos liitetiedot on esitetty asianmukaisella tavalla.[125]

5.3 Sisältöpainotteisuus (substance over form)

IFRS-tilinpäätöksessä liiketapahtumat tulee kirjata todellisen taloudellisen luonteensa mukaisesti. Tätä kutsutaan sisältöpainotteisuudeksi (substance over form). KPL 3:3.1 kohta 3:n mukaan yleisiin tilinpäätösperiaatteisiin kuuluu sisältöpainiotteisuus, jonka mukaan huomiota on kiinnitettävä liiketapahtumien tosialliseen sisältöön eikä vaan niiden oikeudelliseen muotoon.

[123] Villa 2016, 325.
[124] Kirjanpitolainsäädännön muutokset -työryhmän mietintö 2014, 65–66.
[125] Leppiniemi 2016, Taseen ja tuloslaskelman muuttuneet erät.

Kirjanpitolain mukaan tehtävä tilinpäätöksessä konserniavustus esitettiin tilinpäätössiiroissa, joka on ristiriidassa KPL 3:3.1:ssä mainitun sisältöpainotteisuuden kanssa. Tilinpäätöksen laadinnassa on noudatettava yleisiä periaatteita, mutta niistä voidaan poiketa vain, jos laki tai muu virallinen säädös sallii sen nimenomaisesti. Toisin sanoen yritys ei voi omasta päätöksestään sivuuttaa näitä periaatteita, ellei siihen ole selkeää oikeudellista perustetta. Jos periaatteista poiketaan, on se esitettävä liitetiedoissa.[126]

Kirjanpitolain soveltamisessa on ollut erilaisia tulkintoja sisältöpainotteisuuden ja oikeudellisen muodon merkityksestä. Kirjanpitolautakunta KILA 1775/2006 antoi asiasta lausunnon, jossa korostettiin, että oikeudellinen muoto on kirjanpitolain ensisijainen lähtökohta. Sisältöpainotteisuutta ei voida soveltaa silloin, kun laissa on pakottava kirjaussääntö.[127]

Konserniavustuksen esittämisestä säädetään:

KPA 1:1.1 – kululajikohtaisen tuloslaskelman kaavan 12 kohdan c alakohdassa

PMA 5:1.1 – pienyrityksen kululajikohtaisen tuloslaskelman kaavan 12 kohdan c alakohdassa.

Tämä tarkoittaa, että konserniavustus on kirjattava kirjanpitolain mukaisesti eikä sen esittämisessä voida poiketa oikeudellisesta muodosta sisältöpainotteisuuden perusteella

5.4 IFRS- ja suomalaisen tilinpäätöskäytännön erot konserniavustuksen näkökulmasta

IFRS-tilinpäätöskäytäntö eroaa suomalaisesta tilinpäätöskäytännöstä siten, että IFRS-tilinpäätöksessä tase on ensisijainen. IFRS-tilinpäätöksen lähtökohtana on, että tilinpäätöksen tehtävä on kuvata yrityksen taloudellista asemaa, eli varoja ja velkoja. Vasta tämän jälkeen esitetään tuloslaskelma, joka toimii lähinnä informaationa siitä, miten sijoittajien varallisuus on tilikauden aikana muuttunut.[128]

[126] Kaisanlahti 2024, 150–151.
[127] KILA 1775/2006.
[128] Yritystutkimusneuvottelukunta ry 2023, 4.

Suomalainen tilinpäätöskäytäntö rakentuu pitkälti Martti Saarion kehittämän meno-tulo-teorian ympärille, koska vuosina 1973–1997 kirjanpitolainsäädäntö perustuikin käytännössä Saarion teoriaan. Teorian perusajatukset eivät ole ainutlaatuisia kansainvälisesti, mutta sen asema Suomessa oli erityinen. Meno-tulo-teorian ydin on se, että liiketapahtumat jaetaan menoihin ja tuloihin. Menot ovat niitä kuluja, jotka syntyvät tulojen hankkimisesta. Menot jaetaan tuloslaskelmaan vaikuttaviin kuluihin ja taseen eriin, jolloin menot jaksotetaan myöhempiin kausiin tulojen kanssa.[129]

IFRS-tilinpäätökset periaatteet ja vaatimukset vastaavat paljon suomalaista kirjanpitokäytäntöä. Tärkeitä periaatteita ovat suoriteperuste, toiminnan jatkuvuus ja oikean kuvan antaminen. Oikean kuvan antamista korostaa sisältöpainotteisuuden periaate (substance over form), jonka takia liiketapahtumat tulee kirjata tosiasiallisen sisällön eikä vaan oikeudelliseen muotoon.[130]

Käytännössä IFRS-tilinpäätöskäytäntö ei nykyään eroa merkittävästi suomalaisesta käytännöstä. Sisältöpainotteisuuden lisääminen kirjanpitolakiin ja kansainvälisten tilinpäätösstandardien hyväksyminen Suomessa näkyvät haluna yhtenäistää Suomen kirjanpitokäytäntöä kansainväliseen tilinpäätöskäytäntöön. Konserniavustus kirjataan oikeudellisen muodon perusteella, koska Suomessa siitä on säädetty kirjanpitoasetuksessa ja pien- ja mikroyritysasetuksessa. IFRS-tilinpäätös ei tunnista suomalaista konserniavustusta, joten asiaa on lähestyttävä sisältöpainotteisuuden kautta. Jos suomalainen kirjanpitolainsäädäntö ei tunnistaisi konserniavustusta tuli sitä lähestyä sisältöpainotteisuuden perusteella. Oikeudellinen muoto on kuitenkin lähtökohta kuten kirjanpitolautakunnan toteaa lausunnossaan KILA 2012/1882.[131]

5.5 Oikea ja riittävän kuvan saavuttaminen

Tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön toiminnasta. Oikea ja riittävä kuva on keskiössä, kun pohditaan, tuleeko siihen pyrkiä noudattamalla lainsäädäntöä vai tuleeko tilinpäätöksen kuvata liiketapahtumien taloudellista todellisuutta. Oikeudellinen

[129] Kati Pajunen 2010, s. 16–17.
[130] Yritystutkimusneuvottelukunta ry 2023, s. 4.
[131] KILA 2012/1882.

muoto vai sisältöpainotteisuus on jakanut EU-jäsenvaltioiden mielipiteitä samoin, kuin keskustelu siitä onko tilinpäätösjärjestelmä periaate- vai sääntöpohjainen.[132]

Kummallakin kirjaustavalla voidaan saavuttaa oikea ja riittävä kuva, mutta kummalla tavalla se toteutuu paremmin? Riittävä kuva voidaan saavuttaa varmasti molemmilla tavoilla, mutta sisältöpainotteisuudella päästään lähemmäksi oikeaa kuvaa.

Oikeudellisessa muodossa liiketapahtumat kirjataan lain määräysten mukaisesti, mikä tuo selkeyttä sääntöihin ja helpottaa niiden noudattamista. Sisältöpainotteisuus sen sijaan perustuu siihen, että liiketapahtumat kirjataan niiden todellisen taloudellisen luonteen mukaan. Tämä antaa realistisemman kuvan yrityksen taloudellisesta tilanteesta.

Sisältöpainotteisuus on lähtökohtaisesti parempi vaihtoehto oikean ja riittävän kuvan antamiseen, koska se paljastaa paremmin yrityksen todellisen taloudellisen aseman, ei pelkästään sitä, miltä asiat näyttävät juridisesti. Oikeudellinen muoto perustuu aina lainsäätäjän päätöksiin siitä, miten jokin tulee kirjata. Lainsäätäjän tahto voi kuitenkin olla epäonnistunut.

5.6 Konserniavustus IFRS-tilinpäätöksessä ja sen vaikutus kirjanpitoon

Mitä tarkoittaa käytännössä se, että yhtiö laati tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan ja joutuu kirjaamaan konserniavustuksen sisältöpainotteisesti. Yhtiö joutuu kirjaamaan konserniavustuksen sen todellisen taloudellisen luonteensa mukaisesti, jotka ovat pääomasijoitus tai osinko. En tarkastele tässä mitä seikat vaikuttavat konserniavustuksen todelliseen taloudelliseen luonteeseen, koska asia on käyty läpi aikaisemmin.

Konserniavustuksen ja kirjanpitolain välisten jännitteiden tarkastelussa keskeistä on se, miten konserniavustus kirjataan kirjanpidossa, jos se on kirjattava todellisen taloudellisen luonteen mukaisesti. KonsAvL 5 §:n mukaan verovelvollinen voi vähentää konserniavustuksen kuluna vain, jos sekä avustuksen antaja että saaja ovat kirjanneet sen kirjanpitoonsa meno- ja tulokirjauksina. Meno- ja tulo kirjaus tarkoittaa yksikertaisesti

[132] Eelis Paukku 2024, 224.

sitä, että konserniavustus on kirjattava tuloslaskelmalle, eikä sitä voi kirjata pääomatilien kautta.[133] Tämän mukaan IFRS-tilinpäätös estää käytännössä konserniavustuksen käytön.

Konserniavustusta ei voi kirjata pääomatilien kautta, eikä konserniavustuslaista ei löydy myöskään mainintaa sille, että konserniavustuksen tulisi olla sidottu jakokelpoisiin varoihin. KonsAvL 6 §n mukaan konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta. KonsAvL:n esitöiden mukaan konserniavustuksen tarkoitus on turvata avustusta saavan yhtiön toiminnan jatkuvuus ja kannattavuus.[134] Jos tarkoitus on turvata saavan yhtiön toiminnan jatkuvuus ei sitä voi tehdä antavan yhtiön kustannuksella, joten konserniavustuksen tulisi olla sidottu ainakin jollain tapaa jakokelpoisiin varoihin. Yhtiöoikeudellisestihan konserniavustus ei ainakaan saa vaarantaa yhtiön maksukykyä kuten edellä on todettu.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että koska konserniavustusta ei kirjata suoraan taseeseen, ei siitä voida suoraan sanoa vähentääkö se voittovaroja vai muuta vapaata omaa pääomaa[135]. En ymmärrä, mitä tämän taustalla on, koska konserniavustuksen kirjaaminen tuloslaskelman tilinpäätössiirtoihin vaikuttaa aina tilikauden tulokseen. Tuloslaskelman tilikauden tulos taas siirtyy taseen tilikauden tulokseen ja seuraavalla tilikaudella edellisten tilikausien tulokseen. Asiaa voidaan myös tulkita niin että konserniavustuksen verohyötyjä ja muita mahdollisia välillisiä vastikkeita ei välttämättä voida suoraan havaita tuloslaskelmalta, jonka takia ei voida suoraan sanoa vähentääkö konserniavustus voittovaroja vai muuta vapaata omaa pääomaa.[136].

5.7 Konserniavustuksen kirjaukset taloudellisen luonteen perusteella

Tytäryhtiön emoyhtiölle antama konserniavustus on taloudelliselta luonteeltaan osinkoa. Tällöin antavan yhtiön kirjaus on tasevaikutteinen, sillä osinko maksetaan omasta pääomasta, ja oma pääoma näkyy taseessa. Osinkoa saava yhtiö kirjaa osingot tuloslaskelman erään rahoitustuotot, joten periaatteessa osinkoa saava yhtiö täyttää KonsAvL 5 §:n vaatimukset. Vaikka osinkoa saava yhtiö kirjaa osingon tuloslaskelmaan,

[133] Andersson – Pentiilä 2014, s. 911.
[134] HE 92:1986 s. 2.
[135] Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, Varojen jako, 13 luku.
[136] Ojantakainen 2013, s. 54.

se ei silti täytä täysin konserniavustuksen vaatimuksia, sillä konserniavustukselle on määritelty oma paikka tuloslaskelmassa tilinpäätössiirroissa.

Emoyhtiön tytäryhtiölle antama konserniavustus on taloudelliselta luonteeltaan pääomasijoitus. Pääomasijoitus kirjataan saavan yhtiön osakepääomaan tai sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Pääomasijoitus voidaan antaa myös pääomalainana, jolloin se kirjataan vieraaseen pääoman tai tietyin edellytyksin omaan pääomaan. Oma pääoma ja vieraspääoma on taseessa, joten KonsAvL 5 §:n mukainen tulosvaikutteisuus ei toteudu.

Saavan yhtiön kirjanpidossa pääomasijoitus kirjataan osuuksiin samaa konserniin kuuluvissa yrityksissä tai jos se on pääomalainan kaltainen, kirjataan se pitkäaikaisiin tai lyhytaikaisiin saamisiin konserniyhtiöltä. Pääomasijoituksen kaltainen konserniavustus kirjataan sekä saajan että antajan kirjanpidossa taseeseen, joten KonsAvL 5 §:n mukainen tulosvaikutteisuus ei täyty.

Tytäryhtiön antama konserniavustus

- Antava yhtiö – tasevaikutus
- Saava yhtiö – tulosvaikutus

Emoyhtiön antama konserniavustus

- Antava yhtiö – tasevaikutus
- Saava yhtiö – tasevaikutus

Aikaisemmin todettiin, ettei mikään estä sitä, että konserniavustuksella sovitaan takaisinmaksuvelvollisuus. Tällöin konserniavustuksen todellinen luonne muistuttaa lainaa. Osakeyhtiölain esitöissäkin konserniavustus katsottiin muistuttavan tietyissä tilanteissa lainaa[137]. Yleensä lainaa muistuttava konserniavustus on emoyhtiön antama eli normaali tilanteessa pääomasijoituksen kaltainen toimi. Tällöin se ei muuta kirjanpitokäsittelyä, koska laina kirjataan saavan yhtiön taseeseen.

Tytäryhtiön antama konserniavustus muistuttaa osinkoa, koska osinko maksetaan aina omistajille, joten tytäryhtiön konserniavustus on tämän perusteella osingon kaltainen toimi. Mikään ei estä tässäkään tilanteessa sopimista siitä, että konserniavustus maksetaan

[137] HE 109/2005 s. 124.

takaisin. Tällöin konserniavustus muistuttaisi lainaa, joka taas muuttaisi tilannetta saavan yhtiön kohdalla, koska lainaa saava yhtiö, kirjaa lainan taseeseen, mutta osinkoa saava kirjaa osingon tuloslaskelmalle. Toki tässä pitää muistaa, että konserniavustuksen antaminen lainana tilanteessa, jossa KonsAvL 5:n mukainen meno- ja tulokirjaus vaatimus normaalissa tilanteessa toteutuu, olisi turhaa.

5.8 Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu konserniavustuksen tulosvaikutteisuudesta KVL 2018/54

Suomessa tilinpäätös voidaan laatia kirjanpitolain mukaisesti, mutta kirjanpitolaki sallii myös tilinpäätöksen laatimisen kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan. Kuten edellä on todettu yhtiöt, jotka laativat tilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan, joutuvat kirjamaan konserniavustuksen todellisen taloudellisen luonteensa perusteella. Käytännössä tarkoittaa, sitä, että konserniavustusta ei ole mahdollista antaa, koska sen on oltava KonsAvL:n mukaan tulosvaikutteinen. Konserneissa voi olla tilanne, että toinen konserniyhtiö laatii tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan ja toinen suomalaisen tilinpäätös käytännön mukaan. Myös tämä tuottaa ongelmia kirjanpitokäsitellyssä.

Keskusverolautakunta otti asiaan kantaa ennakkoratkaisussaan KVL 2018/54, jossa oli kyse siitä, emoyhtiö omisti tytäryhtiön 100-prosenttisesti ja emoyhtiön oli tarkoitus siirtyä laatimaan tilinpäätöksen KPL 7a:3:n mukaan lain 7a:1:ssä tarkoitettujen kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan. Tilanteessa on kyse siitä että, emoyhtiö, joka on saava, yhtiö laatii tilinpäätöksensä kansainvälisten tilinpäätösstandardein mukaan. Tilanteessa konserniavustuksen todellinen taloudellinen luonne on osinkoa ja saava yhtiö kirjaa sen tuloslaskelmalle rahoitustuottoihin. Keskusverolautakunta katsoi, että tilinpäätökseen tehtävät kirjaukset voitiin katsoa KonsAvL 5 §:n mukaisiksi meno- ja tulokirjauksiksi.

KonAvL 5§ on selkeä eikä lain esitöistä löydy mitään, joka asettaisi konserniavustuksen kirjaamiselle muita muotoseikkoja kuin tulosvaikutteisuuden[138]. Konserniavustuksen paikka tilinpäätössiirroissa KPA:n ja PMA:n tuloslaskelmassa ei vaikuta sen

[138] HE 92:1986 s. 4.

verovähennysoikeuteen. Tämän takia keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu oli odotettu eikä se antanut oikeastaan mitään uutta konserniavustuksen ja IFRS-standardein väliseen ongelmaan.

5.9 Konsernisavustuslain ja lainesitöiden välinen ristiriita

IFRS-tilinpäätöskäytännön ja suomalaisen tilinpäätöskäytännön erot aiheuttavat haasteita yritysten toiminnassa. Suomalainen tilinpäätöskäytäntö on jo pitkään lähestynyt kansainvälistä IFRS-tilinpäätöskäytäntöä[139] ja uskon, että tämä ei tule muuttumaan lähitulevaisuudessa. Tämän takia muutoksia olisi saatava konserniavustuksen sääntelyyn, mutta myös muihinkin eroihin, jotka johtuvat kahdesta eri tilinpäätöskäytännön tavoista.

KonsAvL:n esitöiden yksityiskohtaisissa perusteluissa 5§:n mukaan vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on vain konserniavustuksen kirjaaminen antajan ja saajan kirjanpitoon. KonsAvL 5 §:n mukaisesta tulovaikutteisuudesta ei mainita mitään. Oikeuslähdeopillisesti lain esityöt kuuluvat heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin ja laki vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin[140], joten asiassa ei ole mitään ongelmaa. Mutta asiaa on mielenkiintoista pohtia, koska jos vähennyskelpoisuuden edellytyksenä olisi vain kirjanpitoon kirjaaminen tarkoittaisi se sitä, että konserniavustus voitaisiin kirjata sekä taseeseen, että tuloslaskelmaan. Tämä poistaisi konserniavustuksen ja IFRS-standardein väliset ongelmat, joten jos KonsAvL:n esitöiden yksityiskohtaisten perusteluiden mukainen 5 § olisi tullut sellaisenaan voimaan, konserniavustuksen antaminen olisi mahdollista sekä kirjanpitolain mukaisessa tilinpäätöksessä että IFRS-standardien mukaisessa tilinpäätöksessä.

Konserniavustuslaki tuli voimaan vuonna 1986, ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1606/2002 kansainvälisten tilinpäätösstandardien noudattamisesta tuli voimaan vuonna 2002. Tämän vuoksi konserniavustusta säädettäessä ei ollut tietoa tulevista kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista. Lain esitöiden yksityiskohtaisissa perusteluissa pyritään avaamaan lain tarkoitusta, ja niistä voi pyrkiä selvittämään lainsäätäjän tahtoa. Nyt yksityiskohtaiset perustelut ovat lyhyemmät kuin itse pykälä,

[139] Ahti – Tikkanen – Viljanen 2001, s.14–15.
[140] Hirvonen 2011, s.43.

mikä sinänsä ei ole ongelma, mutta koska esityöt ovat ristiriidassa itse pykälän kanssa, herää kysymys siitä, oliko tämä lainsäätäjän alkuperäinen tahto. Jos näin oli, sen kirjaaminen lakiin olisi poistanut monta ongelmaa tulevaisuudessa.

5.10 Konserniavustusjärjestelmän muutostarpeet ja kehitysehdotukset

5.10.1 Taustaa konserniavustusjärjestelmän kehittämistarpeille

Konserniavustuslain ja kirjanpitolain väliset haasteet alkoivat vuonna 2004, kun kirjanpitolakiin lisättiin kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja koskeva 7a luku. Haasteet on yritetty korjata valtiovarainministeriön yritysverotuksen kehittämistyöryhmän muistiossa 4/2006 sekä valtiovarainministeriön elinkeinoverotuksen asiantuntijatyöryhmän muistiossa 16/2013.

Suomalainen kirjanpitokäytäntö ja verotus kansainvälistyvät jatkuvasti. Kansainvälisten tilinpäätösstandardien lisääminen lakiin aiheutti myös muutospaineita konserniavustuslain uudistukselle. Valtiovarainministeriön yritysverotuksen kehittämistyöryhmän mukaan konsernien tuloksentasaustarvetta ei enää tarvitsisi toteuttaa nykyisellä konserniavustussäännöstöllä. Järjestelmää tulisi kehittää konserniverotusmallien suuntaan siten, että se ei edellytä varojen siirtoa eikä ole ristiriidassa kirjanpidon periaatteiden kanssa. Tavoitteena olisi luoda järjestelmä, joka keskittyy pelkästään verotuksen tuloslaskentaan ja turvaa Suomen veropohjan riittävyyden. Työryhmä kuitenkin painottaa, että konserniverotusta uudistettaessa on varmistettava, ettei synny tilannetta, jossa konserniyhtiöiden tulosten tasaaminen verotuksessa olisi missään vaiheessa mahdotonta.[141]

Valtiovarainministeriön elinkeinoverotuksen työryhmä ehdotti vuonna 2013 neljä eri vaihtoehtoa konserniavustusjärjestelmän kehittämiseksi:

- Poistetaan tulosvaikutteinen kirjaamisvelvollisuus nykyisestä konserniavustusjärjestelmästä.

[141] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2006, 124.

- Sallitaan IFRS-tilinpäätöstä laativille yhtiöille muista verovelvollisista poikkeava kirjaamistapa.
- Kehitetään konserniavustusjärjestelmää niin, että tuloksentasaus voidaan tehdä veroilmoituslomakkeella ilman varojen siirtoa, mikä vastaisi käytännössä konsernin tappionsiirtojärjestelmää.
- Otetaan käyttöön konsernin yhteisverotusjärjestelmä.[142]

5.10.2 Tulovaikutteisuuden poistaminen

Tulovaikutteisuuden poistaminen olisi yksinkertaisin tapa muuttaa konserniavustusjärjestelmää. Tämä poistaisi IFRS-tilinpäätökseen liittyvät ongelmat[143]. Konserniavustuslain 5 §:ssä vähennyskelpoisuuden edellytyksenä tulisi olla ainoastaan se, että konserniavustus on kirjattu antajan ja saajan kirjanpitoon. Tämä yksinkertainen muutos poistaisi ainakin IFRS-standardien vaatiman sisältöpainotteisuuden aiheuttamat ongelmat.

Järjestelmä voisi aiheuttaa verotuksessa epäselvyyksiä, kuten tytäryhtiöosakkeiden hankintamenon jakautumisen vähennyskelvottomaan ja konserniavustuksena vähennettyyn osaan. Samoin tytäryhtiön omaan pääomaan voisi sisältyä konserniavustuksena verotettavia eriä. Lisäksi voitonjako voisi verotuksessa näyttäytyä joko konserniavustuksena tai osinkona. Tämä lisäisi hallinnollista työtä, koska verotuksessa jouduttaisiin seuraamaan verotuksen hankintamenojen jakautumista sekä tytäryhtiöiden oman pääoman muodostumista.[144]

5.10.3 IFRS-tilinpäätöstä laativille yhtiöille muista verovelvollisista poikkeava kirjaamistapa

Konserniavustuslaissa voitaisiin säilyttää meno- ja tulokirjauksen vaatimus, mutta lisätä säännös, jonka mukaan IFRS-standardeja noudattava yhtiö voisi tehdä kirjaukset IFRS:n

[142] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 30.
[143] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 31.
[144] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 31.

mukaisesti. Tämä johtaisi siihen, että suomalaista kirjanpitokäytäntöä noudattavia yhtiöitä kohdeltaisiin tiukemmin kuin IFRS-standardeja soveltavia.

Tämä johtaisi verovelvollisten erilaiseen kohteluun riippuen siitä, mitä kirjanpitosäännöksiä he noudattavat tilinpäätöksessään, mikä ei ole hyvän verojärjestelmän perusta. Lisäksi järjestelmä lisäisi hallinnollista työtä, sillä IFRS-tilinpäätöstä laativien yhtiöiden tulisi erikseen seurata esimerkiksi verotuksen hankintamenoja ja tytäryhtiöiden oman pääoman muodostumista.[145]

5.10.4 Tuloksensiirtojärjestelmä ilman varojen siirtoa

Konserniavustusjärjestelmää voitaisiin kehittää myös siihen suuntaan, että varojen siirtämisestä luovuttaisiin kokonaan. Tuloksen tasaus tapahtuisi pelkästään verotuksessa, joka tarkoittaisi käytännössä sitä, että se ilmoitettaisiin veroilmoituksen yhteydessä. Kyseinen malli ei olisi enää konserniavustusjärjestelmä, vaan ainoastaan tuloksentasausjärjestelmä. Tässä mallissa tulosta voitaisiin siirtää vain tappiolliselle yhtiölle, sillä jos siirto olisi mahdollinen myös voitolliselle yhtiölle, kyse olisi vain verovastuun siirtämisestä. Tuloksensiirto- ja tappionsiirtojärjestelmien etuna olisi, että ne tukisivat siirtymistä IFRS-tilinpäätökseen sekä tarjoaisivat joustavuutta yhtiöiden valintaan, joiden välillä siirrot voidaan toteuttaa.[146]

5.10.5 Konsernin yhteisverotusmalli

Konsernien yhteisverotusjärjestelmä on käytössä useissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Tässä järjestelmässä voitolliset ja tappiolliset tulokset yhdistetään, minkä perusteella lasketaan konsernin kokonaistulos, joka toimii verotuksen perustana. Yhteisverotusjärjestelmässä varojen siirtoa ei tapahdu, vaan konserniverotus toteutuu ainoastaan verotuksen tasolla. Tämä järjestelmä poistaisi IFRS-tilinpäätökseen ja konserniavustuksen yhteensovittamiseen liittyvät ongelmat.[147]

---

[145] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 33.
[146] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 33.
[147] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, 35.

Konsernien yhteisverotusta voi lähestyä myös konsolidointijärjestelmän kautta. Konsolidointijärjestelmässä tuotot ja kulut lasketaan suoraan emoyhtiön tuloksi ja konserniyhtiöiden liiketoimet eliminoidaan. Konsernin yhteisverotusjärjestelmässä yhden konserniyhtiön tappiot voidaan hyödyntää toisen konserniyhtiön voittoja vastaan, jolloin verotuksellinen lopputulos on sama riippumatta siitä, eliminoidaanko konserniyhtiöiden väliset liiketoimet. Tämä johtuu siitä, että tulosten yhteenlaskenta tehdään samojen yhtiöiden välillä, joiden väliset liiketoimet muutenkin eliminoitaisiin.[148]

5.10.6 Pohdintaa kehitysehdotuksista

Konsernin yhteisverotusmalli poistaisi IFRS-standardiin liittyvät ongelmat, mutta myös konserniavustukseen ja yhtiöoikeuteen liittyvät ongelmat. Yhtiöoikeudelliset ongelmat, joita käsiteltiin luvussa kolme liittyvät siihen, kun varoja siirtyy konserniyhtiöiden välillä. Nämä ongelmat poistuisivat konsernin yhteisverotusmallissa, koska varoja ei siirry vaan verotettava tulo yhdistellään vain verotuksen tasolla.

Konsernin yhteisverotusmalli, jossa konserniyhtiöiden tulokset yhdistellään ja sisäiset tapahtumat eliminoidaan pois muistuttaa paljon konsernitilinpäätöksen laatimista. KPL 6:7:n mukaan konsernitilinpäätöksessä esitetään konsernin tulos ja taloudellinen asema niin kuin se olisi yksi kirjanpitovelvollinen. Konserniyritysten sisäiset liiketoimet eliminoidaan pois.

Konsernitilinpäätös näyttää koko konsernin tuloksen ja taloudellisen aseman, mutta kaikilla tytäryhtiöillä on myös omat tilinpäätöksensä. Konsernin yhteisverotusmallissa saataisiin samalla tavalla koko konsernin verotettava tulos kuin konsernitilinpäätöksellä. Kysymyksiä herättää se kuka verot maksaa? Kun varoja ei siirry, ei voida ajatella, että emoyhtiö ottaisi veron maksettavakseen. Tällöin verotettava tulo on jaettava jollain keinolla tytäryhtiöiden kesken, sillä varojen siirtyminen toisi takaisin yhtiöoikeudelliset ongelmat

Konsernin yhteisverotusmallin käyttöönotto olisi huomattavasti työläämpi vaihtoehto kuin muut valtiovarainministeriön asiantuntijatyöryhmän ehdottamat vaihtoehdot. Järjestelmän käyttöönotto vaatisi täysin uuden lain säätämistä, joka toisi todennäköisesti

[148] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, s. 35.

uusia haasteita. Uudet lait voivat tuoda uusia epäselviä ja ristiriitaisia tilanteita, jotka vaativat uudenlaista lain tulkintaa. Uuden lain säätäminen aiheuttaa myös hallinnollista taakkaa, joka tuo lisäkustannuksia. Konserniavustuslaki on lyhyt laki, joka on säädetty vuonna 1986. Tämän jälkeen maailma on muuttunut paljon, joten voidaan olettaa, että uusi konsernien yhteisverotusmallia säätelevä laki olisi huomattavasti pidempi ja monimutkaisempi.

Tuloksensiirtojärjestelmä, jossa tulos siirtyisi pelkästään veroilmoituksella poistaisi IFRS-tilinpäätöksen liittyvät ongelmat, koska tuloksen siirto ei vaikuttaisi enää millään tavalla kirjanpitokäsittelyyn. Yhtiöoikeudelliset ongelmat katoisivat myös, koska varoja ei enää siirtyisi. Veroilmoituksella tapahtuva tuloksen siirto kuulostaa yksinkertaisemmalta kuin edellä käsitelty yhteisverotusmalli. Valtiovarainministeriön asiantuntijatyöryhmän mukaan tämän kaltaiset järjestelmät eivät ole kovin yleisiä kansainvälisesti,[149] joten se tarkoittaa sitä, että järjestelmän toimivuudesta ei ole kokemusta. Uuden järjestelmän käyttöönotto, josta ei ole saatavilla kansainvälistä kokemusta, on merkittävä riski. Vaikka järjestelmää tutkittaisiin perusteellisesti etukäteen, on todennäköistä, että kaikkia mahdollisia haasteita ja ongelmia ei silti pystyttäisi ennakoimaan.

Tulosvaikutteisuuden poistaminen ja IFRS-tilinpäätöksen laativille poikkeavan kirjaamistavan salliminen poistaisi konserniavustuksen ja IFRS-standardien väliset haasteet, mutta yhtiöoikeudelliset ongelmat säilyisivät yhä. Yksinkertaisin tapa olisi poistaa vain tulosvaikutteisuus, koska poikkeavan tavan salliminen IFRS-tilinpäätöksen tekeville asettaisi yhtiöt erilaisen asemaa, joka ei kuulu hyvän verojärjestelmä tunnusmerkkeihin. Yhtiöoikeudellisten ongelmien ratkaisu vaatisi suurempia ratkaisuja, mutta kirjanpidolliset haasteet katoaisivat poistamalla tulovaikutteisuusvaatimuksen ja korvaamalla se vain vaatimuksella konserniavustuksen kirjaamisesta kirjanpitoon. Uuden lainsäädännön käyttöönotto voi johtaa ennakoimattomiin ongelmiin, mutta konserniavustuksen tulovaikutteisuusvaatimuksen poistaminen ei todennäköisesti aiheuttaisi merkittäviä haasteita.

[149] Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 2013, s. 35.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin konserniavustuksen yhtiöoikeudellisia ja kirjanpito-oikeudellisia ristiriitoja. Tutkielma jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä tarkasteltiin konserniavustuksen yhtiöoikeudellisia ristiriitoja. Korkein oikeus antoi vuonna 2015 kaksi ennakkopäätöstä, joissa saatiin selvyyttä konserniavustuksen ja osakeyhtiöoikeuden pitkään jatkuneisiin haasteisiin. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös antoi vastauksia tietynlaiseen tilanteeseen, mutta moni asia jäi vielä epäselväksi. Tutkielmassa rakensin korkeimman oikeuden KKO 2015:105 ennakkopäätöksen rinnalle neljä erilaista tilannetta, joita tarkastelin korkeimman oikeuden ratkaisun ja oikeuskirjallisuuden perusteella ja pyrin löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Konserniavustuksen ja kirjanpito-oikeuden väliset haasteet saivat selvyyttä vuonna 2018 kun keskusverolautakunta antoi ennakkoratkaisun, jossa selvitettiin konserniavustuksen IFRS-tilinpäätös käytännön tuomia haasteita. Tässäkin tilanteessa keskusverolautakunnan päätös antoi vastauksia vain yhteen tilanteeseen. Tutkielmassa tarkastelin keskusverolautakunnan ennakkoratkaisun ja oikeuskirjallisuuden perusteella muita tilanteita, jossa konserniavustuksen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön ristiriidat tulevat esille. Tarkastelin myös mahdollisia kehitysehdotuksia ja miten ne tulisivat vaikuttamaan konserniavustuksen antamiseen tulevaisuudessa.

Erittelen alla tutkimuskysymykset ja esitän alla niihin saamani vastukset:

Mitä konserniavustus on yhtiöoikeudellisesti?

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 2015:105 linjannut, että konserniavustus on vastikkeetonta varojen jakoa toiselle konserniyhtiölle. Asian voi nähdä myös toisella tavalla, jolloin konserniavustusta ei nähdä vastikkeettomana varojen jakona vaan vastikkeellisena varojen käyttönä. Emoyhtiön antama konserniavustus täysin omistetulle tytäryhtiölle ei kokonaan menetetä emoyhtiön näkökulmasta, koska tytäryhtiö saa konserniavustuksen, joka vahvistaa sen omaa pääomaa. Näin ollen vastike, jota emoyhtiö saa, on tytäryhtiön vahvempi oma pääoma, joka vahvistaa konsernin taloudellista asemaa.

Voiko konserniavustusta käyttää väärin vähemmistöosakkaita kohtaan, vaikka sen antamiseen olisi liiketaloudellinen peruste?

Korkeimman oikeuden mukaan KKO 2015:105 ennakkopäätöksessä konserniavustuksella oli liiketaloudellinen peruste, mutta kuten korkein oikeus perusteli konserniavustuksen yhtiöoikeudellisessa arvioinnissa, on tehtävä tapauskohtainen harkinta, jossa on otettava huomioon sekä yksittäisen yhtiön että koko konsernin etu, unohtamatta vähemmistöosakkeenomistajien suojaa. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia näkemyksiä vähemmistöoikeuksien ja enemmistövallan suhteesta. On todettu, että vähemmistöosinko on Suomen osakeyhtiöoikeuden peruskiveä, jonka syrjäyttämiseen on oltava asianmukaiset ja hyväksyttävät perusteet[150]. Toisaalta on esitetty, että enemmistöperiaatteen ei tulisi olla niin vahva, että se mahdollistaisi vähemmistöoikeuksien heikentämisen[151]. Nämä osoittavat sen, että vähemmistön oikeuksilla on vahva asema suomalaisessa yhtiöoikeudessa.

Liiketaloudellisen perusteen arviointi on hankalaa ja sitä on aina tarkasteltava tapauskohtaisesti. Vähemmistöosakkaiden oikeuksien ja liiketaloudellisen perusteen suhdetta on tarkasteltava tapauskohtaisesti ja tietyissä tilanteissa ero on niin pieni, että arviointiin vaikuttaa myös tuomarin oma henkilökohtainen mielipide. Tuomarin oma mielipide näkyy aina jollain tavalla päätöksissä, koska lain tulkinta ei koskaan ole täysin arvovapaata, mutta varsinkin tilanteissa, joissa kumpaankin näkökulmaan löytyy pätevät argumentit. Joten vastaus tutkimuskysymykseen on, että vaikka liiketaloudellinen peruste löytyy, voi asian nähdä myös toisin, jolloin konserniavustusta olisi käytetty väärin vähemmistöosakkaita kohtaan.

Voiko konserniavustus olla osakeyhtiölain tarkoittamaa laitonta varojen jakoa?

KKO 2015:105 tapauksessa konserniavustus ei ollut laitonta varojen jakoa koska sille löytyi liiketaloudellinen peruste. KKO 2015:105 kaltaista tapausta, jossa emoyhtiöllä oli myös muita voitollisia tytäryhtiöitä, on tarkasteltava konserni-intressin kautta. Koko konsernin etua ajatellen tytäryhtiöiden tulisi tukea tappiollista sisaryhtiötä, jotta emoyhtiön ei tarvitsisi antaa konserniavustusta, joka loukkaisi sen vähemmistöosakkeenomistajien oikeuksia. On tärkeää muistaa, että jos emoyhtiö omistaa

[150] Helsingin HO 29.11.2011 3520. Risto Nuolimaan lausunto käräjäoikeudessa.
[151] Vahtera 2011 s. 264–265.

tytäryhtiöt 100-prosenttisesti, on myös tytäryhtiöiden antama konserniavustus käytännössä emoyhtiön päätettävissä. Jos emoyhtiö antaa konserniavustuksen, jonka takia vähemmistöosakkaat eivät saa vähemmistöosinkoa eivätkä voitolliset tytäryhtiöt auta tappiollista sisaryhtiötä, on konserniavustus laitonta varojen jakoa.

Tytäryhtiön antama konserniavustus emoyhtiölle, jos tytäryhtiöllä on vähemmistöomistajia, on laitonta varojen jakoa, jos vähemmistölle ei hyvitetä sille kuuluvaa osuutta. Tapaus on selkeä, sillä osakeyhtiölain esitöissä todetaan, ettei ole yhtiöoikeudellisesti sallittua, että tytäryhtiö antaisi emoyhtiölleen vastikkeetonta konserniavustusta ilman että samalla hyvitettäisiin vähemmistöosakkaita asianmukaisella tavalla tai saataisiin heidän suostumuksensa tällaiseen menettelyyn[152]

Tapauksessa, jossa kaikki konserniin kuuluvat yhtiöt olivat tappiollisia, yksi tytäryhtiö myi pysyviin vastaaviin kirjatun sijoitusomaisuuden ja sai merkittävän luovutusvoiton. Tämän jälkeen se antoi koko voiton konserniavustuksena muille konserniyhtiöille ja ajautui itse konkurssiin. Tämä tapaus on selkeästi laitonta varojen jakoa, koska konserniavustuksella ei ole käytännössä liiketaloudellista perustetta ja sillä loukataan myös konkurssiin menneen yhtiön velkojia.

Miten konserniavustus käsitellään kirjanpidossa?

Konserniavustuksen käsittely kirjanpidossa riippuu siitä, tehdäänkö kirjanpito suomalaisen kirjanpitokäytännön vai kansainvälisten IFRS-standardien mukaan. Suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan konserniavustus kirjataan tulosvaikutteisena tilinpäätössiirtona, kun taas IFRS-standardien mukaan konserniavustus kirjataan todellisen taloudellisen luonteensa perusteella joko pääomasijoituksena tai osinkona. Konserniavustus on kirjattava tulosvaikutteisesti, joten IFRS-standardit aiheuttavat hankaluuksia, koska pääomasijoitus ja osinko kirjataan taseeseen paitsi tilanteessa, jossa konserniavustus on osingon kaltainen ja saava yhtiö tekee tilinpäätöksen IFRS-standardien mukaan. Osinkoa saava yhtiö kirjaa osingon rahoitustuottoihin tuloslaskelmaan.

Mitkä tilanteet jäivät avoimeksi KVL 2018/54-ratkaisussa?

[152] HE 109/2005 s. 122.

Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu antoi vastauksen aikaisemmin käsiteltyyn tilanteeseen, jossa osingon kaltaista konserniavustusta saava yhtiö tekee tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan. Tällöin ongelmaa ei ole, koska osingon kaltaista konserniavustusta saava yhtiö kirjaa konserniavustuksen tuloslaskelmaan, joten KonsAvL 5 §:ssä edellytetty tulosvaikutteisuus täyttyy.

Avoimiksi jäivät tilanteet, joissa konserniavustus on osingon kaltainen ja kyse on antavan yhtiön kirjauksesta, sekä tilanteet, joissa konserniavustus on pääomasijoituksen kaltainen ja koskee sekä antavan että saavan yhtiön kirjausta. Näissä tilanteissa konserniavustus kirjataan taseeseen, joten KVL 2018/54 ei käytännössä ratkaissut konserniavustuksen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välistä ristiriitaa, sillä tasevaikutteisiin kirjauksiin ei saatu selkeää vastausta.

Miten oikeudellisen muodon ja sisältöpainotteisuuden periaatteet vaikuttavat konserniavustuksen arviointiin?

Suomalaisessa tilinpäätöskäytännössä liiketapahtumat kirjataan ensisijaisesti niiden oikeudellisen muodon perusteella, kun taas kansainvälisessä IFRS-käytännössä korostuu niiden taloudellinen sisältö. Konserniavustus on tästä hyvä esimerkki: suomalaisessa käytännössä se esitetään tilinpäätössiirtona oikeudellisen muodon mukaisesti, kun taas IFRS-tilinpäätöksessä se kirjataan sen taloudellisen luonteensa mukaisesti joko pääomasijoituksena tai osinkona. Tämä osoittaa konkreettisesti, miten oikeudellisen muodon ja sisältöpainotteisuuden periaatteet voivat olla keskenään ristiriidassa.

Tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön toiminnasta. Sisältöpainotteisuuden avulla päästään tätä tavoitetta lähemmäksi, koska se paljastaa paremmin yrityksen todellisen taloudellisen aseman, ei vain sitä, miltä asiat näyttävät juridisesti.